LJUDSKI TEDNIK

Leto II. - Lir 15.—, Jugolir 10.—, Din 6.—. Poštnina plačana Trst 4. decembra 1947 Spedizione in abbon. postale II.a gruppo Štev. 95

VSEBINA:

ZMEREN OPTIMIZEM V LONDONU — DE GASPERIJEVE NAKANE NISO USPELE — TRŽAŠKE ANTIFAŠISTKE V OBRAMBO MIRU — PIŠČANCI IN LAJNARJI — PRIMORSKI LJUDSKI NAPISI — OTROCI Z ULICE — ČAJKOVSKI — OB OBLETNICI DRUGEGA ZASEDANJA AVNOJA — GOSPODARSTVO — ŽENSKA STRAN — ROMANI — ŠPORT — UGANKE — KRAŠKA BURJA

PARTIZANI SVOJE VLOGE ŠE NISO ODIGRALI

Če primerjamo današnji čas s tistimi meseci pred dvema letoma in pol, ko se je pod težkimi udarci zmagujočih armad rušil strašen nacifašistični nestvor, dokler ni bil v maju 1945 popolnoma pregažen, tedaj vidimo, da imamo opraviti dandanes s takim stanjem v svetu, ki le po eni plati spominja, kdo je bil prav za prav zmagovalec in kdo premaganec. Vsak dvom in vsako izmikanje je bilo nemogoče. Ločnica je bila ostro začrtana, nihče se ni mogel izgovarjati, da je ne vidi — stopiti je bilo treba na to ali na ono stran. Bili so tudi taki, ki so hoteli stati z eno nogo na tej, z drugo na oni strani. A to ni bilo mogoče, kajti v odločilni borbi je že pasivnost, čakanje, stanje ob strani pomenilo nasprotstvo.

Slovenci smo v veliki večini takoj vedeli, kje je naše pravo mesto. Ne da bi čakali, kako se bodo stvari zasukale, kam se bo nagnila tehtnica, smo se odločili za edino pravilno pot: za borbo proti barbarskemu nacifašizmu, za osvoboditev naroda iz sužnosti, za novo, demokratsko življenje.

Nismo še imeli redne vojske, ko smo stopili v borbo; še pušk niso imeli prvi partizani, ko so začeli prve napade. Toda vstajale so brigade, divizije, silna vojska, ki je zadajala okupatorju strahotne udarce. In ni ga mogla rešiti pred sramotnim zlomom pomoč, ki so mu jo nudili izdajalci.

Ob končni zmagi smo se veselili tem bolj, da smo prijatelji takega zaveznika, ki ni le pognal okupatorja iz lastne domovine, ampak ga je gnal še naprej, dokler ni osvobodil še drugih narodov, ki so ječali v sužnosti. Mislili smo, da so nam enaki prijatelji in zvesti zavezniki kakor Sovjetska zveza s svojo nepremagljivo Rdečo armado tudi Američani in Angleži.

Toda po zmagi se je kmalu pokazalo, da zapadnim zveznikom v vojni ni šlo za kaj drugega, kot da se uniči tekmec, ki je postal že nadležen in nevaren. Po uničenju tega sovražnika vidi zapadni svet drugo nevarnost, ki se ji mora z vso silo zoperstaviti, to je demokracija vzhodnoevropskih držav. Ni treba, da je dovčerajšnji sovražnik še sovražnik — saj je premagan; da se celo s pridom uporabiti, lahko postane prijatelj in zaveznik. Nevarni so pa odkriti borci za svobodo in demokracijo, nevarni so vsi partizani, naj bodo potem partizani slavne Titove armade, garibaldinci in partizani v Italiji, v Grčiji ali pa kje na Daljnem vzhodu.

In tako smo danes priče, da čedalje bolj drzno nastopajo tisti, ki so se poskrili v najtemnejša skrivališča pred borci za svobodo. Danes smejo fašisti v zapadnih državah razvijati svoje delovanje, nekaznovano smejo celo zasmehovati osvobodilno borbo. To ne bi bilo mogoče, če ne bi bile na oblasti vlade, ki jih angloameriški imperialisti gledalo s prijaznim očesom.

Ko govorimo o protidemokratičnih pojavih na zapadu, lahko vedno semkaj vključimo Trst. Če mislimo na razne ukrepe tukajšnjih oblasti proti partizanom, tedaj lahko rečemo, da je Trst tista točka, kjer zadobiva gnev proti partizanom še posebno surove oblike. Koliko preganjanja, koliko po krivici v zaporih prestanih dni, koliko sramotenja in nasilja s strani raznih policij, koliko kratenja z orožjem priborjenih pravic! In koliko žalitev za partizane, da jim okupacijska oblast pošilja za vzgojitelje njihovih otrok tiste, ki so se z okupatorjem borili proti njim in da jim tisti, ki so ušli zasluženi kazni za svoje zločine pod zaščito Angloameričanov preko radia pljuvajo na to, za kar so oni prelivali svojo kri. In najogabnejši izrodek tiskovne svobode pomeni pisanje o »partizanskih tolpah« in o osvobodilni borbi na tak način kakor je pisal nek list v slovenščini.

PARTIZAN IN GARIBALDINEC OB SPOMENIKU PADLIM BORCEM V ŠEMPOLAJU

Mogoče so se nekateri ljudje že kar predali misli, da partizanov ni več. Treba je takim povedati, da se motijo. Mnogi res mislijo, da so partizani svojo vlogo odigrali maja meseca 1945. Sedaj bi naj bili lepo doma pri miru in za druge stvari naj bi se ne brigali. Predvsem pa ne s politiko! Vsi taki naj vedo, da se partizani niso borili na ukaz, ne da bi vedeli, za kaj se bije borba, temveč so dobro vedeli, kaj hočejo s svojo borbo doseči. Dosegli niso vsega, kar je bil njih cilj, zato svoje borbe še niso končali. In pokazali bodo, da se tudi v borbi brez orožja nikogar ne boje.

Vse to je potrdil nedeliski vojni zbor partizanov v Nabrežini. Tisoč pet sto bivših borcev je povedalo jasno in odločno, da bodo morali tuji imperialisti le preko njihovih trupel, ako bi hoteli stvoriti iz Tržaškega ozemlja vojno oporišče za napad proti vzhodnim demokratičnim državam. Povedali so, da imajo odločilno besedo tukaj oni, kajti oni so osvobodili Trst. Tisti, ki so mislili, da partizanov ni več, so se nedeljskega zbora ustrašili, kajti dogodki v Milanu so pred vsem svetom pokazali, da mora priti do trenutka, ko se partizani ne puste več izzivati ne po akcijah novofašistov in ne po zadržanju vlad, ki so naklonjene raznim novofašističnim pojavom.

Tudi v Trstu uživajo fašisti vso prostost. Partizani tega ne bodo več mogli dolgo prenašati. Kakor se niso nikoli v borbi plašili pred sovražnikom, tako jih tudi danes in bo okrenila z njihove poti nobena sila, pa naj bi se pri tem posluževala še tako izdatne pomoči kake policije. Prišel bo dan, ko bodo partizani tudi v Trstu napravili red.

OB PODPISU JUGOSLOVANSKO - BOLGARSKE POGODBE:

Po Balkanu veje duh bratstva

Dne 27. novembra je zabeležil Balkan važen dogodek, ki bo ostal zapisan z zlatimi črkami v zgodovini južnoslovanskih narodov. V Evksihogradu pri Varni v Bolgariji sta na ta dan maršal Tito in predsednik bolgarske vlade Georgij Dimitrov podpisala jugoslovansko bolgarsko pogodbo o prijateljstvu, sodelovanju in vzajemni pomoči med obema državama za dobo 20 let.

S tem sta državnika uresničila stoletni sen južnoslovanskih narodov po čim teshejši združitvi in sodelovanju. Obe vladi sta tudi s tem pokazali odločno voljo, da za vselej preprečita, da bi Balkan zopet postal lovišče za tuje imperializme in smodnišnica Evrope, kakor so v preteklosti zaničljivo imenovali ta predel.

Dolga je pot, ki sta jo obe državi prehodili. V preteklosti sta si stala v oboroženi borbi pogosto nasproti oba naroda proti svoji volji, a po zaslugi njunih dinastij, zlasti pa nemških Koburgov, ki so tolikokrat spravili bolgarski narod v nesrečo. Komu še niso v spominu večne napetosti med predvojno Jugoslavijo in Bolgarijo, teroristične akcije fašističnih »mekedonstvujuščih«, ki jim je dajal orožje italijanski imperializem z namenom, da si utre pot na Balkan? Makedonijo, jabolko prepira, sta si prilaščali obe dinastiji, makedonski narod pa je bil tlačen od obeh in zaman iskal priznanja svoje narodnosti bodisi pod Koburgi bodisi pod Karadžordževiči.

Zato ni čudno, če so bile razne pogodbe o »večnem prijateljstvu« med obema dinastijama krpa papirja, ki jo je odnesel prvi dih nemškega imperializma.

Toda kako so se razmere spremenile po zadnji vojni! Jugoslavija narodno osvobodilne borbe je priznala vsem svojim narodom njihovo individualno državnost in prav tako tudi makedonskemu, ki je v tej borbi mnogo prispeval. Makedonija ni več kamen spotike med obema državama, pač pa most za zbližanje vseh jugoslovanskih narodov.

Tudi nova Bolgarija domovinske fronte ni več Bolgarija Koburgov. Bolgarija kot Jugosavija sta postali ljudski demokraciji s korenitimi socialnimi reformami.

V obeh državah se je ustvaril nov duh, ki omogoča, da si po tolikih naporih v preteklosti sedaj obe pogodbeni strani obvezujeta, da bosta v vseh vprašanjih sodelovali iskreno, tesno in vsestransko v korist obeh držav ter v duhu bratstva južnoslovanskih narodov.

Načrtno gospodarstvo, ki ga obe državi izvajata in ki odstranjuje konkurenco in spore, v katere bi sicer zašli njuni gospodarstvi v kapitalističnem redu, omogoča uskladitev obeh gospodarskih načrtov, poglobitev trgovine in carinsko unijo, za kar sta se obe pogodbenici obvezali.

Prav tako je v novih razmerah možno kulturno sodelovanje, ki ga bosta obe vladi podpirali z vsemi sredstvi, kar bo samo utrdilo zveze bratstva med južnoslovanskimi narodi.

Toda z uničenjem nemškega in italijanskega imperializma se nevarnost za obe državi ni odstranila. Prišli so novi imperialisti: ZDA so se usidrale na grških tleh in njeno čedalje večje vmešavanje v notranje zadeve Grčije kaže, naj bi grško ozemlje služilo za odskočno desko nadaljnjemu prodiranju proti ostalim balkanskim državam. Ustanovitev balkanske komisije OZN proti volji vzhodnih držav, ki naj bi vršila preiskave tudi na jugoslovanskem in bolgarskem ozemlju, je najbolj zgovorna priča o nakanah proti ljudskim demokracijam. Obe državi sta že odgovorili, da komisija ne bo imela dostopa k njima.

Tej gonji se je pridružila še Turčija, ki bi se rada polastila predelov bolgarskega ozemlja, ki pošilja proteste proti »preganjanju« turških manjšin v Bolgariji, se pogaja za vojaško pomoč z grško vlado, da bi si prisvojila del grške

(Nadaljevanje na 4. strani.)

„Bicona" oporišče ameriškega imperializma

Združitev obeh področij, angleškega in ameriškega v Nemčiji v takoimenovano »bicono« (t. j. dvojna cona), so sklenili marca 1946 v Washingtonu, izvedli pa so jo 1. januarja 1947. Po uradnih izjavah je bil namen tega odloka, da »za vse to skupno področje dosežejo gospodarsko avtarkijo še pred koncem leta 1949, tako da združijo vsa lokalna sredstva in uvoz«. S tem naj bi znižali do skrajnosti stroške okupacije, ki so stale Američane za leto 1946. 200 milijonov dolarjev, Angleže pa 80 milijonov funtov.

Izvedenci so tedaj izjavili, da so potrebna najmanj tri leta za obnovo nemškega gospodarstva tako, da bi si zadoščalo samo po sebi (avtarkija!). Predvideli so uvoz za to dobo na milijone ton živil, ki bi omogočali 40 milijonom Nemcev, kolikor jih šteje »bicona«, dnevne živilske obroke po 1800 kalorij. Predviden je bil tudi uvoz surovin in strojev za obnovo nemške industrije. Izvoz so preračunali za leto

(Nadaljevanje na 4. strani.)

SVET STIRIH NA DELU

PO ŠIROKEM SVETU

KRONIKA

* *Sklep OZN o delitvi Palestine* je povzročil ogromno nezadovoljstvo med Arabci in so izbruhnili v Sveti deželi veliki nemiri. Židje in Arabci vršijo mobilizacijo svojih vrst in 10.000 egiptovskih prostovoljcev se je že prijavilo za borbo. Zaradi neredov je bilo v Damasku ubitih 7 Židov, mesto pa deloma opustošeno. Ibn Saud, kralj Saudijske Arabije tudi ne prizna sklepa o delitvi.

* *22 ameriških profesorjev* je zahtevalo razpust kongresnega odbora za nadzorstvo protiameriškega delovanja, ki ima namen očistiti ZDA komunizma. Tudi ameriška zveza za državljanske pravice je protestirala proti temu zakonu o »čistki«, ki ga ima za najreakcionarnejši plod monopolistov in trustov.

* *V Rimu so podpisali trgovinsko pogodbo* med Jugoslavijo in Italijo, ki predvideva uvoz iz Jugoslavije v znesku 16 milijard lir in nekoliko manjši uvoz iz Italije. Jugoslavija bo dobavljala Italiji predvsem surovine, Italija pa Jugoslaviji stroje, ki so ji potrebni za petletni načrt. Jugoslavija je tudi pristala na vrnitev italijanskih ladij, ki so jih med vojno zaplenile jugoslovanske oblasti.

* *Grška demokratična vojska* je osvobodila mesti Amaliade in Dimotikon. V Atenah in Pireju je prišlo do splošne stavke, ki je trajala 24 ur. Vlada nabira za svojo vojsko tudi bivše SS-ovce, medtem ko je odšlo v hribe 4000 novih partizanov iz Makedonije in 2500 iz Tesalije. Vlada skuša zatreti vse simpatizerje partizanov s procesi, ki se vrstijo dan za dnem.

* *V Romuniji* so oblasti obtožile ameriško petrolejsko družbo »Romeno-americana«, da sabotira proizvodnjo petroleja.

* *Ameriška vlada* je poslala na Kitajsko nove vojaške instruktorje za formiranej novih 20 Kuomintangovih brigad. Ljudska vojska je osvobodila važno mesto Čang-Čung, kjer so zajeli tudi enega generala in je kuomintangova vojska izgubila 20.000 mož.

* *ZDA in Velika Britanija* so odbile jugoslovanski predlog, da bi na STO-ju ustanovili skupno tripartitno vojaško upravo.

* *Angleške železnice*, ki so bile do sedaj last zasebnih družb bodo s 1. januarjem prešle v državne roke.

Truman proti Rooseveltu

Ameriška vlada je izdala odlok, da morajo odstraniti 2 m 50 cm visoko fresko z nove poštne palače v San Franciscu, ki so jo pred kratkim odprli.

Freska prikazuje pokojnega predsednika ZDA na ustanovnem zborovanju OZN.

Slikar Anton Refreiger, ki je izdelal fresko, se je odločno uprl, da bi jo odstranil, kakor so mu naročili. Dejal je, da je ta odlok skladen z reakcionarno politiko vlade, ki hoče diskreditirati Roosevelta in da on noče sodelovati v gonji proti največjemu državljanu ZDA.

In slikar je zaključil: «Izbrisati Rooseveltovo podobo, ki naj ovekoveči štiri največje svoboščine in ustanovitev OZN, s katero je njegovo ime tesno povezano, se mi zdi blazna zamisel, ki jo odločno odklanjam».

★

POPRAVEK

V naši zadnji številki se nam je vrinila neljuba pomota. V članku *»Tržaški guverner in stališče SIAU«* bi se moralo v 6. vrsti namesto »30 dni potem« čitati pravilno »čimprej po položitvi mirovnih pogodb«.

«Zmeren optimizem» v Londonu

Prvi dnevi konference štirih zunanjih ministrov niso opravičili pretiranega pesimizma, ki so ga širili zainteresirani preroki, ko so napovedovali neizbežen polom konference, še preden je ta odprla svoja vrata. Nasprotno so se štirje veliki že na prvih sejah sporazumeli o dnevnem redu razprav, ki so ga namestniki zaman skušali postaviti na noge po večtedenskem pretresanju.

Tako beležijo na koncu tedna diplomatski barometri »zmeren optimizem«. Res, da je pot še dolga in da presenečenja niso izključena. Saj je konferenca šele v povojih, ker štirje niti niso načeli v globini bistva problema, tako da so pred nami še zapleti in razpleti s skakanjem in padanjem konferenčnega barometra. Toda začetek je bil dober.

Zlasti pa je važen začetni sporazum o vrstnem redu, po katerem bodo prihajala vprašanja v pretres. Prišlo je do kompromisa: SZ je pristala na to, da dobi avstrijsko vprašanje prednost in pride kot prva točka na dnevni red, kot so to zahtevali Angloameričani. Zato pa so zapadni zavezniki ugodili želji SZ, da to prvo točko brez razprave predajo v pretres namestnikom, ki bodo o tem vprašanju poročali 2. decembra Svetu štirih. Medtem pa bodo ministri načeli ostale točke, tako da bo stvarno avstrijsko vprašanje povezano na potek razprav o Nemčiji.

Oglejmo si vseh šest točk dnevnega reda konference!

1. POGODBA Z AVSTRIJO. Glavna težava je pri določanju »nemškega imetja« v Avstriji, ki ga zahteva SZ kot reparacije. Znano je namreč, da je mnogo avstrijske industrije prešlo v last nemških državljanov po »anšlusu«. Angloameričani hočejo to oznako omejiti na čim manjše število industrij, ker držijo, kakor je dejal Molotov, »prste v avstrijski torti« s čimer je hotel pokazati na pohlep angloameriškega kapitala, ki si hoče te industrije prilastiti.

Drugo važno vprašanje je zadeva meje na Koroškem, kjer SZ podpira jugoslovanske zahteve, medtem ko hočejo Angloameričani obdržati stare avstrijske meje.

2. ZACASNA UPRAVA NEMCIJE. Zapadni zavezniki zagovarjajo federalistično ureditev Nemčije, ki bi jim omogočala vpliv v zapadnih področjih, medtem ko je SZ za enotno, centralizirano, demokratično nemško državo.

3. GOSPODARSKA UREDITEV NEMCIJE. Glavni spor je zaradi Porurja, ki bi si ga radi obdržali Angloameričani zase, SZ pa zahteva zanj nadzorstvo štirih velesil. Francija si je s samovoljno odločbo gospodarsko že prisvojila Posarje.

4. MIROVNA POGODBA Z NEMCIJO. SZ zahteva kot vojno škodo, ki jo je utrpela v vrednosti 485 milijard dolarjev, samo 10 milijard. Zapadne velesile ji pa to vsoto odrekajo verjetno zato, ker so si same že delno plačale svojo odškodnino z odvzemanjem nemških proizvodov v svojem področju in z izkoriščanjem nemških industrijskih patentov.

Tudi o nemških mejah si veliki štirje niso edini, ker Angloameričani nočejo priznati poljske meje na Odri za dokončne, kakor je to že določil potsdamski sporazum. SZ pa ima po drugi strani pomisleke glede priključitve Posarja Franciji.

5. POGODBA ŠTIRIH VELESIL za jamstvo razorožitve Nemčije. Predlagal jo je svoj čas Byrnes in so štirje ministri načelno o njej sporazumni s tem pridržkom, da SZ zahteva stvarno razorožitev in očita Angloameričanom, da na njihovih področjih ne izvajajo temeljite demilitarizacije.

6. RAZOROŽITEV NEMCIJE SKLADNO Z MOSKOVSKIM SPORAZUMOM. To vprašanje je tesno povezano s prejšnjim.

Ko so ministri oddali avstrijsko vprašanje v pretres namestnikom, se je začela druga faza konference. Štirje veliki so namreč načeli ostale točke, to je nemško vprašanje, pri katerem pa niso še prišli do nobenih zaključkov. Zdi se, da so svoje teze samo postavili, da bi pregledali, kje bi bili mogoči kompromisi na osnovi medsebojnega popuščanja. Sicer so štirje že dali svoj načelen pristanek na ustanovitev začasne osrednje nemške vlade, ki bi lahko podpisala mirovno pogodbo, vendar to še davno ne rešuje vprašanja politične ureditve nemške države.

V ozadju se medtem močno gibajo mračne sile, ki bi hotele dokončno izvesti ustanovitev zapadnonemške države z namenom, da bi torpedirale konferenco. Pripisujejo celo nekaterim ministrom, da čakajo na razvoj položaja v Italiji in Franciji, da zavzamejo na konferenci jasnejše stališče.

Vsekakor je 2. decembra stopilo delo konference v novo obdobje, ko je Svet štirih ponovno vzel v pretres avstrijsko vprašanje, o katerem so baje namestniki dosegli znatne uspehe.

Dogodki v Franciji

Tudi v Franciji se stavke vedno bolj širijo in je število stavkujočih naraslo na več milijonov. Železničarji so proglasili splošno stavko in je tako skoro vse življenje paralizirano. Tudi zveza uradnikov namerava stopiti v stavko. Ustanovili so osrednji stavkovni odbor za vso državo. Število stavkokazov je neznatno.

Medtem pa Schumanova vlada odklanja sporazum z delavci, ki zahtevajo zvišanje plač za 25%, medtem ko jim vlada obljublja samo 12 odst. Hkrati prapravlja vlada protidelavske zakone, da bi zatrla stavkovno gibanje. Poklicala je pod orožje več letnikov, da bi tudi vojaštvo izvajalo pritisk na stavkujoče. Vlada vrši čistke v policiji in vojski proti elementom, ki jih ima za nezanesljive.

Oblasti so izgnale 19 sovjetskih državljanov s pretvezo, da so se vmešavali v francoske notranje zadeve, na kar je sovjetsko poslaništvo odgovorilo, da so omenjeni državljani sodelovali za časa vojne v francoskih partizanskih vrstah. Vlada je zaplenila dva demokratična lista »Humanité« in »Ce soir« s pretvezo, da njuno pisanje kali javni red. Komunistična poslanca Calesa, ki je protestiral proti novemu zakonu, so s policijo izgnali iz parlamenta.

Tudi smrt stavka!

V Franciji so spričo splošne stavke skoro edino zaposleni brivci, ki so se prostovoljno ponudili, da bodo stavkujoče delavce strigli in brili brezplačno.

Senzacijo je vzbudil uradni rabelj francoske republike, Monsieur Desfourneaux, ki se je tudi pridružil stavkujočim. Dne 27. novembra je namreč odklonil izvršitev smrtne kazni nad osmimi obsojenci, ki bi jim moral odsekati glave z giljotino, kakor to predpisuje francoski kazenski zakonik. Tako je bilo na smrt obsojenim nepričakovano podaljšano življenje.

Rabelj zahteva za to odgovorno delo izenačenje svoje plače s prejemki načelnikov državnih uradov in pa izredne doklade za vsako glavo, ki jo odseka s svojo giljoti-

»Ameriške resnice«

Truman je predložil kongresu v odobritev posebne kredite v skupnem znesku 597 milijonov dolarjev kot najnujnejšo pomoč Franciji, Italiji in Avstriji.

V diskusiji so se čuli odmevi evropskega odpora proti Marshallovemu načrtu. Republikanec Mundt predlaga za to, naj bi evropske države dale na razpolago ameriški vladi svoje radijske postaje za propagando, da bi gospodarski načrt uspel. «Evropa je bolj lačna ameriških resnic, kakor ameriškega kruha», je zaključil Mundt.

Dulles predlaga, naj bi vlada ZDA izvajala «potreben pritisk», če bi hotele evropske države uporabljati dolarje v namene, ki so v nasprotju s politiko ZDA.

Bivši zunanji minister Summer Welles je tudi zahteval povečano propagando po radiu za «pobijanje naraščajoče sovražnosti evropskih držav proti ZDA». In Summer Welles celo imenuje posebno radijsko oddajo za Evropo «glas Amerike» kot «božji glas».

Pri propagandnem delu za uspeh Marshallovega načrta naj bi pomagali poslovni ljudje iz «Rotary kluba», člani verskih občin, novinarji in sindikati s svojimi stiki z Evropo.

In Welles je zaključil, da je reakcija proti Marshallovem načrtu v Evropi taka, «da se nekateri Američani sami sprašujejo, če niso morda obtožbe Višinskega opravičene».

DE GASPERIJEVE NAKANE NISO USPELE

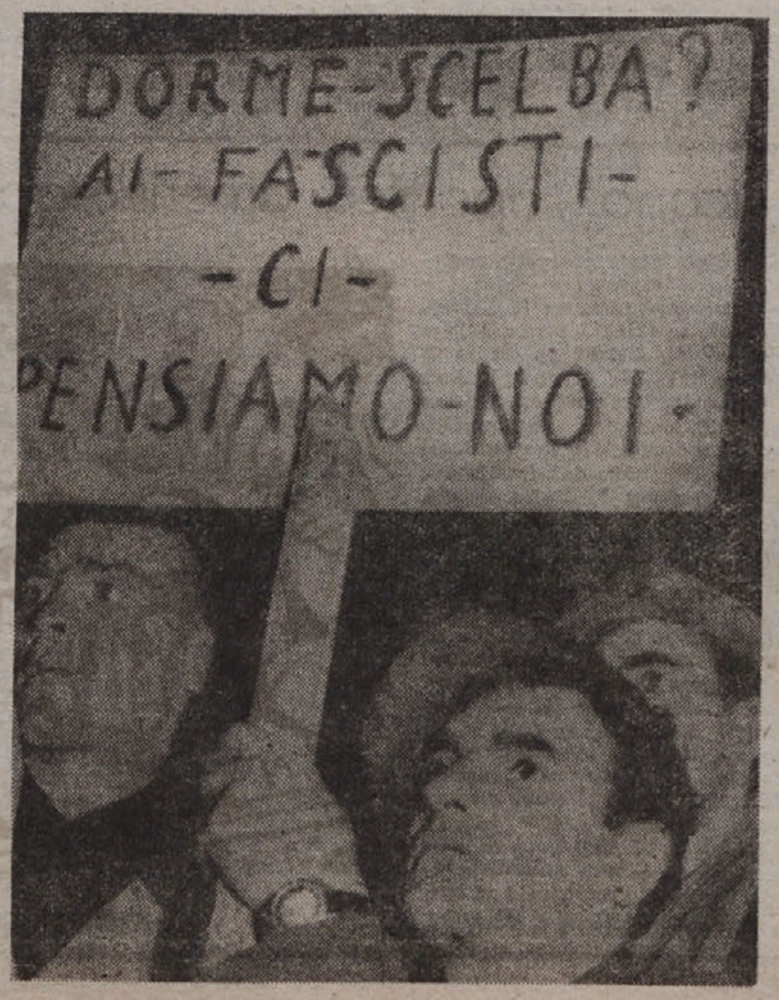

Dogodki v Milanu, kjer so delavci proglasili splošno stavko zaradi odstavitve prefekta Troila in zasedli prefektruo, so zopet pritegnili mednarodno pozornost na Italijo.

Predvsem gre za notranje politično borbo med De Gasperijevo črno vlado in delavskimi množicami, ki traja že od tedaj, ko so izrinili delavske predstavnike — socialiste in komuniste — iz vlade, in je De Gasperi po namigu iz Amerike sam vzel vladne vajeti v svoje roke.

Ta enostranski režim je tem bolj razdražil duhove, ker se bližajo nove volitve in bi torej bila za to dobo primerna vlada široke koncentracije z nevtralnim predsednikom. Le tako bi namreč lahko zagotovili nepristranske volitve.

Sicer je De Gasperi izjavil, da pripravlja razširitev svoje vlade, toda pri tem izključuje vsako sodelovanje s socialkomunisti, ki zastopajo italijansko delavstvo.

Zato ni čudno, če prihaja do nenehnih sporov med delovnim ljudstvom in črno vlado, ki se zaveda svoje notranje slabosti in sprejema vedno nove reakcionarne ukrepe, ki so naperjeni proti širokim ljudskim množicam.

Dovolj je, če si ogledamo samo dva primera. Vlada je pred kratkim po toliko hvaljenem padanju cen uvedla nove davščine, s katerimi so prizadeti najširši potrošniki. Tako je cena tobaku narasla za 30%, liter bencina pa od 60 na 100 lir, kar bo imelo za posledico zvišanje prevoznih stroškov. Zvišali so tudi davek na sladkor. Vlada je tudi zvišala uradni tečaj lire do dolarja na tečaj, ki velja na svobodnem trgu. Po tem ukrepu se bodo podražila živila, ki jih Italija uvaža, medtem ko se bodo s to operacijo okoristili špekulanti, ki imajo kapitale v inozemstvu.

Toda dogodki v Italiji imajo še mnogo širši značaj, ki presega meje Italije. Tako so uradno priznali, da je De Gasperi zaprosil ameriške oblasti, da odložijo umik svojih čet iz Italije in so Američani obljubili, da bodo zavezniške čete ostale v Italiji zaradi »napetega političnega položaja«.

Ameriški »New York Times« se veseli, da so ZDA odgodile odhod zadnjih ameriških čet iz Italije, češ da tudi SZ ne misli izpolniti določil mirovne pogodbe, ki določa istočasen umik sovjetskih čet iz Bolgarije. Ti krogi niti ne zanikajo svoje želje, da bi bil umik tujih čet odvisen od uspehov londonske konference.

Iz vsega tega ni težko zaključiti, da je milanske dogodke namenoma izzvala vlada, da bi tako ustvarila pri Američanih vtis, da je ameriška intervencija v Italiji nujno potrebna. Tem nakanam naj bi služile tudi napovedi reakcionarjev o pripravah za splošno »komunistično vstajo«.

Vse te spletke pa niso uspele, čeprav notranji minister Scelba nenehno utrjuje in množi svojo policijo. De Gasperiju se ni posrečilo postaviti socialkomuniste izven zakona, kakor je hotel.

Franco in Peron za naciste

Britanska in ameriška vlada sta zahtevali pri Francu izročitev 240 vojnih zločincev, od katerih jih je predala španska vlada zaveznikom samo «devetdeset najmanj kompromitiranih».

Vojni zločinci se skrivajo pri Francu kot «španski državljani» pod tujimi imeni in odhajajo v Južno Ameriko s španskimi potnimi listi.

Francove oblasti so organizirale celo mrežo za «legalen» odhod nacistov iz Nemčije, kjer jim je za petami nadzorstveni svet štirih velesil za kaznovanje vojnih zločincev.

Španski konzulat v Frankfurtu in Bernu izdaja tem nacistom potrdila o španskem državljanstvu. Pri tem delu pomaga tudi Vatikan s svojo dobrodelno ustanovo za pomoč katoliškim «študentom».

V Argentini kar mrgoli nacistov, ki so na odgovornih uradnih položajih. Zlasti se pa z njimi obdaja Eva Duarte Peron, žena argentinskega diktatorja, ki občuduje njihove «organizacijske sposobnosti». Njene socialne ustanove vodijo nacisti. Ludwig Freude, vodja nacistov, je prijatelj in svetovalec gospe Peronove, njegov sin Rudi pa «osebni tajnik» Perona.

Franco in Peron sodelujeta pri reševanju nacistov.

Družinski prepiri

Truman je zahteval od kongresa polnomočje za uvedbo «načrtnega gospodarstva», to je nadzorstvo nad cenami in krediti, raciontranje najosnovnejših življenjskih potrebščin in nadzorstvo nad razdeljevanjem surovin.

Vse to naj bi bilo potrebno za pobijanje inflacijske krize, ki se pojavlja v obliki vedno bolj naraščajoče draginje (v splošnem za 23%, za živila pa celo 40%). Hkrati pa naj bi ti ukrepi omogočili izvedbo Marshallovega gospodarskega načrta za pomoč Evropi.

Republikanci s Taftom na čelu, ki se imajo za pobornike strogega liberalizma, očitajo Trumanu «totalitarizem» in kritizirajo Marshallov načrt, češ da bodo ogromne podpore Evropi onemogočile znižanje davkov.

Gre za družinske prepire brez hudih posledic, v katerih si skušata obe stranki - z demagoškimi argumenti pridobiti naklonjenost volivcev, ki bodo drugo leto volili novega predsednika ZDA.

PO DOMAČI ZEMLJI

Tržaške antifašistke v obrambi miru

V prvih mesecih, ko je polegla vojna vihra in je zamrlo hreščanje tankov in brenčanje avionov, ki so najčešče sipali smrt na nezaščiteno prebivalstvo, so začutile žene vsega sveta potrebo, da se zberejo skupaj po svojih delegatkah in tako z združenimi močmi pomagajo preprečiti novo prelivanje krvi. Zbrale so si 30. november, ki naj se po vesm svetu vsako leto praznuje kot dan miru. Na ta dan naj žene tudi na zunaj manifestirajo svoje hotenje po miru.

Dve stvari sta jih silili v to odločitev. Prva je bila prestano gorje, milijoni ubitih po bojnih poljanah, milijoni do smrti izmučenih po taborliščih, tisoči porušenih domov in stotisoči vdov in osirotelih otrok, katere je vojna oropala ljubezni in nege skrbnih roditeljev. Druga in v danem trenutku še skoraj bolj tehtna stvar je izvirala iz spoznanja, da so bili v tej vojni požagani vrhovi fašizma, a ni bil izrut do korenin. Atlantska karta, ki je govorila o samoodločbi narodov in bi predstavljala, če bi se bila izvedla, resnični temelj pravega miru, je ostala samo na papirju zapisana, brezpomembna, pozabljena beseda. Namesto nje so vladajoči krogi na zapadu privlekli na dan svoje dobro pripravljene in točno preračunane ugovore proti njej, ki naj jim pomagajo ohraniti svoje gospostvo nad narodi, ki ne pomeni ničesar drugega kot stalno žarišče novih vojn.

V obdobju dveh let po vojni se je to zarišče razpihnilo in pričelo tleti močneje. K temu je primogla anglo-ameriška grožnja z atomsko bombo, njihova vojaška pomoč monarho-fašistični vladi v Grčiji, ljubimkanje s fašistom Frankom, gospodarsko-politično zasužnjenje Evrope, ki predvideva vzpostavitev nemškega vojnega arsenala in njihovo stališče do prebujajočih se narodov v kolonijah.

V takih okolnostih so se tudi žene, ki so v vsaki vojni najteže prizadete, odločile, da še krepkeje dvignejo svoj glas proti njej. Stomilijonska ženska organizacija je stopila na plan in zavpila: Nočemo vojne. Njen krik je pretekli teden napolnil ulice Pariza in drugih velikih mest, samo tržaških ulic ni smel napolniti. Anglo-ameriška okupacijska oblast ga je smatrala za politično manifestacijo in se s tem ponovno razgalila pred vsemi tržaškimi demokrati in pred vsemi demokrati v svetu, da so proti miru in da so tisti, ki kujejo novo vojno.

ŽENE SO POLNOŠTEVILNO PRIHAJALE NA VOLIŠČA, DA SI IZBEREJO SVOJE PREDSTAVNICE.

Njihov odgovor je še bolj utrdil našo zavest in še bolj podžagal našo borbenost, da bomo s svojimi vrstami še bolj okrepile fronto demokracije, ki je po svoji vsebini in obliki fronta miru. Prav tiste dni, ko nam je dal gospod Gardner po svoji tajnici negativen odgovor, smo se zgrnile še tesneje okoli ženske antifašistične organizacije in s svojimi volitvami v odbore ASIZZ potrdile, da smo z vso svojo dušo in z vsem srcem pri onih, katerim je ustvaritev demokratičnega, trajnega miru najsvetejši cilj. Ne proslavljajo se z atomskimi bombami in s proslulimi načrti za podreditev drugih dežel in ljudstev, proslavljajo se za obnovo lastne domovine, z zdravljenjem ran, ki jih je zasekala vojna, z gradnjo mladinskih prog, da bodo postala pristopnejša prirodna bogastva, ki naj pomagajo dvigniti blagostanje širokih delavnih množic.

Ženam teh dežel in teh narodov se pridružujejo v duhu žene Trsta in tudi žene tistih dežel, ki jim ni dano, da bi si krojile same usodo. Ne moremo graditi tako kot one, lahko samo odkrivamo pravo bistvo lažnih demokracij in se borimo za pravo demokracijo. Prežete s svetostjo naše borbe pomagamo njim pri naporih za igradnjo svoje domovine in vsem zasužnjenim in tlačenim narodom v njihovi težnji za osvoboditev. Na ta način se tudi žene Trsta vključujemo v Svetovno fronto demokracije, v svetovno fronto miru.

NAŠ SODELAVEC, SLIKAR, ZOBOZDRAVNIK DR. ROBERT HLAVATY, PRAZNUJE DANES SVOJO PETDESETLETNICO. ISKRENE ČESTITKE!

KRONIKA

○ *Stepli so se* ameriški vojaki in nekateri civilisti v nekem baru. Lastnik je utrpel deset tisoč lir škode; nek drug mornar je pa ukradel neki ženski v istem baru zlat prstan. Policija mu ga je našla v žepu.

○ *Proces proti morilcem* male Milke Vrabčeve se je pričel. Že v začetku smo dobili vtis, da se skuša krivda zločincev omiliti; tako se zdi, da so bili že vsi policijski zapisniki sestavljeni tako, da so vsi štirje obtoženci zvračali krivdo na petega, ki mu je uspelo pobegniti. Zagovori, oziroma odgovori obtožencev na sodišču so otročje prismojeni. Reakcionarno časopisje Trsta pa si ne more kaj, da ne bi poskušalo na vse vse načine odvrniti pogleda svojih čitateljev kam drugam, ne pa tja, kamor bi bilo treba res pogledati in bi ne bilo težko najti krivca. Saj je prav to reakcionarno časopisje, ki s svojim blagohotnim pisanjem o takih zločinih daje pobude za podobna zla dejanja. Tako se izmišljuje največje bedastoče, kjer manjka samo še to, da bi reklo, da je bil Cardile in njegovega banda v službi — OZNE.

○ *Delegacija Ljudske mladine Jugoslavije* je potovala v torek skozi Trst na poti v Italijo, kjer bo v gosteh Italijanske mladinske fronte, ki jo je povabila.

○ *Izlet na Bled.* Planico in Bohinj za božič (24., 25. in 26. decembra) bo priredil prosvetni krožek «Cermelj», stroški znašajo 6500 lir; prijave se sprejemajo na sedežu krožka vsak večer.

○ *ZAM ni mogla dobiti* za svoj kongres dvorane Excelsior, pač pa jo je «Special Service» velikodušno dal na razpolago društvu Guglielmo Oberdan za ples, imenovan «bianco-rosso-verde». Ta politična (!) prireditev se je sprevrgla najprej v fašistično manifestacijo, končno pa še v pretep.

○ *Dnevniki na 4 straneh* stanejo odslej 15 lir.

○ *Protestni shodi* so se vršili po raznih tovarnah zaradi čudnega zadržanja vojne uprave, ki ZAM-u ne da na razpolago dvorane za kongres.

○ *Žigosanje osebnih izkaznic* je podaljšano do 1. januarja 1948.

○ *Petrolej* je od 1. decembra v prosti prodaji po ceni 75 lir za liter.

○ *Plima se je dvignila* za 137 cm nad normalo ob zadnjem deževju, ulice ob morju pa so bile do 30 cm preplavljene.

○ *Zimski urnik* za poštne urade je uveden s 1. decembrom: ob delavnikih od 8 do 16 ure; blagajne se zapro že ob 14. uri; ob sobotah in zadnjega dne v mesecu pa od 8. do 12. Le urad na Borznem trgu posluje ob delavnikih od 8. do 19. ure; blagajna do 17.; ob sobotah na zadnjega v mesecu do 16. ure.

○ *Tablic z napisom «MINE»* ne odnašajte, kajti te označujejo minirane kraje in je torej odstranjevanje teh tablic lahko vzrok velikih nesreč.

○ *Pri Opčinah* je nek ameriški vojak pri sekanju grmovja zadel s sekiro na celo granato, ki je pri tem eksplodirala in ranila njega in še dva druga vojaka.

○ *Se enega častnika* so obsodili v zvezi z znano afero Urada za javna dela, in sicer kapetana Cockerhama. Obsojen je na 2 leti prisilnega dela in plačilo 2000 dolarjev.

○ *Stalno odpuščajo delavce* razne tvrdke. Sedaj grozi z odpusti tudi TELVE.

Proti manevrom izkoriščevalcev
delavci postavljajo svoje zahteve

V ponedeljek zvečer se je sestal II. plenum tržaških Enotnih sindikatov, kjer je predsednik Destradi podal poročilo o treh glavnih problemih: sindikalni združitvi, o množičnih odpustitvah z dela in o novi ureditvi delavskih odnosov, ki je postala pereča, ker je zapadla dosedanja industrijska kolektivna delovna pogodba.

Tov. Destradi je omenil, kako je postalo vprašanje sindikalne združitve vedno težje, odkar se je ves svet opredelil na dva tabora, v tabor demokracije in imperializma.

Predstavniki Enotnih sindikatov so se preteklo soboto znova sestali z predstavniki Delavske zbornice, da bi nadaljevali razgovore za sindikalni sporazum, kakor ga dejansko zahteva na terenu vse tržaško delavstvo. Prav ta pritisk s terena je kazal, da bodo voditelji lažne Delavske zbornice prisiljeni koneno pristati na resnično skupno borbo delavstva proti kapitalu, izkoriščancev proti izkoriščevalcem ,toda tudi sobotni sestanek je ostal brez haska in koristi. Dokončno se je izkazalo, da Delavska zbornica združitve ne mara, ker ne maga zmage delavskih interesov, marveč služi interesom imperializma.

Če je bilo kdaj tržaškemu delavstvu jasno, da je potrebna združitev vseh njegovih sil, mu je bil zdaj podan poslednji in najjasnejši dokaz, da je mogoča le na terenu in ne pri vrhovih.

Prav te dni smo bili priče še drugega pomembnega pojava, ki mu hočejo nasprotniki delavstva dati povsem normalen značaj. Množični odpusti delavstva naj bi bili zgolj sezonski pojav in ne pojav krize, ki jo skušajo delodajalci izkoristiti zase in zvaliti njena bremena na delavska ramena. Toda tudi v tem tržaškega delavskega razreda nihče ne bo preslepil. Delavce in nameščence so pričela odpuščati tudi podjetja, ki s sezonskimi pogoji dela nimajo nikakega opravka. To velja za Telve, velja za radio in bo veljalo tudi za ladjedelnico pri Sv. Roku, za Martinuzzija in druge, pri katerih se prav tako pripravljajo, da poženejo no cesto vrsto svojih delovnih moči.

Zato so Enotni sindikati zahtevali blokado odpustov. Okupacijski delovni urad je bil v prvem hipu res mnenja, da je treba preprečiti nesrečo, toda že po prvih razgovorih z delodajalci je vrgel na mizo vse drugačno karto. Pričel je stvari zavlačevati in zatrjevati, da ima pripravljeno posebno rešitev tega problema. Vemo, da ima okupacijska oblast na razpolago sredstva Taft-Hardingove vrste za zahvalo in priznanje tržaškemu delavstvu zaradi njegovih žrtev za stvar zaveznikov. Vemo, da bi nas radi preslepili z lažjo, da bi bila blokada v škodo samih delavcev, kakor se je ves poslednji čas protidelavski tisk na moč lagal, da bi prikazal trenutno znižanje cen kot znamenje konca krize.

Mobilizacija tržaškega delavskega razreda pa je prav ta čas potrebna tudi še na področju delovnih odnosov. 30. novembra je potekel rok dosedanje industrijske delovne pogodbe. Enotni sindikati so jo delodajalcem odpovedali. Kapitalisti so bili presenečeni, ker so menili, da je ta čas položaj za delavstvo tak, da bi mu ne kazalo odpovedati pogodbe. Spekulirali so z gibanjem cen, toda prav zadnjega novembra se je izkazalo, da se gibanje cen ne razvija navzdol, marveč navzgor.

Ko bodo delavci na novo urejevali delovne odnose in sklepali novo delovno pogodbo, bodo zahtevali predvsem, da bodo mezde po svojih odstotkih ustrezale mezdam, ki so veljale leta 1939., ko je njih razmerje do cen dosegalo vsaj 80 odst. izdatkov. Zahtevali bodo 40 ur dela na teden. Zahtevali bodo jamstvo tedenskega izplačevanja mezd, zahtevali polovične plače za dobo šest mesecev v vseh primerih nezgod pri delu in bolezni. Zahtevali bodo izenačenje mezd in vseh pravic za delavke, da se bo tudi na področju dela izvedlo načelo dejanske enakosti: enake mezde za enako delo. Zahtevali bodo podaljšanje delavskih dopustov, boljšo odmero plač in službe za vse one, ki nimajo časovno strnjenega dela (čuvaje, bolničarje, šoferje itd.). Zahtevali bodo razširjenje industrijske delovne pogodbe od velike tudi na vso srednjo industrijo in obrt.

Enotni sindikati so že pripravili načrt nove normativne in mezdne ureditve delovnih odnosov, da ga predložijo delodajalskim organizacijam. Ta nova ureditev bo pomenila za Tržaško ozemlje razveljavljenje normativne delovne pogodbe iz leta 1937., ki jo je delavskemu razredu vsilil fašistični režim. Enotni sindikati bodo zahtevali v razporeditvi uradnikov v plačilne stopnje tudi uvedbo posebne kategorije. Glede na govorice, da nameravajo v Italiji odpraviti draginjske doklade, vztraja tržaško delavstvo pri tem, da jih je treba ohraniti vse dotlej, dokler se življenje realno ne bo pocenilo.

Ob zaključku je tov. Destradi še posebej govoril o zaščiti tovarniških odborov, ki jim kapitalistični izkoriščevalci izpodnašajo tla, da bi se rešili njihovega vpliva. Toda tudi v tem primeru bo tržaški delavski razred mobiliziral vse svoje sile, da ohrani svojo težko pribojevano sindikalno organizacijo v tovarni in podjetju.

„Bicona" oporišče ameriškega imperializma

(Nadaljevanje s 1. strani.)

1947. na 35 milijonov dolarjev, s katerimi bi krili tretjino uvoza. Tako bi zmanjšali letni deficit od 120 milijonov dolarjev za l. 1947 na 10 milijonov za l. 1950 in bi končno l. 1951. dosegli presežek 10 milijonov.

Za izvedbo tega načrta so Američani in Angleži s sporazumom 2. decembra 1946 ustanovili »biconsko agencijo za uvoz in izvoz« in pet nemških upravnih organizmov, ki so pod vodstvom obeh vojaških uprav prevzeli skrb za skupno gospodarstvo bicone (finance, industrija, prevoz, p.t.t., oskrba). Hkrati so znižali carine in izvedli finančno reformo.

Breme uvoza, ki je za tri leta preračunan na 1 milijardo dolarjev si razdelijo enako Američani in Angleži, čeprav šteje angleško zasedbeno področje 58% prebivalstva vse »bicone«

Lakota in stavke

Že po enem letu, odkar so sprejeli odlok o združitvi obeh področij, pa so tvorci »bicone« doživeli huda razočaranja. Letošnja zima in pomlad sta bili zelo viharni. Nezadostna oskrba z živili — dnevni obroki so padli pod 1.000 kalorij — in z gorivom je še povečala bedo prebivalstva, ki je očitno pokazalo svoje nezadovoljstvo. V Porurju, Hamburgu in Kielu so se vrstile demostracije proti zasedbenim oblastem. Nove biconske uprave pa so bile nesposobne, da bi uredile prevoz in odkup živeža; nemški kmet se je odločno branil oddaje žita in krompirja, ko nima zaupanja v papirnat denar, marveč samo v »stvarne vrednosti«.

Kriza je prišla na vrhunec v začetku aprila, ko so porurski rudarji stopili v splošno stavko. Zahtevali so, naj bi bilo prebivalstvo deležno živilskih doklad, ki so jih samo rudarji uživali. Dolga stavka in pasiven odpor so povzročili znižanje dnevne produkcije premoga od 300.000 ton na 217.000 ton, dokler niso prispela živila iz Amerike (300.000 ton žita in koruze mesečno).

Še danes po desetih mesecih življenja bicone kaže ta novi poizkus same neuspehe; dosegli so samo tretjino predvidenega izvoza in dnevna proizvodnja porurskega premoga, ki je bila določena na 350.000 ton, je še danes za 100.000 ton nižja.

Federalisti proti socialistom

Vzroki tega neuspeha so predvsem politični: medtem ko angleška laburistična zamisel hoče federalistično Nemčijo s centraliziranim gospodarstvom, se ameriški načrti vnemajo za neko nemško konfederacijo, v kateri bi vsaka federalna država (Land) uživala veliko gospodarsko svobodo. Oboji vztrajajo tembolj na svojih različnih stališčih, ker jih podpirajo Schumacherjevi desničarski socialisti in pa krščanski socialisti. Reorganizacija »bicone«, ki so jo izvedli tudi ni prinesla izboljšanja. Ustanovili so namreč »Gospodarski biconski svet« — neke vrste 54 č anski parlament — ki usmerja po »stalnem izvršnem odboru« gospodarsko politiko »bicone«. Le — tu so namreč še bolj prišla do izraza nasprotstva med obema načeloma in so samo dala možnost za stalno borbo za oblast med socialisti in krščanskimi socialci.

Tako je prišlo v pretres vprašanje socializacije porurskih rudnikov, ki so jo hoteli Angleži s pomočjo socialistov izvesti, kar so pa poskušali Američani z »zmernejšimi« elementi preprečiti. S »socializacijo« so nenehno odlašali, dokler ni Američanom uspelo, da so jo odgodili za pet let, torej v danih razmerah za vedno. Uspelo jim je tudi, da so se vrinili v upravo rudnikov, ki so jo tedaj imeli Angleži za svojo izključno zadevo.

10 milijonov jekla

S pretvezo, da bi izšla iz te zagate, sta generala Clay (Američan) in Robertson (Anglež) poleti izdelala nov gospodarski načrt, ki očitno krši dosedanje sporazume med štirimi velesilami o Nemčiji.

Po novem načrtu se bo produktivna zmogljivost »bicone« povečala za 42% v primeri s prejšnjim načrtom. Proizvodnja jekla bo narastla od 7 na 10.7 milijonov ton, težkih strojev za 80%, lažjih strojev za 116%. Proizvodnja avtomobilov bi bila 4 krat večja, kemične industrije pa za 42%. Nasprotno pa so po načrtu znižane dajatve za reparacije vseh vrst industrij.

Na poti avtarkije

Čeprav se bo industrijska proizvodnja »bicone« zvišala, se ne bo sorazmerno povečala proizvodnja premoga za eno tretjino s pretvezo, da morajo dvigniti industrijo. Za l. 1951. je predvidena proizvodnja premoga na 121 milijonov ton letno, medtem ko je l. 1935 — 38 znašala letno 126 milijonov ton. Koksa bodo proizvajali leta 1951. samo 29 milijonov ton, medtem ko so ga pridobili l. 1938. 37 milijonov ton in izvoz teh proizvodov bo padel od 10 milijonov na 5.5 milijonov ton.

Nasprotno pa predvideva novi načrt povečano proizvodnjo železa od 11 milijonov ton iz l. 1938 na 16.5 milijonov l. 1951.

Znižanje izvoza premoga in povečanje proizvodnje jekla kažeta, da nameravajo zasedbene oblasti doseči gospodarsko ravnovesje »bicone«, bolj z zmanjšanjem uvoza, kot pa s povečanjem izvoza. Biconsko gospodarstvo gre torej v avtarkijo, kar povzroča državam, ki so žrtve nemškega napada občutno škodo.

«Tricona»?

Najbolj prizadeta med vsemi pa bo s temi načrti Francija, ki si je mnogo obetala od porurskega premoga in nemških reparacij.

Sicer so Angloameričani že dolgo vabili Francoze, da bi pristali na priključitev francoskega zasedbenega področja »biconi«, čemur so se pa poslednji do nedavnega odločno upirali iz političnih in gospodarskih razlogov, čeprav so Angloameričani prikazovali to rešitev kot prvi korak nemški gospodarski enotnosti.

In ravno na to enotnost Francozi niso hoteli pristati, dokler ne rešijo velesile vprašanja zapadnih mej, Porurja, Porenja in Posarja, ki so bistvena za njihovo varnost. Hkrati pa je francoska vlada tedaj odločno vztrajala pri sporazumu med štirimi velesilami, ki bi ga kršil dvostranski ali tristranski dogovor. Nasprotno pa so Francozi predlagal ustanovitev osrednje gospodarske uprave za vso Nemčijo.

Temu so se pridružili še gospodarski razlogi: bilanca francoskega zasedbenega področja je aktivna in izkazuje za l. 1946 presežek 5 do 6 milijonov dolarjev. Če bi pa Francozi priključili svoje področje »biconi«, bi morali k skupnemu primanjkljaju dodajati 75 milijonov dolarjev letno.

S tem kljubovanjem so se sicer Francozi izpostavili gospodarskemu pritisku in izsiljevanju Angloameričanov, ki so jim za to odrekali pravico do reparacij in do premoga iz »bicone«. Zato je pa francoska diplomacija računala, da si bo s takim zadržanjem obranila vlogo posrednika med SZ in Anglosasi.

Toda take vloge Francija že davno ne more več igrati. Notranje politična oslabitev, vedno večja gospodarska odvisnost od ZDA po dolarskih posojilih, vztrajen preokret francoskih vlad na desno, vse to je potiskalo Francijo vedno bolj na ameriške postojanke, zlasti pa po poostritvi odnosov med SZ in

Tako so že na moskovski konferenci aprila Francozi stopili v ločena pogajanja z Angloameričani in se udeležili avgusta tripartitne konference zapadnih sil o nemškem vprašanju, kjer so dobili le medle obljube. Tako se je Francija dokončno odpovedala sporazumu med štirimi velesilami in je sedaj izročena na milost in nemilost Angloameričanom, od katerih lahko pričakuje samo skromne napitnine.

Zato ni izključeno, da bomo kmalu priča — v kolikor ne bi pogajanja med velikimi štirimi napredovala — spremembi angloameriške »bicone« v angloameriškofrancosko »triconu« in torej združitvi vse zapadne Nemčije v eno enoto pod vodstvom Američanov.

TRGOVCI S TOPOVI pred nürnberškim sodiščem

To je resnična zgodba Nemčije, ki kroži po vseh štirih koncih Nemčije preko demarkacijskih črt zasedbenih področij. Junak te zgodbe je Gustav Krupp von Bohlen-Halbach. Ta starček s trdimi in despotičnimi potezami na obrazu je poglavar industrijske dinastije Kruppov. V tem svojstvu bi moral sedeti med prvimi na zatožni klopi v procesu, ki se je začel pred mednarodnim sodiščem v Nuernbergu proti odgovornim voditeljem vojnega trusta istega imena. Toda stari Krupp se je izognil takemu zaključku svoje kariere trgovca s topovi. Gustava Kruppa so namreč zaradi visoke starosti in duševne onemoglosti črtali iz spiska obtožencev. Na njegovo mesto pa so postavili sina Alfreda

Toda stari Krupp, ki živi v udobni rezidenci pri Salzburgu, je še vedno toliko pri čisti pameti, da razume smisel nekaterih časopisnih člankov. Pravijo, da se silno razburja, ko bere ali sliši o predlogih, ki zahtevajo uničenje vojne industrije, nadzorstvo delavcev nad proizvodnjo, razlastitev mogočnih gospodov železa in jekla. V duhu živi namreč še v isti blaženi dobi, ko je njegova jeza vzbujala strah in grozo pri visokih funkcionarjih Wilhelmstrasse:

»Kaj vendar počenja Fuehrer? vzklika. Te zahteve so vendar zločinske! Saj ogrožajo dober potek naših poslov. Ogrožajo naše vojne napore. Povejte Fuehrerju, da sem zelo nezadovoljen zaradi njegovega popuščanja. Fuehrerja sem vendar jaz napravil! «

To je seveda samo anekdota, vendar pa izraža globoko resnico. Tvrdka Krupp je vsa zgodovina nemškega imperializma, ki ga je navdahnila in poosebljala, ki mu je služila in ga izkoriščala. Tvrdko so ustanovili leta 1812. Tega leta je Gustavov stari oče Friderik Krupp odprl v Essenu jeklarno in livarno, ki se je naglo močno razvila. Kmalu so tu proizvajali topove: vse topništvo za pruske armade v vojnah l. 1864, 1866 in 1870-1871 je dobavljal izključno Krupp.

Govoriti o kakem Kruppovem patriotizmu, bi bila kruta šala. Saj je Krupp dobavljal topove vsakomur, ki jih je plačal. Do leta 1887. ko je umrl »kralj topov«. Alfred Krupp, sin in naslednik Friderika Kruppa, je tvrdka prodala 13 910 topov v inozemstvo in samo 10.666 nemški vladi.

Nastanek trusta

Procvit Kruppovega podjetja in njegova razširitev v trust izhaja iz časa Hohenzollerjev. Premogokopi in rudniki, železnice, ladjedelnice in paroplovne družbe, vse je Krupp priključil svoji matični tvrdki.

Leta 1903 je prišlo do mednarodne povezave: Krupp se je vključil v svetovni sistem kartelov za oboroževanje. In že je v družbi anglosaških »Harvey United Company Ltd«, »Steel Manufacture Nickel Syndikate LTD«, francoskega »Schneiderja«, avstrogrske (češke) »Škode« in carskoruske »Putilov« iz Petrograda ter skupno z njimi pripravlja krvavo žetev prve svetovne vojne. Že v tej dobi so Kruppovi dobički bajni.

Med vojno l. 1914-18 služi Krupp na obeh straneh. Njegovih 118.000 delavcev dela izključno za vojsko. In kakor da bi mu nemški dohodki ne bili zadostni, mu prinaša dobičke še »sovražnika«: za vsako granato, ki jo izstrelijo na drugi strani fronte in ki jih izdeluje za zavezniške vojske angleška tvrdka Vickers, prejme Krupp po en šiling in tri penije, ker omenjena angleška tvrdka proizvaja po Kruppovem patentu. Ta denar vpisuje Vickrs v poseben »račun K«.

Kruppove tvrdke nikakor ni prizadel poraz l. 1918. Saj je Krupp prejel bajne odškodnine, nagrade in podpore. Pri inflaciji l. 1923. je s špekulacijo obogatel za 10 milijonov funtov.

Tvrdka je imela izključen monopol za opremo nemške vojske, ki je štela po Versailles-ski pogodbi 100.000 mož. Toda že l. 1926. je Krupp prekršil mirovno pogodbo in začel izdelovati oklopne avtomobile, oklopne plošče za križarke in podmornice. Že l. 1930., v dobi splošnega razorževanja se pri Kruppu vršijo prvi poizkusi raketnih izstrelkov.

Vojna pogoj za procvit

Toda tvrdki Krupp je za njen procvit potrebna vojna. Potrebno ji je tudi, da delavsko gibanje ukrotijo. Hitler je obljubil, da bo prvo in drugo nalogo izvršil. In zato ga tudi Krupp dvigne: finansira njegovo propagando in pridobi za Hitlerja tudi vso nemško industrijo, kateri sam načeluje. Krupp je pobudnik za sklicanje konference industrijcev l. 1930., ki je ustoličila bodočega fuehrerja.

In Krupp je bil za te usluge bogato nagrajen. Leto za letom se trust veča in dobički grmadijo. S posebnim zakonom - osebnim daritom Hitlerja rodbini Krupp za »125-letne napore pri izgradnji nemške vojaške sile« - je celoten trust proglašen za »rodbinsko podjetje«. Ta protizakonit ukrep, ki je edinstven v vsej pravni zgodovini, je podelil Kruppu poseben statut: oproščen je vseh taks in davščin na dediščino, ki bi znašala ogromne vsote spričo razsežnosti in važnosti tvrdke. Kruppove tovarne so hkrati proglasili za izključno last družine, ki je ni mogoče prodati ali prenesti na druge osebe ali ustanove.

Gustav Krupp je prejel zlato značko nacionalsocialistične stranke in njegov sin Alfred je postal general S. A.

Pa pride vojna, ki jo je Krupp skrbno pripravljal. Če je Krupp lahko delal s polno paro, podaljšani nemški odpor proti zavezniškim ofenzivam, dolguje to v veliki meri neizprosnemu izkoriščanju delavstva, ki so ga deportirali iz zasedenih dežel. Sauckel je dobavljal desettisoče sužnjev, ki so garali do izčrpanja za svoje tlačitelje. Alfred Krupp in soobtoženci dobro vedo za nečloveško ravnanje s temi moškimi in ženami, ki so jih poniževali v red vprežne živine. Žrtve, ki so ostale še pri življenju, bodo pričale pred sodiščem o tem.

Medtem so se rednim dohodkom vojnih dobav pridružili še dobički, ki si jih je Krupp nagrabil s plenjenjem in kolonizacijo podjarmljenih držav. V velikem imperialističnem pohodu je bil Krupp najbolj požrešen. Tu je kradel stroje in industrijsko opremo ter jih odvažal v Nemčijo, tam zopet se je kar na mestu nastanil in si prisvojil večino ali vse akcije podjetij, ki so ga zanimala. Te operacije je vršil pod krinko nedolžnih investicij svojega kapitala. Stvarno pa si jih je prisvajal z izsiljevanjem, ustrahovanjem in zatiranjem. Bajoneti Wehrmachta in gestapovske mučilnice so omogočile Kruppu, da se je razbohotil po vsej zasužnjeni Evropi.

Mednarodna solidarnost

Danes je Alfred Krupp s svojimi 11 ravnatelji na zatožni klopi. Toda malo je manjkalo, da sploh ne bi prišlo do procesa. Kajti po svetu so še drugi trgovci s topovi, ki so pokazali vplivno solidarnost s Kruppom. Njihove intervencije so močno vplivale na potek priprav za proces.

Kakšna sodba čaka obtožence? Nekateri znaki na žalost kažejo, da bodo njihovi zločini našli prizanesljive sodnike. Dalekovidni krogi v ZDA so že pripomnili, da gre za nenadomestljive »tehnike«, ki bi jih bilo dobro ohraniti, ker bi kdo utegnil v bodočnosti še rabiti njihovo preizkušeno »sposobnost«.

Po Balkanu veje duh bratstva

(Nadaljevanje s 1. strani.)

Trakije in končno širi strupeno propagando preko radia proti ljudskim državam.

Vse to so dejstva, ki kažejo na pojačeno rovarjenje netilcev nove vojne, med katere sta se vključili tudi grška in turška vlada pod vodstvom zapadnih trustov. To pa narekuje Bolgariji in Jugoslaviji, ki sta pri tej gonji najbolj ogroženi skrajno budnost in vzporeditev njune obrambne politike. Zato sta obe pogodbenici sklenili, da se bosta posvetovali v vseh mednarodnih vprašanjih, ki se tičejo njunih interesov, da si zagotovita varnost, neodvisnost in nedotakljivost.

In člen 3. pogodbe pravi dobesedno: »V primeru, da bi neka tretja država napadla eno izmed visokih pogodbenih strank, da bi ogražala njeno neodvisnost, da jo zasužnji, ali ji vzame njeno ozemlje, ji bo druga visoka pogodbena stranka nudila nemudoma vojaško in vsako drugo pomoč z vsemi razpoložljivimi sredstvi«. Tako je sedaj vsem morebitnim sovražnikom jasno, da bodo imeli avtomatično proti sebi obe državi, če napadejo eno izmed njiju.

Ali lahko sklepamo, da bo prišlo zaradi tako tesne povezave tudi do državne unije med FLRJ in Bolgarijo? To je zahtevalo bolgarsko ljudstvo, ko je pozdravljalo maršala Tita, s klici: »Hočemo federacijo z Jugoslavijo!« Predsednik vlade FLRJ, je izjavil, da je najvažnejše stvarna povezanost med narodi, med tem ko je federacija formalnost, ki ne bi imela smisla, če bi bila samo na papirju.

Želja, ki jo je izrekel maršal Tito, da bi tudi ostale balkanske države sklenile podobne pogodbe kaže, da se poraja stvarna, čeprav ne formalna konfederacija balkanskih držav, ki bo močan branik demokracije in miru v Evropi skladno z načeli OZN.

Piščanci - Lajnarji

Nikar ne mislite, da imata ti dve imeni takoj opravka s pastirjevo piščalko in z lajno, ki jo vrti berač na uličnem oglu. Se daleč ne in med njimi ni nobene miselne zveze, čeprav se v prvem trenutku naravnost vsiljuje druga predstava, da kar vidiš pred seboj slepca,, ki vrti lajno z brezizrazno prošnjo na mimoidoče. Tako se le imenujeta mali slovenski vasici, ali bolj točno rečeno, vasica in naselje v tržaški občini. Pri vsaki hiši najdeš priimek Piščanec ali pa Cesar in Ferluga. V vseh letih sta se naselila samo dva Italijana: en železničar in ena dninarica.

Priti do njiju ni kar tako, zlasti onemu, ki težko sopiha v klanec in ga strmina preveč zdela. Pa je poleg te še druga ovira, ki ni nič manj perečа. Piščanci in Lajnarji ležijo namreč visoko v grapi, ki se strmo spušča k morju od Obeliska navzdol. Dober streljaj nad njima je železniška proga, ki drži od Sv. Andreja preko Opčin na Repentabor; nekoliko dalje pa cesta in tramvajsko postajališče na Banah. Na spodnjem koncu se pripelje do Rojana, na zgornjem do Ban, dalje ne more nobeno vozilo. Vzpetina je prehuda, pot preveč razrvana. V deževnem vremenu se udira do gležnjev, mastno blato se lepi na podplate, ki se z muko dvigajo od tal.

Pred vrati Trsta brez elektrike

»Če pojdem v soncu,« sem razmišljala v sebi, »se bom opajala le z razgledom na morje in na mesto ob njem, da ne bom videla in dowmela njihovega gorja.« V dolgem deževju je pot najprimernejša, ker samo tedaj si lahko ustvariš pravilno sliko. Ni ravno prijetno, da ti mrzle deževne kaplje bijejo v obraz in ti ob vsakem koraku blato oškropi nogavice ali to je samo enkrat. Tamkajšnjim ljudem se godi leto za letom tako, vsako pomlad in vsako jesen.

Na stari cesti pod Banami sem zavila na desno in se zgubila v gošči. Dolgo ničesar drugega kot redko grmovje in nizko drevje. Za ovinkom se je izza njega izluščila prva skupina hiš. Zdaj sega do tja gor ulica Mureri, prej so jim rekli Case sparse. Slovenci jih niso nikoli drugače poznali, kakor po domačem hišnem imenu. Bile so gotovo pozneje sezidane od Lajnarjev in Piščancev in zob časa jih ni še tako obgrizel. Goščo pod njimi so marljive roke celih rodov skrčile in nanosile zemljo v ozke terase podprte s kamenitim zidom, ki se v obliki visokih, nepristopnih stopnic nižajo do Rojana.

Stopila sem vzdolž kamenitega dvorišča pred nizko, s korci krito hišo. Ob njegovem robu, kjer se pričenja vinogradek, so razpostavljene loončnice. V pisanih, davno odsluženih kuhinjskih posodah poganjajo svoje bujno zelenje in redko zimsko cvetje, s katerim se ponaša gospodinja. Po lepem starem običaju me je po prvih besedah povabila v hišo, da mi izkaže svojo gostoljubnost. Naglo je obrisala stol in ga pomaknila k meni, naj prisedem in prigriznem z njimi. Gospodar je natočil čašo črnine ona pa je odlomila kos kruha in vse je bilo tako preprosto, kot je v kateri koli drugi slovenski vasi nekje v notranjosti naše dežele. Tuja učenost se jih ni dotaknila, da bi jih izkrivenčila. Ostali so zvesti sami sebi, jeziku in običaju.

»Pij!« pravi on, »ne bo ti žal, ni teran, pa je prav tako dober Tisti Tržačani, ki imajo opravka z vinom, ga dobro poznajo in provprašujejo po njem. To je najboljša kapljica, ki jo pridela okolica. Trsje je isto kot pri teranu, toda teran raste samo v rdeči zemlji in zahteva ostrejše podnebje. Naša zemlja je črna in trte so za teran preveč izpostavljene sončni pripeki.« »Koliko pridelate?« sem ga vprašala in dvignila k svetlobi kozarec gostega refoška. »Vinogradek pred hišo je ravno za dom, drugega vinograda nimamo. Toliko je le, da malo laže živimo. S tem kar zaslužim v pristanišču, bi si ga ne mogli privoščiti. V vseh Lajnarjih in Piščancih imajo trije, štirje kmetje po osemdeset do sto hektolitrov vina, nekaj jih ima od deset do dvajset, nekaj pa za domačo potrebo kakor pri nas. Pretežno gojijo nizke brajde, ki so vzdržljivejše proti burji in tudi bolj bogato rodijo, ker ni treba porezati toliko mladik.«

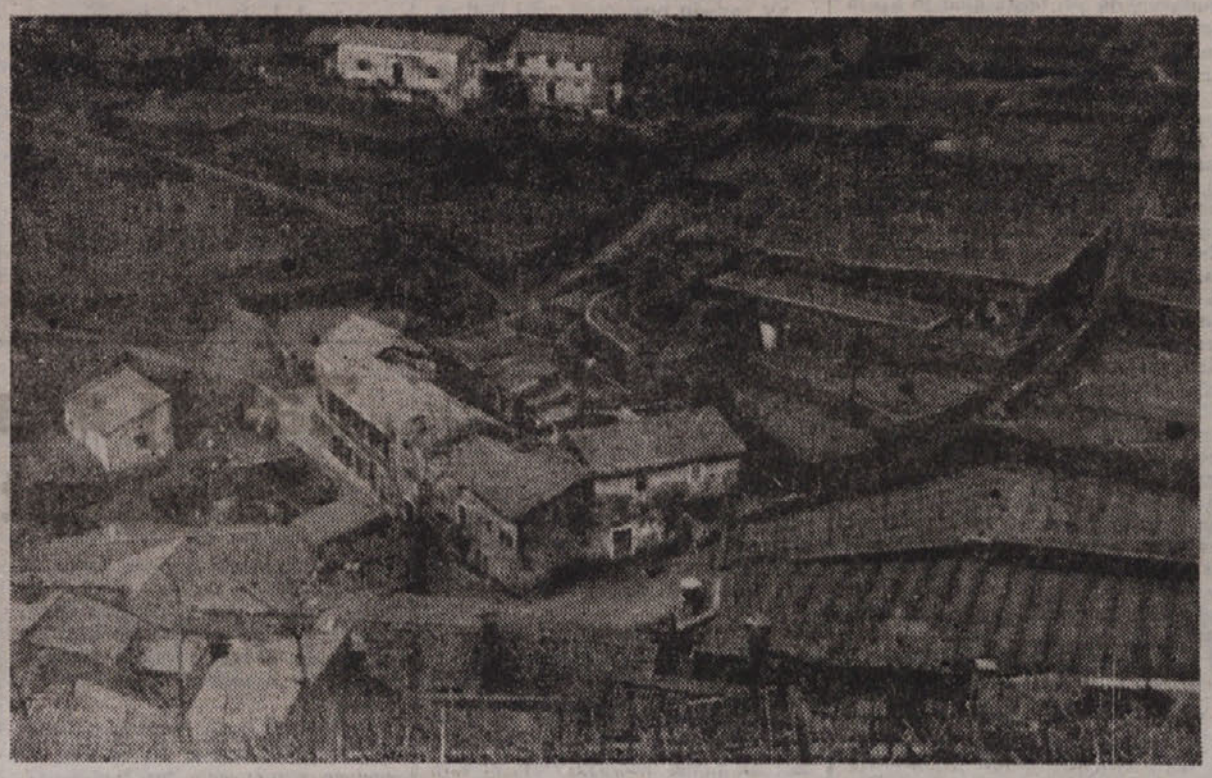

STISNJENA V ZADNJI KOT POD OPENSKIM HRIBOM ŽDI MED VINOGRADI VASICA PIŠČANCI.

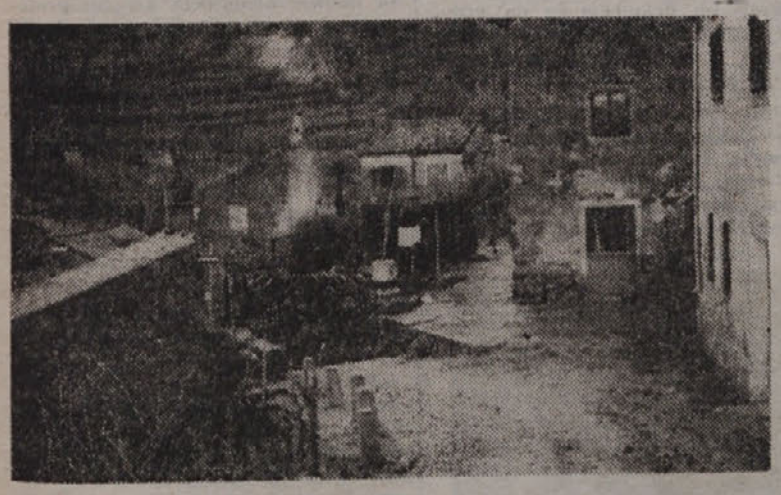

DVORIŠČE PRED HIŠO V PIŠYANCIH

Ozrla sem se po petrolejki na steni in prišla na dan s pravim vprašanjem. »Luči nimate, kaj?« sem rekla. Bilo je dovolj, da se je vsul gospodinji plaz besedi na račun tistih, ki nosijo odgovornost, za to da morajo živeti ob brljavi, smrdeči svetlobi in da tipajo korake, kadar se ob večerih, vračajo domov. Prijela me je pod roko in peljala pred hišo. Pokazala je na sosednji grič v Koloniji, pri Ferlugih, kot pravijo domačini, kjer so zrasle v poslednjih mesecih nove vile. »Vanje so nastanili skoraj same ezule. Zanje je luč. Vse naše prošnje pa zadenejo v prazno. Pojdi, ti bom pokazala, kje je v Rebidi, gospodar, ki si je prizadeval za nas vse ti bo raztolmačil, kako se je ubijal, da bi bilj deležni kot poštenl davkoplačevalci svetlobe, ki jo ima ves ostali Trst. Poslovila sem se od njenega moža in se mu zahvalila za prijaznost. Ona je šla z menoj do ovinka. Ko sem ji povedala, da bomo pisali tudi o njihovem življenju, se ji je ublažil srd. Preko vsega obraza se ji je razlil zadovoljen usmev. Daleč je od naše besede do visoke gospode, ki sedi v conskem svetu, ki se ii zdijo druge stvari pomembnejše kot ta da Piščanci in Lajnarji nimajo luči v sramoto celemu Trstu in tržaški občini še posebej. Rahla iskrica upanja je le prižgana in toliki ugovori jih bodo vendarle morali ganiti. Takrat bodo morda rešili zadevo in ne bo ostala več samo pri razpravljanju. Na vsak način bi bili pri Piščancih in Lajnarjih veliko na boljšem, če bi jim bilo dano, da bi preko svojih zastopnikov sami reševali svojo zadevo v okviru tržaške občine. V tem primeru bi se stvar brez vsakega kolebanja premaknila s tira in dolga vrsta moledovanj bi bila le še neprijeten spomin, ki se ga človek rad otrese.

130. tisoč lir na vsako hišo za napeljavo luči

Gospodar v Robidi je izvlekel svoje papirje. Kar precej se jih je nabralo. Na njih stoji črno na belem, kolikokrat in kako so prosili in kaj so jim izvolili odgovoriti. »Pod Avstrijo, ki je bila starokopitna in nazadnjaška, so razsvetljevale pot štiri petrolejke.« so podkrepili svoje prošnje v fašistični Italiji, ki je toliko besedičila o ljubezni do revnega kmečkega prebivalstva. Po vrsti so vse padle v vodo. Kriva so bila težka leta in slab zaslužek. Drugi bi bili že nekako stolkli skupaj tiste lire, dve hiši pa nikakor nista zmogli in ker niso zmogli vsi, je Acegat odrekel napeljavo. Za tisti dve hiši bi bili lahko izpregledali občina bi bila primaknila od svojega in če bi ne šlo za slovenske kmete, temveč za naseljence iz Kalabrije, bi bila tudi storila ta-ko.

Ko je vojna pometla s starimi zatiralci, so sklenili, da obnovijo prošnjo. To pot so se naslonili na novo oblast, ki je v svoji velikodušnosti napisala, da bo pomagala šestdeset odstotno pri obnovi kmetijstva. V Piščancih in Lajnarjih so sami kmetje, ne taki, da bi priredili v hlevu par volov in pridelali toliko in toliko pšenice na polju. So kmetje kot v vsej okolici, ki imajo po eno, dve kravici, nekateri samo kozo ali prašička in često si morajo tudi poiskati kakšno dnino, da je za tobak. Prav zaradi tega so pomoči še bolj potrebni, da bi lahko izboljšali svoje malo gospodarstvo, ki bi tako postalo donosnejše. Preko Enotnih sindikatov, odseka za kmetijstvo so zaprosili anglo-ameriško okupacijsko oblast, da jim pomaga s tistimi obljubljenimi šestdesetimi odstotki, da bo tudi pri njih zasvetila luč in se bo tako zboljšalo njihovo življenje. Anglo-ameriška oblast je prošnjo sprejela, predala pa jo je Acegatu v reševanje s pripombo, da nima nič opraviti pri tem, ker ne gre izključno za povzdigo kmetijstva. Acegat je sestavil dva proračuna: za vsako vas svojega. V Piščancih in Lajnarjih so se prijeli za glavo. Milijonske številke so zaplesale pred njimi. Sto trideset tisoč lir bi prišlo povprečno na vsako hišo in te vsote ne premore skoraj nobena. Če ne bo tržaška občina sama toliko uvidevna ne bo do imeli elektrike. V proračun pa so postavili pomotoma tudi kabelj, ki je že deset let v zemlji. Brez tega kablja bi se proračun močno znižal, zato so napravili odgovor in napisali tudi preko kmetijskega sindikata na conski svet, kjer se je nekaj govorilo v njihovi luči. Čakajo odgovora in, kdaj se bo prišlo od besed do dejanj.

S potjo se jim godi ista krivica. Tlakovali so jim jo do tam, kjer je bilo potrebno, da voda ne znosi ob nalivih vsega blata in peska v Rojan. Več ni bilo v njihovem interesu in tudi zemlje, bi ne bili nikoli ne navozili nanjo, da se ni odkril škandal pri uradu za javna dela.

»V deževju se je navožena zemlja raztopila v blato in smo še na slabšem kakor smo bili,« mi je rekel gospodar, ko mi je stisnil roko. Teči sem morala vso pot do Rojana: Bolečа vzpetina te kar sama priganja naprej.

Mara Samsa

Z NEDELJSKEGA ZBORA PARTIZANOV V NABREŽINI

Primorski ljudski napisi

(Nadaljevanje št. 11)

Kakor smo že rekli, bomo poslane prispevke uvrščali v našo rubriko po vsebini in primernosti, ne pa takoj po prihodu. Vendar pa moramo povedati, kaj smo prejeli, da bi ne bili v skrbeh tisti, ki so nam kaj poslali. Od zadnje objave prispevkov sodelavcev *(Ljudski tednik št. 86, 2. oktobra 1947)* do danes je prišlo na naš naslov prav za prav malo gradiva:

Mladini iz Batuj na Vipavskem se zahvaljujemo za poslano. Odgovorili bomo zasebno v pismu (prihodnjič prosimo za natančen naslov). Iz Kobjeglave na Krasu pa nam je *Branko Pipan* poslal dva mikavna napisa, ki pridetа na vrsto v prihodnjih nadaljevanjih. Tov. Pipan ni šel samo na pokopališče, kar je pač najbolj enostavno, temveč se je ozrl tudi po napisih na starih vratih oz. »kolonah«.

Zato bo najbolj primerno, da tudi mi tukaj odložimo za nekaj časa nagrobnike (s tem jim nikakor ne odrekamo pomembnosti) ter gremo malo gledat, kje je kaj drugod. Sprememba dobro dene povsod, korej tudi tu, zlasti še zato, ker je izmed 36 doslej objavljenih napisov samo pet takih, da niso s pokopališč. In vendar vemo, da je v naših vaseh še dosti gradiva drugačne vsebine, čisto posvetnega značaja. Težava je le v tem, kako priti do tega gradiva. Prav tu je nujno sodelovanje mnogih. Medtem ko je n. pr. napis na pokopališču ali v zvoniku ali na obcestnem znamenju vsakomur dostopen, to nikakor ne velja tudi za napis pri kletnih vratih ali na kamniti mizi pred hišo, na šaplju zasebnega vodnjaka ali na ognjišču. V podobnih primerih nam lahko pomaga do napisa samo domačin, ki nam ga tako rekoč pokaže s prstom.

Naj navedem primer. Sam že več ko deset let preučujem preteklost skromne kraške vasice, zbiram folklorno gradivo, starine in vse, kar tako ali drugače osvetljuje življenje njenih prebivalcev včeraj in danes. In čeprav je to obenem moja rojstna vas, nisem nikoli opazil napisa na podstavku Komparetove mize. Šele potem, ko so začeli izhajati v Ljudskem tedniku tile *Primorski napisi*, me je Miha Mrčinov iz Koprive prijel in pol za šalo pol zares okregal: »Ti, kaj čakaš, da ne greš gledat tisto mizo na Komparetovem borjaču!«

37.

Napis na podstavku Komparetove mize v Koprivi na Krasu se glasi:

1 8 4 1
ANDER BOLE
JE TO MISO
NAREDU JE
TAPERVA

Mikaven je tu konec. Miza je miza in če je kdo naredil mizo — to samo po sebi ni nič posebnega in spomina vredno. Toda vživeti se moramo v miselnost kmečkega mladeniča, ki se je po svojem notranjem nagibu lotil obdelovanja kamna ter si s tem opredelil poklic za vse življenje. Prav ta miza je bila verjetno prvi njegov uspeh, tu je pokazal svojo sposobnost in tehnično znanje v obdelovanju kamna. Tako je treba razumeti pripombo na mizi, ki *»je ta-prva«*. S tem pa se je Andrej Bole istočasno zavaroval pred morebitnimi očitki starih, izkušenejših mojstrov, za primer, da bi pri mizi našli kako hibo ali pomanjkljivost, češ — le prizanesljivi bodite, saj »Je TA-PRVA!«

38.

Imamo pa še eno sporočilo o napisu na mizi, prav tako s Krasa. V Krepljah pri Peganovih (po starem so rekli pri »Juntovih) je stala pred hišo stara kamnata miza, na kateri si lahko bral nekaj takega kot —

Pri tej mizi je obedoval (ali: kosil) *leta 1808. francoski general . . .* (ime).

Miza, ki je bila že močno sprana od dežja, je nedavno razpadla skupaj z napisom, ki je izgubljen, če ga po naključju ni kdo prej posnel.

Gornji podatek dolgujem Tonetu Žvabu, Tišlerjevemu iz Krepelj, ki mi je ta zgodovinski napis obnovil po spominu.

Iz republik Jugoslavije

KRONIKA

○ *V Splitu* je organizirano petnajstdnevno tekmovanje za izboljšanje tehnične zaščite dela v podjetjih. Za časa tekmovanja bodo predavanja.

○ *Novo stavbo* za Pomorsko-ekonomski tehnikum in za novo železniško postajo bodo začeli graditi v začetku prihodnjega leta v Dubrovniku.

○ *V Karlovcu* se je delovni kolektiv Tovarne železnih in jeklenih izdelkov obvezal, da bo do konca leta povečal proizvodnjo za 8%.

○ Mnoge tovarne in podjetja so že izpolnila za letos predvideni proizvodni načrt. Železniška delavnica v Subotici ga je izpolnila že 30. septembra, torej 92 dni pred rokom; zagrebška 43 dni pred rokom, niška 41, sarajevska 39 in mariborska 35 dni pred rokom.

○ *Stavbo beograjske tehniške fakultete* bodo zvišali še za eno nadstropje, s čimer bodo dobili dovolj prostora, ki ga je sedaj primanjkovalo.

○ *Madžarski književniki*, ki so prisostvovali otvoritvi Mladinske proge, so se na povratku ustavili v Subotici, kjer so priredili literarni večer.

○ *Prvo tekoče železo* je steklo v Centralni livarni v Bežaniji pri Zemunu iz ene peči. Do 1. januarja 1948 bo zagorelo vseh šest peči.

○ *Za najboljše* delovne kolektive v novembrskem tekmovanju je proglasil Izvršni odbor Enotnih sindikatov naslednje: 1. delovni kolektiv železarne v Jesenicah, 2. rudnika Trbovlje in 3. gradilišča hidrocentrale Mariborski otok.

○ *Društvo Slovenija-Albanija* so ustanovili v nedeljo v Ljubljani. Za predsednika je izvoljen Sergej Kraigner, predsednik načrtne komisije pri vladi LRS.

○ *Spomenik borcem*, ki so padli v narodnoosvobodilni vojni, bo zgradila vlada FLRJ v Beogradu. Spomenik bo izdelal kipar Anton Auguštinčič.

○ *«Elka»* zagrebška tovarna kablov, je nedavno začela izdelovati elektromaterial in ladijske instalacije, med drugim tudi ladijske kable, ki jih doslej niso izdelovali v Jugoslaviji.

○ *Smučarsko vzpenjačo* na Črni vrh nad Jesenicami grade jeseniški fizkulturniki. Dogotovljena bo do 15. decembra.

○ *Pri falski hidrocentrali* na Dravi so zvišali jez in s tem povečali njeno zmogljivost za 2000 kw.

○ *Nova, 66 km dolga železnica* od Skofje Loke v Idrijo in Sv. Lucijo bo zgrajena v prvi petletki. To bo prvi del velike transverzalne železnice, ki bo vezala Savinjsko dolino preko Domžal, Skofje Loke in Sv. Lucije z Novo Gorico.

○ *Nova tekstilna šola* je pričela z delom pri «Mariborski tekstilni tovarni». Solo obiskuje 94 učencev in učenk. Gradijo pa tudi stavbo za industrijsko šolo, kjer bo prostor tudi za internat.

OTROCI Z ULICE

so našli svoje domove

Vsak dan srečujemo v našem mestu otroke ulice. Iz oči jim sije glad, trepetajoči prodajajo mimoidočim cigarete ali tobak. Drugi zopet ustavljajo ljudi in jim ponujajo blago sumljivega izvora. Vsakdo, kdor pomisli, kam pelje pot te mlade ljudi, ve, da jih bosta glad in kraja neizogibno peljala v propast, da bodo slej ko prej končali po kaznilnicah ter tako nadaljevali svojo že v mladosti načeto pot kot »izvržki družbe«.

Kdo je temu kriv? se marsikdo sprašuje. Da so tega oni sami krivi, ne bo nihče trdil; v večini primerov so jih privedle na slabo pot socialne prilike njihovih staršev. Kriva je družba, ki se zanje ne briga, kriva je oblast, ki se ne zaveda, da je ravno njena dolžnost, da prevzame njih vzgojo in jih privede na pravo pot. Da se da problem ljudi ulice prav dobro rešiti, nam dokazuje Jugoslavija.

Tam imamo mnogo vzgajališč za sirote ali za tiste, katerim starši ne morejo nuditi pravilne vzgoje. Preskrbljeno pa je tudi za mladino, ki je že zašla na kriva pota. Pred dvema letoma so zanjo ustanovili na majhnem zelenem otoku Badiji, blizu Korčule kolonijo. Na stotine jih je našlo v njej svoj prvi dom, svojo prvo šolo in so šli iz nje kot novi ljudje.

Z dna v novo življenje

Vsakega človeka, ki pride na Badijo, zanima preteklost mladine, ker le tako more razumeti velikansko spremembo njihove notranjosti. Vsi so prišli z ulice, vsak izmed njih je bil nekaj posebnega, saj je imel vsak svojo tragedijo. Cesta je vzgajala vsakega na svoj način. O tem govore tudi njihovi kartotečni listi: »... pripeljan zaradi potepuštva. Beračil je. Med vojno je bil prepuščen samemu sebi. Nagnjen je h kraji. Starši tuberkulozni ...«

»... nagnjen h kraji in prevari. Hazardira. Vlamlja v zlatarne. Našli so ga v topovski cevi ladje, kjer se je pripravljal na krajo ...«

»... Laže, trmast. Pripeljan zaradi potepanja po Zagrebu, Karlovcu in Petrinji ...«

»... Brez očeta in matere, pobegnil je iz dečjega doma. Potepal se je po Splitu in je osumljen tatvine. Med vojno je kot slepi potnik prepotoval nekoliko evropskih držav ...«

Samo teh nekaj zapiskov zadostuje, da moreš videti preteklost otrok ulice. Sami pa nosijo s seboj še mnoge težave, zapostavljanja in poniževanja, prezir »dobrih« sovrstnikov, pohlep po kruhu ter dobrem ležišču.

Toda ne! Prišli so na Badijo in s tem ostro prekinili pot, ki jih je vodila vse globlje na življenjsko dno, v blato družbe.

»V zavodu postanejo novi ljudje«, je dejal upravnik Dragotin Tvrdetič. Toda v začetku ni bilo tako. S seboj so prinesli svoje navade, v zavod so prinesli ulico, vsak po svoje.

Pri njih je Mirko Fjerduk. To je bil prej potepuh evropskega stila. V domu je nekoč poskušal napraviti samomor. Preprečili so mu v zadnjem trenutku in na vprašanje, zakaj je to poizkušal, je odgovoril, da je hotel videti, kako to gre.

Mali Šundov je strasten kadilec, toda cigaret ni dobival. Za polovico cigaret je za vse leto žrtvoval slaščice, ki jih dobivajo po kosilu. Odpiral je poštni nabiralnik in s pisem svojih tovarišev pobiral poštne znamke ter jih prodajal za cigarete.

Tem ljudem, katerim je cesta odvzela vsako plemenitost, je bilo treba vrniti mladost in spomine, vcepiti jim zavest odgovornosti, ljubezen do dela in do ... Badije.

Kako vzgajajo sami sebe

Ko se jih je nekaj poboljšalo, je bilo med njimi lahko ustvariti pozitivno vplivanje boljšega na slabšega. Osnovno šolo so odprli in s tem na prvih temeljih tudi pionirsko organizacijo.

Tako so se sami med seboj pričeli prevzgajati.

Če pogledamo njihovo pionirsko sobo, jim lahko verjamemo. V redu je in vsakdo ve, kaj je njegovo delo. Če ga ne izvrši, je opominjan. Vzgojno vpliva tudi lutkovno gledališče ter seveda knjižnica, ki ima danes že preko 300 knjig. Za njo odgovarja »Coko«, ki ji posveča mnogo ljubezni in se ves predaja popularizaciji knjig.

»Težko je knjiga prodrla med nas. Zato smo jo čitali v kolektivu in kadar je bilo najbolj zanimivo, smo prenehali. Potem so vsi pritekli k meni in me prosili, da nadaljujem. Tako smo napravili nekajkrat in zdaj so jo vzljubili« — je dejal ponosno deček.

Oni vsak dan govore o svojem življenju; vsak večer na sestankih dvigajo disciplino, razpravljajo o tekmovanju, delajo načrte za obiske drugih domov in o prireditvah, za katere se pripravljajo.

Sedaj se ravno pripravljajo za pionirski pozdrav pomladi. Sami so prišli na idejo, da bodo pionirjem vse Korčule na ta dan nudili najboljšo zabavo in to prav na Badiji.

V svojih delavnicah dobivajo predobrtno izobrazbo

Od pionirske sobe pa tja do spalnic sta lesna in kartonažna delavnica. Tu so popravili in pobarvali mizice za učilnico, naredili so omare in knjižnico. V kartonaži pa so izdelali že dosti albumov, slik in map.

Iz doma v šolo in obrt

V teh dneh bodo prišli novi dečki iz Istre. Toda oni ne bodo imeli več možnosti, da bi prinašali s seboj »navade z ulice«. »Na to pazijo »stari«. »Na Badiji ne sme biti več slabe mladine«, pravijo.

Tudi pisma, ki jih pišejo svojim znancem, nam lahko dajo zaupanje v boljše dni te mladine.

»Dragi brat — piše 14 letni Slavko Siriščevič — tu na naši Badiji lepo napredujemo v šoli. Vsi bomo šli na gimnazijo ali pa v obrt. Jaz se z veseljem pripravljam na obrt, za boljšo in lepšo bodočnost, hvaležen ljudstvu, ki me je postavilo na noge in šolalo«.

Taki odhajajo. Mnogi izmed njih so danes kot vajenci na Češkoslovaškem ali pa v jugoslovanskih tovarnah, v srednjih šolah, dijaških internatih in deških domovih. Vsak dan se novi pripravljajo za odhod. Vsi jih spremljajo, z vsemi se rokujejo ti včerajšnji »otroci ulice« — danes pa ljudje z jasno bodočnostjo. Morda se bodo mnogi izmed njih srečali, toda tedaj bodo že graditelji boljšega življenja ljudstva, ki jih je rešilo takrat, ko so bili v nevarnosti.

„Zakaj sem se vrnil iz Avstralije?"

Ivan Mirošević iz Vele Luke na dalmatinskem otoku Korčuli je eden izmed jugoslovanskih emigrantov, ki so se nedavno vrnili v domovino. O tem, čemu se je vrnil v Titovo Jugoslavijo, pripoveduje takole:

Po desetih letih bivanja v tujini sem prišel nazaj v domovino. Ko sem se vrnil, sem našel posameznike, ki so obžalovali moje dejanje, češ da sem se vrnil iz bogate Avstralije. V Avstraliji pravijo, je vsega v izobilju, v Jugoslaviji pa vlada stiska v živilih. Res je, Avstralija je bogata dežela — toda za koga. Mnogi ne vedo, da je v Avstraliji še danes meso, sladkor, maslo in čaj, pa tudi blago in obutev racionirana. Vse, kar se dobi, se prodaja na nakaznice. Mnogi ne vedo, da živi mnogo avstralskih delavcev s svojimi družinami pod šotori, ker so jim stanovanja v zidanih hišah predraga. Če govorite z avstralskim delavcem in ga vprašate, kako živi, vam bo odgovoril: »Težko. Zaslužek je majhen, cene pa so visoke«.

Mnogi so tudi pomnili, da so si naši ljudje v tujini prihranili lepe denarje, kar jim omogoča udobno življenje. Kaj oni vedo, kakšni so pogoji življenja izseljenca na tujem? Ko bi vse to vedeli, bi drugače govorili o prihrankih in udobnostih!

Kdo je ta, ki koplje globoko pod zemljo in sploh ne ve, bo še kdaj prišel na svetlo, kjer greje sonce? Zopet drugi so zaposleni na stotine kilometrov daleč od svojih domov v gostih gozdovih, kjer sekajo drva. Kdo je ta, ki krči pragozdove Avstralije ob često neznosnih pogojih zaradi vročine, deževja, komarjev, kač in raznih žuželk? Kdo je ta, ki se trudi na divjih plantažah sladkornega trsa? Kdo je ki se opolnoči napoti z doma, da pripelje ob zori na trg svežo povrtnino? To so v veliki večini naši jugoslovanski izseljenci «v bogati deželi Avstraliji». Delajo neumorno kakor mravlje, ne poznajo pri tem delu petka ne svetka in se ubijajo, da bi si prihranili nekaj funtov, s katerimi se bodo lahko vrnili v domovino, kjer bodo prenehali biti sužnji. A to še ni vse. Sovinizem in mržnja vladajočih krogov proti tujcem sta v zadnjem času, zlasti po drugi svetovni vojni, dosegla višek. Kapitalističen tisk Avstralije vsak dan razširja najogabnejše in najbolj fantastične vesti o državah, kjer vlada demokracija, zlasti o slovanskih deželah. A vse to ne more omajati duha našega človeka, ki si prej ko slej želi vrnitve v domovino. Naši izseljenci so odločeni, da s svojim delom podprejo ustvarjanje boljše bodočnosti, biti hočejo deležni skupne svobode, ki je bila pridobljena za ceno tako velikih žrtev.

Prišedši iz Avstralije, sem našel doma družbeno in gospodarsko življenje mnogo bolje urejeno, kakor sem pričakoval. Prepotoval sem niz držav na Pacifiku, bil sem v Panami, Franciji in Italiji — povsod sem videl lakoto, brezposelnost, raztrgane ljudi — tudi v deželah, ki niso občutile teže vojne. V Jugoslaviji pa sem našel čebelnjak, kjer so ljudje marljivo prijeli za delo kakor nikjer drugje. To je država brez nezaposlenih in lačnih ljudi. Jugoslavija se izvija iz krize in bo kmalu ustvarila pogoje za blaginjo, medtem ko v kapitalističnih državah vlada siromaštvo, katerega povzročitelji želijo pahniti svet v novo vojno.

Na podlagi povedanega zaključujem: Kdor meni, da se v Jugoslaviji slabo živi, naj gre pogledat v tujino! Jaz sem se vrnil iz tujine, kamor se ne bi želel nikdar vrniti, kajti kruh na tujem je težek in grenek. Jaz in vsi, ki so se vrnili z menoj iz emigracije, si bomo prizadevali, da napravimo iz Jugoslavije bogato državo. Po takšni domovini smo hrepeneli v tujini. V Titovi Jugoslaviji je dovolj dela in kruha za vsakogar in ga bo iz dneva v dan več.

POSTAVLJANJE STROJEV V TOVARNI V ŽELEZNIKU PRI BEOGRADU

kultura * umetnost * ocene * film * kultura

VELIKI RUSKI SKLADATELJ P. I. ČAJKOVSKI

6. novembra je poteklo 54 let, kar je umrl slavni ruski skladatelj Peter Iljič, Čajkovski, ki ga štejemo med največje mojstre glasbe. Rodil se je 7. maja 1840; njegova mati je bila Francozinja, oče pa premožen ruski plemenitaš, upravnik državnih posestev na Uralu, kjer je živel bolj kot veleposestnik kakor kot državni uradnik. V domači hiši se je mladi Peter najprej seznanil z glasbo vendar pa domača glasbena učiteljica ni dosegla prevelikega uspeha in še ni ustvarila umetnika. Tako se je mladi Čajkovski sprva posvetil pravnemu študiju, dovršil v Leningradu (tedanjem Petrogradu) univerzo in stopil v državno upravno službo. Šele na univerzi se je poleg študija pričel resneje baviti z glasbo. Obiskoval je petrograjsko glasbeno šolo, ki jo je ustanovil Anton Rubinstein in ki se je kasneje preimenovala v konservatorij. Tu se je torej šele razodela glasbena genialnost mladega Čajkovskega, toda v taki meri, da je kmalu opustil upravno službo in se pričel baviti le z glasbo. Postal je profesor na moskovski glasbeni šoli, ki se danes naziva po njem, si pridobil velik ugled kot skladatelj in žel velike uspehe. Svoje življenje je docela posvetil glasbi: veliko je komponiral, poučeval in mnogo dirigiral. Kot dirigent je veliko potoval in gostoval po vseh tedanjih večjih mestih Evrope, kar mu je prineslo veliko slavo. K velikemu razmahu njegovega glasbenega talenta je pripomogla tudi bogata oboževalka njegove umetnosti, baronica Meckova, ki mu je nakazovala stalno rento, tako da ni poznal skrbi za denar in se je docela posvetil komponiranju in dirigentskim gostovanjem po Evropi. Kljub velikim uspehom, ki jih je dosegal in slavi, s katero ga je obdajala vsa Evropa, pa Čajkovski kot človek ni bil nikoli srečen. Po svojem značaju je bil pesimist, stalno se je počutil nesrečnega in tudi svojih kompozicij ni cenil. Živel je solidno in do skrajnosti urejeno življenje, bil pa istočasno sila dovzeten za laskave ponudbe na gostovanja po svetu, ki so mu prinašala slavo in denar; kljub temu pa s svojo glasbo ni bil nikoli zadovoljen pa bodisi, da je v javnosti doživela uspeh ali polom. Pesimistično nastrojenje, svetobolje in stalna nezadovoljnost z vsem, vse to je razjedalo njegovo notranjost in kljub zunanjim uspehom izpodjedalo njegovo življenjsko silo. Tako je sorazmeroma mlad v 53 letu podlegel koleri.

Čajkovski je nesporno največji ruski komponist novega časa in obenem med prvimi komponisti na svetu. Bil je izredno plodovit in je napisal zelo veliko število kompozicij najraznovrstnejšega značaja. Poleg cele vrste klavirskih in vokalnih skladb je skomponiral 3 godalne kvartete, 1 godalni sekstet, dva klavirska in 1 violinski koncert, fantazijo za klavir in orkester ter 3 simfonične pesnitve. Posebno pa je znan po svojih operah in simfonijah. Uglasbil je osem oper, med katerimi so najbolj poznane in na stalnem programu vseh oper po svetu zlasti Jolanta, Pikova dama in Evgenij Onjegin. Tudi trije njegovi baleti so izredno priljubljeni in pogosto izvajani. Njegovo glavno delo pa so simfonije, ki predstavljajo višek kompozitorske ustvarjalnosti. Čajkovski je napisal sedem simfonij, med katerimi sta posebno znani peta in šesta simfonija, nazvana Patetična. Njegova glasba je namreč izredno melodiozna in tudi njegov glasbeni izraz je iskren in preprost, tako da so njegova dela tudi širokim, glasbeno neizobraženim poslušalcem dojemljiva in taka, da vzbude pri njih notranje doživetje in glasbeni užitek. V svojih skladbah nam Čajkovski izraža svoja notranja doživetja, pripoveduje nam pravljice, slika pa nam tudi prirodo in nje pojave, rusko zemljo in usodo ruskega človeka. Vseskozi je liričen in mehak ter globoko zakoreninjen v domači ruski glasbi in glasbeni tradiciji tako da je njegova glasba pravi izraz ruske in sploh slovanske duše. Od tod tudi velika priljubljenost njegove muzike zlasti pri slovanskih narodih. Je pa Čajkovski tudi izražal brezizhodnost takratnih težkih razmer, v katerih je živel ruski narod, in sicer v zadnji, patetični simfoniji, na katere koncu vse odmre in otrpne.

Vsekakor je umetnost Čajkovskega last širokih ljudskih množic in izraz velikega slovanskega sveta.

Knjižni trg

V knjižnici slovenskega narodnega gledališča (Slov. knjižni zavod), je izšla komedija slovenskega pisatelja *Ivana Cankarja: Za narodov blagor*, opremljena z obsežnimi opombami. Tako bo ta komedija, ki je veren izraz Cankarjeve dobe, dostopnejša številnim igralskim družinam Slovenije. Obenem pa tvori knjiga zaradi svojega uvoda dragocen prispevek k spoznavanju političnega življenja v času nastanka Cankarjevega dela.

★

Aleksej Tolstoj: Izbrane povesti, je zbirka povesti tega znamenitega sovjetskega pisatelja, ki je pri nas dosedaj poznan predvsem kot romanopisec in dramatik. S to knjigo se nam je njegovo literarno delo bistveno izpopolnilo; iz nove knjige tudi spoznavamo, da je Aleksej Tolstoj tudi odličen pisec krajših tekstov. Povesti te zbirke, od katerih so nekatere skoro že cel roman, nam prikazujejo izreze iz življenja ruskega plemstva, ruske inteligence in dogodke iz revolucije; namesto uvoda, pa je objavljena daljša pisateljeva avtobiografija, v kateri nam pisec sam prikazuje svoje življenje in svoj literarni razvoj. Knjigo bo vsakdo rad in z užitkom prebral.

★

Pri založbi Mladinska knjiga je izšla poučna in zanimiva knjiga pod naslovom: *Od krešov do radia*. Knjiga je prevod iz ruščine (avtor J. Sur) in nam na poljuden in vsakomur razumljiv način tolmači, v čem je bistvo zveze med razdaljami in sporazumevanjem na daljavo, ter sploh vsa vprašanja, ki so v zvezi s telefonom in radiom. Posebno poglavje je posvečeno pomembnosti dobrih zvez v vojni.

★

Ista založba je izdala še brošuro, ki jo je napisala *Katja Spurova* pod naslovom: *Po novih poteh*. Brošura predstavlja prvi poskus v drobnih knjižicah na poljuden način prikazati razvoj našega gospodarstva v petletki. Tako nam avtorica v tej prvi knjižici govori o vlogi in razvoju slovenskega kmetijstva v petletnem planu. Brošura je namenjena najširšim slojem, zlasti kmečki mladini in na lahek in razumljiv način obravnava vsa vprašanja kmetijstva v zvezi s petletko.

★

V zadnjem času so izšli tudi posebni zvezki vseh naših revij in to dva zvezka (št. 7 in 8) literarne revije *Novi Svet*, zvezek *Obzornika* (št. 9-10) in zvezek naše planinske revije *Gore in planine*.

★

Ivan Olbracht: Proletarka Anna Slov. knjižni zavod) je roman sodobnega češkega pisatelja, v katerem je prikazana revolucionarnost češkega ljudstva, ki po prvi svetovni vojni vstaja in se z domačimi kapitalisti bori za svoje pravice. Olbracht je močan pripovednik in nas njegovo delo pritegne.

★

Branislav Nušić: Humoreske in satira (Slov. knjižni zavod) je zbirka duhovitih in značilnih avtobiografskih črtic in ostrih humoresk iz dobe pred prvo svetovno vojno, tega splošno znanega srbskega humorista. Knjiga je opremljena s kratkim uvodom o pisatelju in o njegovem delu ter je zabavna in obenem poučna.

PROSVETA MED LJUDSTVOM

Še vedno nastajajo nova prosvetna društva, in sicer prav v krajih, kjer doslej ni bilo pravega zanimanja za prosvetno udejstvovanje. V mnogih primerih smo lahko ugotovili, da so bile najprej ustanovljene knjižnice in šele nato so si naši ljudje ustanovili svoj pevski zbor. Iz vsega tega je razvidno, da so ti novi krožki nastali iz žive potrebe, zato jim je življenjski obstoj zagotovljen.

V Sičovljah so že imeli majhno knjižnico s 100 knjigami. Novi odbor pa je nabavil te dni večje število novih knjig. To društvo ima tudi že svoj pevski zbor, ki ga vodi učiteljica Hrovatin Stanka. Pri tem društvu so odprli razne tečaje za slovenščino in splošno izobrazbo.

V Pomjanu je dala pobudo za ustanovitev društva mladina. V zadnjih dneh je društvo napravilo propagando za slovensko knjigo in jih v nekaj dneh razprodalo za 1300 lir. Ta vsota se bo morda zdela majhna glede na razmeroma visoke cene knjig, toda pomisliti je treba, da ta vas ni bogve kako velika, pri vsem tem pa moramo še upoštevati, da bodo imeli člani knjige na razpolago tudi v društveni knjižnici.

Nedavno tega smo že omenili tudi malo vasico Malijo pri Izoli kjer so priredili razstavo slovenske knjige. Prosvetno delo pa je bilo še nepovezano, neusmerjeno in zaradi tega so vaščani sklenili, da si ustanovijo prosvetno društvo. Društvo ima že svoj ženski zbor, ki šteje 40 članov, dramska skupina pa ima že 21 članov. Društvo je začelo svoje delo s knjižnico, ki ima sedaj 130 knjig. Društvo bo moralo premostiti še razne težave, ker nima na razpolago primerne dvorane in tudi za pevovodjo so v zadregi, vendar je upati, da bodo z dobro voljo premagali vse ovire.

Razveseljivo je, da nam rastejo nova društva v slovenskih krajih istrske obale, ker nam je to dokaz, da je val navdušenja in zanimanja za prosvetno — izobraževalno delo zajel tudi one predele naše ožje domovine, kjer smo v bližnji preteklosti doživeli največjo škodo.

V naših pregledih kulturno — prosvetnih dogodkov smo že večkrat naleteli na Cežarje, kjer so bile že razne lepo uspele prireditve, na katerih so nastopali istočasno domačini in tudi skupine iz drugih krajev. V nedeljo 16. novembra je priredil pevski zbor iz Plavij v tej vasi koncert, pri katerem je sodeloval tudi orkester iz istega kraja. V Plavjah so 23. XI. Plavčani uprizorili igro »Prevara«. Igralci so podali svoje vloge še precej dobro. Plavje so bile v prosvetnem pogledu tudi v letih med prvo in drugo svetovno vojno zelo žilava vas. Vzlic težkim oviram so imeli v tem kraju pevsko in godbeno skupinico.

V torek zvečer, dne 25. novembra, je prosvetno društvo »Simon Jenko«, ki si prizadeva, da bi postalo prosvetno žarišče v sredini mesta, priredilo lepo uspel Gregorčičev večer. Uvodoma je predavatelj tov. prof. Kosovel z iskrenimi, občutenimi in jasnimi besedami crisal duševni lik in umetnost goriškega slavčka ter njegov pomen za slovensko kulturo. V začetku svojega predavanja je omenil tudi starejše in sodobne pisatelje, katere je Goriška dala slovenskemu narodu. Po predavanju je zapela sopranistka Justina Kralj — Vugova na Gregorčičevo besedilo Vodopivčevo «Srce človeško sveta stvar» in Volaričev «Pogled v nedolžno oko». Baritonist Dušan Pertot je prav tako dobro zapel Michljevo «Cloveka nikar». Zaključil je večer zbor Emil Adamič z dvema narodnima v Vrabčevi harmonizaciji, in sicer «Ne tožim» in «Rože je na vrtu plela» ter z Medvedovo «Nazaj v planinski raj». S takimi večeri bomo poglobili spoznavanje naše samobitnosti

V četrtek 27. novembra je bil Gregorčičev večer pri svetoivanskem prosvetnem društvu «Slavko Skamperle». Intonacijo vsemu večeru je dal predavatelj tov. prof. Kosovel. S svojim predavanjem je ustvaril vzdušje za lažje sprejemanje Gregorčičeve umetnosti. Tov. Ječ je nato občuteno prednašal «Naš narodni dom». Krepko je poderta življenjsko silo, ki jo skuša vcepiti Gregorčičeva pesem «Na bregu». tov. Zega Ernest. Ida Kolaričeva je prijetno podala «Tri lipe». Občuteno je prišlo do izraza pesnikovo neutešeno hrepenenje v pesmi «V krčmi», ki jo je predušala tov. Luči Klunova. Lepo in prisrčno je zapela tov. Justina Kralj — Vugova «Srce človeško sveta stvar» in «Pogled v nedolžno oko». Tov. Dušan Pertot je zapel s poudarkom pesem «Cloveka nikar». Pri klavirju je spremljal tov. Dr. G. Domšar. Prijetno naš je presenetil Nelo Piščanec, ki je deklamiral z zanosom pesem «Delavcem». Na koncu sta izvajala tov. Rožica Kozem in tov. Zerjal ob spremljevanju svetoivanskega pevskega zbora prizorček, prirejen po pesmi «Njega ni». Ta prizor je navzočim tako ugajal, da so morali ponoviti. Ta večer je zrežirala tov. Starčeva, pevske vloge za zadnji prizorček pa je priredil tov. Franc Venturini. Dvorana je bila polna občinstva, ki je zaverovano sledilo predavanju, recitacijam in pevskim točkam.

V soboto 29. novembra je priredilo Gregorčičev večer prosvetno društvo «Cebulec» pri Sv. Mariji Magdaleni. Sodeloval je tudi barkovljanski zbor, ki je zapel tri pesmi na Gregorčičevo besedilo, in sicer «Naša zvezda», «Vasovalec» in «Zaostalega ptiča tožba»; Nato so zapeli še nekaj narodnih pesmi. Domačini so recitirali deklamirali pet pesmi, ki so značilne za Gregorčičevo umetnost. Dobro je orisala pesnikov lik tov. Nada Mrakovčičeva.

V okviru manifestacij žena za mir in ob volitvah v terenske odbore so bile na raznih krajih v nedeljo zvečer kulturne manifestacije in zabavni večeri. Povsod so sodelovanje Slovenke in Italijanke. Pri Sv. Ivanu so bile na sporedu recitacije, prizori, pionirski zbori, in tudi zbor prosvetnega društva «Slavko Skamperle». Sodelovali so samo domači ljudje. Uspeh prireditve je bil zelo dober.

Pri prosvetnem krožku «Vojka Šmuc» v Skorkliji V.O.M. je pela sopranistka Rožica Kozem z velikim uspehom ruske pesmi. Dodala je še dve slovenski pesmi. Pri klavirju jo je spremljal tov. Fran Venturini.

Pri «Planinskem rajanju» v soboto 29. novembra so priredili nekateri člani S.N.G. zabaven spored. Sodelovali so Elza Barbičeva, Vera Remčeva, Raztresen, Dušan Pertot, Justo Košuta, Modest Sancin in Božo Podkrajšek. Spored je bil zelo pester, živahen in poln humorja. Podkrajšek je šaljivo napovedoval in podal na koncu tudi šaljivo dnevno kroniko, ki je zelo ugajala. Najbolj posrečena se je zdela ljudem scena «Večer na vasi» sestavljena po motivih narodnih pesmi.

J. K.

KULTURA V ISTRI

Teden kulture je že nami. Postavili smo temelje in si napravili načrt za prosvetno delo v bodočih mesecih. Na polju ni več toliko dela, zato je večja prilika in možnost, da prosti čas izrabimo za kulturno udejstvovanje in izobrazbo.

Posledice fašistične okupacije in zatiranja so posebno v Istri najbolj občutne na kulturnem področju. Znanje materinega jezika pri mlajšem rodu je še nezadostno in nepopolno. Posebno ob obalnem pasu je izražanje zelo izmaličeno in potujčeno. Zelo občutno je pomanjkanje izrazov.

Se večja sramota za fašistično okupacijo pri nas pa je, da je dopuščala in celo povzročala nepismenost. Na žalost je nepismenost pri Slovencih doma le še v Istri, in to ne le pri starejših, temveč tudi pri mladini. Letos pa so tudi v tem pogledu prijeli krepko za delo. S tednom kulture so se odprli po vsej slovenski Istri večerni tečaji po vseh vaseh, tako da je sedaj v koprskem okraju kar 25 nadaljevalnih tečajev, katere obiskuje 1133 učencev in 31 analfabetskih tečajev, katere obiskuje 528 učencev v starosti od 18 do 72 let. Po vseh vaseh je zanimanje za tečaje zelo veliko. Priletne ženice se hočejo na stara leta naučiti brati in pisati. Tako obiskuje analfabetski tečaj v Gažonu mnogo starih žena od 30 do 70 let starosti. Pazljivo poslušajo učiteljico in nestrpno pričakujejo dan ko bodo lahko čitale knjige. Zelo je zanimiva dokumentarna knjiga naše borbe: »Pot k svobodi«. Kupile jo bodo vse in brale. Marsikateri pomaga doma mož ali sin, ki hodi še v šolo. Zgodi se tudi, da pripelje v večerno šolo mati svojega otroka, ki ga ne more pustiti samega doma in mati in sinček iz prvega razreda skupaj pišeta iste črke vsak v svoj zvezek. Tako je po več vaseh. V nadaljevalne tečaje pa zahaja največ mladina.

Poleg vsega tega pa ne zaostaja drugo prosvetno delo po vaseh.

V tednu kulture so v koprskem okraju ustanovili 12 novih prosvetnih društev ter pridobili 725 novih članov, ustanovili so 6 novih pevskih zborov, 5 knjižnic s skupno 544 knjigami, prodali so 1156 knjig in nabrali mnogo novih naročnikov za naše časopisje.

Pred kratkim je začel gostovati po istrskih vaseh ob nedeljah mladinski pevski zbor koprske gimnazije. Vaščani sprejemajo naše pevce z velikim veseljem in jih lepo obdarijo. Ob lepem petju naše dijaške mladine se še bolj navdušujo za petje in za svojo besedo. Pa tudi vaški pevski zbori ne zaostajajo, prav lepo se odrežejo oni iz Brtonigla, Škofij, Ospa, Dekanov in Vanganela. Istrske godbe na pihala pa se lahko kosajo z onimi iz mest,

PRED ŠTIRIMI LETI SE JE RODILA NOVA JUGOSLAVIJA

Ob obletnici zasedanja AVNOJ-a v Jajcu 29. novembra 1943.

Ob četrti obletnici AVNOJ-a

SLIKA TOVARIŠA TITA Z ZAČETKA NARODNOOSVOBODILNE BORBE

Štiri leta je od zgodovinskega drugega zasedanja AVNOJ-a v Jajcu, kjer so bili sprejeti dalekosežni sklepi, ki so v bistvu spremenili politično in družbeno strukturo Jugoslavije. Z drugim zasedanjem je bilo zaključeno nad dve in pol leti trajajoče obdobje najtežje borbe z okupatorji in osvobodilno gibanje je imelo tedaj še v zunanjem in notranjem političnem pogledu, kakor tudi v vojaškem odločilne uspehe, ki so omogočili, da so jugoslovanski narodi po svojih predstavnikih iznesli svoje zahteve in svojo, s krvjo zapečateno pravico, da sami odločajo o svoji usodi, o državni obliki in ureditvi nove Jugoslavije, ki so jo nenehno ustvarjali med ognjem sovražnega orožja in v trdem boju z njim.

To novo Jugoslavijo so nosili v svojem srcu že takrat, ko so neznosna davčna bremena stiskala kmeta, da je šel drug za drugim na boben in ni bilo več s čim plačati banki dolgov, ko so delavci po tri štiri dni v tednu postopali doma, ker ni bilo dela, ko so uradništvu leto za letom krčili plače od že itak nezadostnih dohodkov. Nosili so jo, ko so začeli razmišljati o milijonskih kraljevih apanažah, ko so videli, da prodajajo vlade in kralj našo zemljo tujcem v izkoriščanje, ko se je stopnjevalo poleg socialnega še težko narodno zatiranje in so zapirali tiste, ki so v svojem ogorčenju in spoznanju oznanjali pravičnejši svet tlačenemu ljudstvu.

Nova Jugoslavija je v tistih letih vstajala tudi v duši primorskega ljudstva, ki je izven njenih mej, in je težko preizkušano od italijanskega fašizma in bridko razočarano nad jugoslovanskimi vladami, ki so v poslednjih predvojnih letih pričele sklepati in utrjevati prijateljske vezi z največjim njegovim krvnikom in ki so same ustvarjale fašizem na lastni zemlji, uvidelo, da je Jugoslaviji potrebna trdnejša in pravičnejša oblika vladavine, ki bi bila zmožna kljubovati tujemu nasilju.

Za tako Jugoslavijo so živeli z brati onstran mejnikov in rdečih črt na zemljevidu. Za tako Jugoslavijo so se z vso silo oklenili partizanskega gibanja, ker je to slonelo na zamisli osvoboditve jugoslovanske zemlje, na enakopravnosti vseh jugoslovanskih narodov in na socialni pravičnosti vseh njenih državljanov. Zaradi tega so s svojo ogromno udeležbo povečali njegove vrste, se stopili mimo vseh mejnikov z njim v eno, da bi z borbo potrdili svoje zahteve, dokazali svojo enotnost z ostalo Slovenijo ter Jugoslavijo in tudi sami doprinesli za svoje osvobojenje.

Sklepi drugega zasedanja AVNOJ-a so prekinili z monarhijo in z vsem onim, kar nujno prinaša monarhija s seboj. Postavili so temelje demokratične, federativne ureditve države in prepovedal povratek kralju Petru v domovino s pripombo, da bo vprašanje kralja in monarhije rešil narod sam s svojo lastno voljo po osvobojenju domovine. Potrdil se je princip suverenosti narodov Jugoslavije, ki so ga izvedli sami v tistem trenutku, ko so šli osvobajat vsak svojo zemljo. AVNOJ je postal vrhovno in edino zakonodajno in predstavniško telo v domovini in izven nje. Potrdil je tudi odlok Slovenskega narodno osvobodilnega sveta o priključitvi Primorske.

Že prva dva sklepa sta vsebovala v osnovi načela ljudske oblasti in predstavljala zarodek današnje republike Jugoslavije. Tovariš Tito je ob neki priliki rekel: »Da nismo ničesar drugega storili kot to, da smo osvobodili našo divno zemljo tujega izkoriščanja, smo napravili več kot vsi politikanti v vsem svojem življenju.« Njegove besede se zrcalijo v vsem ustroju nove Jugoslavije, ki je omogočil izvedbo agrarne reforme in nacionalizacijo podjetij, s katerima je ljudska oblast dobila svojo ekonomsko osnovo za uspešno graditev socializma. Osem sto deset tisoč hektarov zemlje je prišlo v roke tri sto dvanajstih tisoč kmetskih družin, kar je še bolj utrdilo zvezo med delavci in kmeti in kar je notranje preobrazilo in spremenilo njihove delovne odnose vsega poštenega ljudstva. Danes ne delajo več za davke, za gospodarja, ki se šopiri v bogatih letoviščih in ni še nikoli prišel pogledat ne v rudnik, ne v tovarno, da bi videl, kako se njegovi moderni, mezdni sužnji mučijo zanj; danes delajo zase, za svoje otroke, za svojo domovino, v njen procvit in svojo srečo ter lepšo bodočnost njihovega in novih pokolenj.

Tega se zaveda vsak državljan nove Jugoslavije in od tu njihov delovni polet, od tu udarniki in novatorji, od tu mladina, ki zgradi v dvestoosemindvajsetih dneh dvesto dva in štirideset kilometrov proge, od tu žene, vajene poprej le življenja mestnih domov, zdaj prostovoljne delavke na cesti bratstva in edinstva, ki bo spajala Zagreb z Beogradom. Od tu je tista velika vera in zaupanje ljudskih množic v lastne sile, ki jih prepaja tako, kot je prepajala partizanske borce, ko so šli na stokrat močnejšega sovražnika z zavestjo, da gradijo drugačen in boljši svet. Vse te materialne in moralne kakovosti predstavljajo granitne temelje petletnemu gospodarskemu načrtu elektrifikacije in industrializacije dežele, ki bo spremenil Jugoslavijo iz zaostale polkolonialne države, ki je živela kot agrarni privesek drugih držav na Zapadu, v resnično samostojno, bogato od nikogar odvisno zemljo.

Sklepi AVNOJ-a se v odnosu do Slovenskega Primorja niso mogli po tuji krivdi v celoti izpolniti in tržaški Slovenci smo se morali žrtvovati za utrditev miru in ostati izven vrat nove Jugoslavije. Toda tako kot bi bili tudi dejansko popolnoma njeni, se veselimo vseh njenih uspehov, se radujemo z njo na njene praznične dni. Njeni uspehi so tudi naši uspehi, njeni prazniki so tudi naši prazniki. Skupno z vsemi jugoslovanskimi narodi smo tudi mi doprinašali k devetindvajsetemu novembru, k mladi jugoslovanski republiki. Ves njen napredek ogreva tudi nas, nam daje oporo v naši vsakdanji borbi proti tuji in domači reakciji. Ljudska demokracija, ki se izvaja v njej z vso doslednostjo in ki je edino resnično pravična oblast, nam razsvetljuje pot k istemu cilju. Na vsakem koraku nas prešinja misel, da je za mejami onkraj Bazovice in Rižane velika bratska skupnost, ki hromi nakane vseh naših sovražnikov.

Pred drugim zasedanjem AVNOJ-a

(Odlomki iz Dedijerovega dnevnika)

«Ob pravem času si prišel,» mi je rekel Lola. «Stari je prosil generala Vilsona, da te prepeljemo z avionom v neko zavezniško bolnico, kjer bi ti vzeli železo iz glave. Včeraj je prišel odgovor iz Kaira, da lahko kreneš na pot. Čakamo samo na avion. Letališče je pripravljeno.

Stari mi je povedal one dni, da pojde misija iz našega Vrhovnega štaba v štab generala Vilsona, glavnega komandanta zavezniških sil za Srednji vzhod. Misijo bo vodil Lola, a njeni člani bodo Vladko Velebit in Miloje Milojević. Ko bodo odšli, pojdem tudi jaz z njimi. Po operaciji in tedaj ko popolnoma ozdravim, bom pomagal Loli in tovarišem.

Sreda, 3. november

Ko se človek po dolgi odsotnosti vrne v Vrhovni štab, tedaj komaj jasno vidi, kako silno se je naša borba razplamtela v poslednjih treh mesecih. Tu v Jajcu so tovariši iz raznih krajev naše zemlje, tu dobiva Vrhovni štab iz vseh predelov Jugoslavije radiogramske vesti o borbah in uspehih, sem prihajajo pismena poročila o razvoju narodno-osvobodilne borbe iz vseh dežel Jugoslavije.

Četrtek, 4. novembra

Jajce. — Zjutraj mi je povedal Stari, da se vrše priprave za sklicanje AVNOJ-a. To zasedanje bo prineslo zgodovinske odločitve. Naši narodi bodo končno zavzeli odločen ukrep napram begunski vladi in kralju Petru. AVNOJ bo prerasel v naše vrhovno zakonodajno in izvršno telo. AVNOJ bo izbral telo, ki bo imelo izvršno oblast. Stari je rekel.

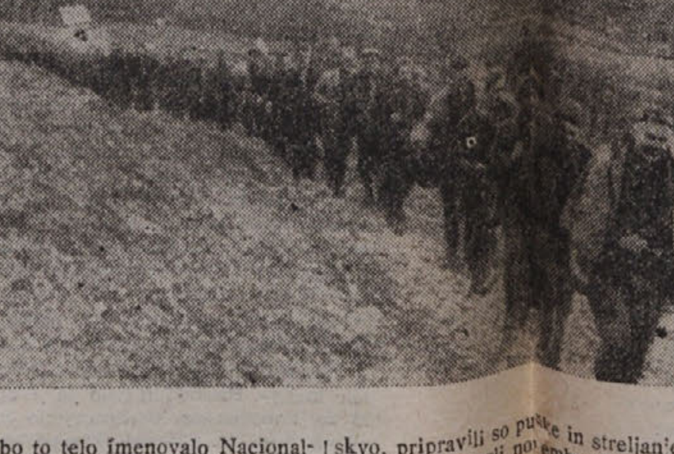

da se bo to telo imenovalo Nacionalni komitet.

Pogovarjal sem se s tovariši o pomoči, ki so nam je poslali zavezniki v zadnjem času. Čeprav so bile osvobojene na Jadranu mnoge luke, ni ničesar prispelo. Lahko bi z enim samim parnikom poslali v enem dnevu toliko materiala, kolikor ga lahko prepelje štiri tisoč transportnih letal! Mi pa nismo dobili od zaveznikov niti šestdeset letal materiala, to je šestdeset ton hrane, obleke, municije, orožja vsaj kolikor porabi en njihov bataljon v enem mesecu.

Tovariši so mi pripovedovali, da je bil tu v Jajcu nek Amerikanec, ki je vprašanje naše pomoči razumel mnogo bolj praktično. Slišal je, da smo osvobodili nekoliko pristanišč v Dalmaciji od našega tovariša Sergeja Makijeda, ki se je vkrcal na malo ladjo na Visu in preko morja vzpostavil zvezo z zavezniki. Tisti Amerikanec se imenuje Luis Hjuot. Rekel je Makjedu, naj ga nič ne skrbi in organiziral je prevoz za pet sto ton raznega materiala v naše luke. Hjuot je z Makijedom prišel na Vis in od tam se je odpravil proti Jajcu. Bil je pri Titu in pravil, kako bomo dobili vso potrebno pomoč in se vrnil nazaj v Italijo. Toda v zadnjem času ne slišimo mnogo o Hjuotu. Zdi se, da je poslal ono pomoč na svojo roko. Angleži se jezijo nanj na vsakem koraku. Slišali smo, da Hjuot ne dela več v odseku za Jugoslavijo. V vsakem primeru nam je Hjuot omogočil osemkrat večjo pomoč, kot pa smo jo danes dobili. Sam Hjuot se ni hotel srečati z Angleži, dokler je bil pri nas. V Livnu bi bil skoraj srečal nekega angleškega višjega oficirja. Nekemu našemu kurirju je izjavil, da se ne bi hotel srečati z Angležem. Naš kurir ga je spremil v drugo sobo in rekel nato:

«Kaj sem doživel?, da krijem enega našega zaveznika pred drugim.

Sobota, 6. november

Jajce. — Večerilo se je. Šel sem k Staremu in mu nesel svoj dnevnik. Hotel ga je pregledati, preden zapustim našo zemljo. Ko sem prišel pred hišico iz desk, v kateri je Stari živel in delal, so se odprla vrata in zagledal sem Starega, kako sedi za široko mizo, zbito iz desk in pokrito s papirjem. Istočasno sem zaslišal glas Levitana, napovedovalca radia Moskve, kako objavlja naredbo tovariša Stalina ob osvoboditvi Kijeva. Od veselja sem obstal pred hišico in skozi vrata je pritekel Djido z revolverjem v roki in od veselja izstrelil v zrak, nato drugič in tretjič. Med našimi gorami so se razlegli streli, glasniki srečne vesti o osvoboditvi naše slovanske matice Kijeva. Na drugi strani mesta je nekdo odgovoril na strele iz Djidovega revolverja. Tudi tam so tovariši poslušali Moskvo, pripravili so puške in streljanje je pretrgalo mrzli novemberski zrak. Streljanje je naraščalo, oglasile so se tudi brzostrelke, puškomitraljezi in slednjič še mitraljezi. Vsak, kdor je nosil v mestu orožje, je streljal, kape so metali v zrak. ljudje so se objemali in ponavljali: «Kijev, Kijev». Zaslišala se je borbena krajiška pesem, pričela se je vij kozaračko kolo in črnogorski orel. Takšen odziv je imela srečna vest o osvoboditvi Kijeva v Jajcu in po vseh mestih osvobojenega ozemlja. V Bugojni, kjer je prva proletarska divizija, se je pričelo streljanje iz samokresov in se končalo z artilerijskim ognjem iz topov na samotnem griču in s hreščanjem naših tankov.

Nedelja, 7. november

Jajce. — Lepo je živeti te dni v Jajcu. Od vseh strani prihajajo vesti o velikih zmagah. Kijev je naš, Virovitica je naša. Koprivnica je naša. Skoraj se sestane AVNOJ in tu v Jajcu cvete kulturno življenje. Dom kulture je zgorel, opaljeni zidovi so bili brez strehe. V slabih treh tednih so popravili zgradbo; naredili streho in izvršili notranja dela. Svečani otvoritvi doma je prisostvoval Tito, šef angleške misije in drugi gosti. Ob tej priliki je govoril Radovan in prikazal naš odnos do kulture ter podčrtal, da vedno mislimo, da ni daleč dan zmage, ko bomo začeli obnavljati našo zemljo, ko pričnemo graditi našo ljudsko kulturo.

SLIKAR BOŽIDAR JAKAC PORTRETIRA MARŠALA TITA OB ČASU II. ZASEDANJA AVNOJ-a V JAJCU

V dvorani doma kulture sem gledal zvečer «Revizorja». Vprizorili so ga člani gledališke skupine «Narodne osvoboditve». Tudi Stari je bil prisoten. Naše gledališče je priredilo v tem mesecu že dve premieri. Pred nekaj dnevi je bila premiera «Narodnega poslanca». Velike napore so vložili tovariši naše gledališke skupine, da bi čim boljše pripravili ti dve deli. Pripravljali so «Revizorja» že v decembru lanskega leta v Bihaču, toda prišla je IV. ofenziva, prišla je V. ofenziva in delo se je komaj sedaj izpeljalo. V Bihaču so priredili «Sumljivo osebo». Tedaj je imel največjo skrb za gledališče Veso Masleša. Kot poverjenik za prosveto pri AVNOJ-u je izdelal pravilnik za gledališča in skrbel za skupino igralcev. Naši igralci so odigrali ogromno vlogo, odkar so prišli na osvobojeno ozemlje.

Ponedeljek, 8. november

Kaže, da avion še dolgo ne bo prispel. Moči mi vse bolj popuščajo, temperatura je vedno večja in strašno šumenje v glavi nikakor noče jenjati. Moral bom potovati z ladjo v Italijo. Toda VIII. Korpus je javil, da so Nemci pričeli ofenzivo in da so pretrgali pot. Del poti med Aržano in Podgorico se bomo prebijali skozi nemške zasede.

Torek, 9. novembra

Jutri zjutraj moram z vozom do Bugojne, s kamionom do Livna, a od tam po partizansko skozi nemške zasede. Popoldne sem ležal. Imel sem vročino in Lola me je obiskal. Razgovarjala sva se o juliju 1941. leta, ko sva sedela neke noči skupaj v grmu ne Dedinju in je nebo razsvetljeval požar. Gorela je garaža nemških kamionov v Grobljanski ulici, ki so jo zažgali beograjski skojevci. Spomnil sem Lolo na ono, kar sva se takrat pogovarjala, o velikem dnevu, ko bo Beograd osvobojen. Lola se je nasmehnil: «Ti odpotuješ prvi v Kairo, operirali te bodo in zdravnik ti bo vzel železo iz glave. Kmalu pridem tudi jaz za teboj in potem pojdeva skupno v osvobojeni Beograd... Skupno pojdeva prav na tisto mesto, v tisto grmovje in uživala bova v svobodnem Beogradu...

Sreda, 10. november

Jajce. — Polnoč je minila, čez tri ure odpotujem v Bugojno. Hitro pišem te vrste. Ves dan sem se poslavljal od tovarišev. Težko je slovo. Tito mi je krepko stisnil roko, čestital mi je na činu podpolkovnika naše vojske in nekolikokrat mi je ponovil, da je osnovna stvar, da čimprej ozdravim. Ob slovesu mi je rekel: «Tvoja Milica bo moja skrb, vse dokler se ne povrneš v Jugoslavijo!»

Moja Milica bo kirurg, bo komunist — izpolnila se bo moja obljuba Olgi, izpolnile se bodo njene besede, ki jih je govorila na nosilih nekoliko trenutkov preden je izdihnila pod skalami Romanije. Djido me je toplo objel. Solze so mi stopile v oči, ko sem se spomnil, kaj sva skupaj preživela v teh šestih letih. Dokler bom v Egiptu, mi bo dnevnike čuval Dido.

Ne bo se od njih ločil, nosil jih bo stalno v torbi s seboj.

Marko mi je obljubil, da po operaciji ne ostanem dolgo časa v inozemstvu, da se kmalu vrnem v naše planine.

Nekoliko poprej sem šel ob električni centrali in tovarni. V mestu je vse zamrlo, vse je spalo, le v tovarni so šumeli motorji, raztopljeni kremen je obsvetljeval naše planine, a meni so tekle solze. Spomnil sem se Like, Banje, vasi pod Kočevskim Rogom; Krajine, tisoče požganih domov. To je naša slavna preteklost, a to šumenje in brnenje motorja, ta ogenj — to je naša bodočnost. Vsa naša zemlja bo obnovljena. Pokolenja bodo s hvaležnostjo govorila o naši generaciji. In zato sem obrisal solzo — težko je, pretežko se je ločiti od naših porušenih vasi in mest, od naših velikih grobov.

Zagledal sem se v ogenj, poglobil v šumenje in se spomnil Bevčevih besed: «Po operaciji bodo pred teboj odgovorne naloge. Samo smelo naprej!»

Odšel sem od tovarne in centrale in razmišljal o Didovih besedah: «Po tej vojski ne bi hotel živeti v nobeni drugi deželi kakor samo v naši.

Resnično je, v teh dveh in pol letih smo se jo naučili še bolj ljubiti. Silno ljubimo te naše gore, kjer bodo kot sedaj v tovarnah v Jajcu plamteli ognjeni zublji, glasniki novih srečnih dni.

Opomba: Maršalu Titu so njegovi ožji tovariši pravili Stari. Tovariš Kardelj je imel v borbi ilegalno ime Bevc.

NA POVRATKU

Končano je drugo zasedanje AVNOJ-a. Slavno zasedanje — nele zaradi odločb zgodovinskega pomena, marveč tudi zaradi tega, ker stoji za AVNOJ-jem neizčrpna sila ljudskih množic Jugoslavije in ker so se pravi predstavniki teh množic sredi boja, med tem ko sovražnik pustoši po domovini, zbrali iz vseh krajev Jugoslavije ter napravili dalekosežne sklepe.

Z ZASEDANJA AVNOJ-a V JAJCU

Svetovalci iz Hrvatske in Slovenije se morajo vrniti na terene borbe domov. Prebiti se je treba iz Bosne na Hrvatsko in celo v Slovenijo, kar ni enostavna zadeva.

Preko radijske postaje so prišli odgovori na vprašanja, kako »čista« so pota, kakšne so sovražnikove sile, ki so verjetno obveščene o zbiranju članov AVNOJ-a iz vse države in ki bi rade stvorile zasede, če bi ugotovile smer premikanja.

Slovo od Jajca — dragega mesta. To mesto se je vsem priljubilo, ker je ž njim v zvezi zgodovinska noč, ker so v njem videli Tita, ker so se tam znašli mnogi stari tovariši po dolgem slovesu.

Dokler gre, se udeleženci vozijo s kamioni. Kolona je minila Varcar-Vakuf in nadaljuje pot skozi vasice in kraje, kjer so bile borbe, kjer so požgani domovi, kjer se je v vsako drevesno deblo zapičila svinčenka iz mitraljeze ali bacača, dočim še vedno visijo z dreves polomljene veje, priče poslednjih borb.

Po nekaj desetinah kilometrov vožnje se kamioni ustavijo. Tu ni ne mesto, ne vas, marveč reka. Imenuje se Sana, most čez njo je razdrt. Treba je vzeti slovo od »motorizacije«.

Kmalu nato pridemo v Ključ, ki je bil prej mesto, sedaj pa je samo še kup razvalin.

Šele sedaj je mogoče pregledati številnost kolone. Razen članov AVNOJ-a je tu še voditelj neke slovenske enote za spremstvo, fantje rdeči kakor jabolka s strelnim orožjem, dobrimi avtomati, hrabri že na prvi pogled tudi po svoji drži. Kolono vodi generalmajor NOV Slovenije Jaka Avšič, poleg njega pa je s karabinko na rami podpredsednik AVNOJ-a Josip Vidmar. V koloni je tudi tajnik ZAVNOH-a dr. Pavle Gregorič, tajnik SNOS-a Boris Kidrič in drugi prvi borci člani Hrvati, Srbi in Slovenci.

3. decembra 1943. pridemo v vas Budelj v Sanici. To je muslimanska vas, ki ima 274 hiš in 1000 prebivalcev. Od takrat je bila samo enkrat napadena in do temeljev požgana.

Iz Sanice smo krenili na pot v ranem jutru. Šli smo čez Medvedov hrib in med tem ko je šla kolona peš, je iz majhne hišice priteklo dvajset deklet.

Srečanje je bilo v znamenju pozdravljanja. Na Medvedjem brdu je bil takoj majhen miting z govori generala Jake Avšiča in članice AVNOJ-a Mace Gržetičeve

V podgrmeški vasi Palanki nam tovariši pripovedujejo, kako je bilo tukaj od leta 1941. do 1943. Vse vasi so bile osvobojene do 2. avgusta 1941. Fronta se je vlekla od Bihača do Sanskega mosta, na tej fronti, dolgi 150 km, pa je imelo več deset tisoč borcev v začetku samo 36 karabink. Preostali so imeli v vaških kovačnicah skovane sulice, vile, sekire in slično. Kljub temu se je fronta povezala, grabila sovražniku orožje in se organizirala. Do četrte ofenzive je bil Podgrmeč ves čas svoboden. Potem so zopet nastopili težki, pretežki dnevi borbe in umikanja. Od januarja do maja 1943 je sovražnik križaril tod okrog in držal posamezne postojanke. Plenil je in požigal, toda »pegavica je pomorila več ljudi kakor ofenzive«, pripovedujejo ljudje.

V Rujiški smo srečali kmeta, ki je dirjal na konju brez opreme. Zastavili so mu vprašanje, da bi ga zadržali, pa je brez pojasnila oddirjal naprej.

Nekateri člani kolone so majali z glavo. Kmetovo vedenje se jim je zdelo čudno. Nekdo je rekel:

»Tu je kurir, gotovo ni nekaj v redu ...«

Stopili smo v hišo. Sprejel nas je tov. Slavko, član okrožnega LOO v Podgrmeču in tovariši iz Rujiške ter okoliških vasi. Niti eno lice ni drhtelo. Vsi so bili mirni. Ko smo se razmestili v sobi, nam je tovariš Slavko, kakor bi pripovedoval najnavadnejšo stvar, povedal:

»Tovariši! Tukaj v bližini v Čadjavici se je pojavil sovražnik, ki je vdrl v vas. Zelo blizu nam je. — Moramo se umakniti v sosedni kraj.«

Nismo se posebno vznemirjali. — Kolona se je takoj odpravila proti dolini v zapadnem pravcu, kajti sovražnik je napravil sunek od vzhoda, iz doline pa smo plezali na hrib v vas Drijače.

Tam smo prenočili. Tovarišice AFŽ so obžalovale:

»V Reki smo pripravili za vas pogačo in pečenko. Vse je ostalo doma na ognjiščih, ko je sovražnik nenadoma napadel vas, ljudje so se umaknili.« Zjutraj smo se vrnili v Rujiško.

Tudi otroci so izvrševali vojne naloge. Njihov komandant Rajko Umičevič je bil star 12 let in je bil v brigadi. Prebil se je v četrti in peti ofenzivi do Črne gore in Sandžaka. Uči in vežba svoje tovariše.

V Rujiški popoldne, v štabu partizanskega oddelka.

Komisar oddelka tov. Redžo je vedno pri telefonu. Dobil je nalogo, da članom AVNOJ-a zagotovi prehod čez sovražnikove komunikacije: čez železniško progo, cesto Bihač—Novi in reko Uno.

Tovariš Redžo vpije v telefon:

Halo, halo, tukaj Soko, halo, Vrana! Ali je tam Vrana? Poslušaj! — Zveži me z Gavranom! Halo Gavran! Gavran, Gavran — Gavran ali si ti tam? Poslušaj! Zvečer pripravi, kakor smo se dogovorili, pogačo in tobak za pot! Pričakujem te tukaj! Ali ne slišiš, zvečer mora biti vse v redu! Da, pogačo pripravi Gavran!

Tako se je Redžo razgovarjal s četami svojega oddelka. Njegov jezik je bil partizanski — nihče ni mogel vedeti, da gre za zagotovitev prehoda čez Uno, za zvezo z Banijo, ki naj omogoči svetnikom AVNOJ-a neoviran prehod v Hrvatsko.

Kolona je odšla po sigurnem terenu, okrašenem z našimi mitraljezci do proge in ceste ter je na prikladnem, vnaprej določenem mestu prešla preko teh komunikacij. Nato je majhen izrabljen čoln dolgo časa prevažal ljudi čez naraslo Uno. — Vsakokrat so prepeljali v njem po pet oseb. Kmalu se bo pričelo svitati. Na drugem bregu stoji osamljena hiša. Tam je zveza za prehod. Kolona je krenila v selo Trivanoviča Žut v Baniji. Naslednjega dne se je pot nadaljevala proti Kordunu in Liki. Morali smo še prebijati ... Sovražnik je nastopal povsod ... Šesta ofenziva se je bila že začela.

Konjhodžič

PARTIZANI NA POHODU V SNEGU

Kmetovalčeva opravila
V DECEMBRU

POLJEDELSTVO: Kdor še ni preoral praznih, za spomladansko setev določenih njiv, naj ne odlaša in stori to, kadar vreme dopušča in dokler ne zmrzne zemlja v zgornji plasti. Čim bolj se zemlja obrača, več nam grača, pravi star slovenski pregovor. Nobeno obračanje zemlje s plugom pa ne donaša tolike koristi kakor ravno jesensko ali predzimsko. Zorana zemlja se čez zimo navzame dovolj vlage tudi v globljih plasteh, kar je koristno posebno ob suši. Mraz zorano zemljo pretrese, zdrobi in zrahlja kepe. Kdor zorje svoje njive že jeseni ali pred zimo, spomladi mnogo laže obdeluje nego oni, ki pušča svoje njive preko zime nezorane. Tu pa tam je po njivah še nekoliko zelenjave, repe, zelja in kaj podobnega; paziti moramo, da vso zelenjavo pravočasno spravimo domov, da nam ne pomrzne in ne zgubi na svoji vrednosti.

Vse poljsko orodje, ki ga čez zimo ne potrebujemo, dobro očistimo in shranimo v čist prostor. Mokrota in vlaga škodujeta orodju (leseni deli začno gniti, železni pa rjaveti). Pokvarjeno in polomljeno orodje popravimo.

ŽIVINOREJA: Ob nastopu mraza je treba posvetiti živini posebno pažnjo in skrb. Važno je, da so hlevi in svinjaki topli. V mrzlih prostorih potrebujejo živali več hrane in nam donašajo manj dohodkov. Primerna hlevska gorkota za vso živino znaša povprečno 15 stopinj C, prenizka je, če znaša manj ko 11 st. C, previsoka pa, če znaša nad 18 stopinj C. Da bomo vedeli za hlevsko toploto, imejmo v hlevu na primernem prostoru toplomer. Poleg primerne toplote pa je skrbeti, da je v hlevu in svinjaku tudi zdrav in čist zrak. Tudi perutnino zavarujmo pred mrazom. Kokoši — v primerno toplem, suhem kurniku in ob primernem krmljenju — začnejo nesti januarja, februarja. Da se prašiči dobro in hitro spitajo, jim privoščimo popolni mir, krmimo jih redno ob določeni uri s primernimi in raznovrstnimi krmili, da jih ohranimo pri dobrem teku; pokladajmo le nujno potrebno množino krme, dajajmo jim piti čisto in svežo vodo, skrbimo za največjo snago v svinjaku in njegovih posameznih oddelkih.

V zimskem času kaj rada nastopi slinavka in parkljevka. Preprečimo jo tako, da ne puščamo v hlevu kupov gnoja, in da preskrbimo reden odtok gnojnici, da ne gonimo živine na skupna napajališča in da ne stikamo mnogo po tujih hlevih.

TRAVNIŠTVO: Nadaljujmo z branjem in čiščenjem mahu. Iz kamenitih in zaraščenih travnikov (pašnikov) počistimo kamenje in iztrebimo nepotrebno grmovje. Kjer je po travniku opaziti mnogo gladeža, ga lahko uničimo, ako stopimo nanj ali ga potisnemo v stran in potrosimo nanj nekoliko kalijeve soli.

Danes je krma precej draga, zato moramo skrbeti, da je na vsak način pridelamo vsaj toliko, kolikor je potrebujemo za lastne živali. Poleg tega je danes bistveni del našega gospodarstva živinoreja, a kdor nima doma dovolj krme, bo imel od živinoreje malo dobička.

Ako pa hočemo dobiti od travnikov mnogo prvovrstne krme, mora biti travnik tudi dobro pognojen, spomladi pa podsejan z dobrimi travami.

VRTNARSTVO: V tem mesecu bo največ dela s prekopavanjem. Če je zemlja primerno suha, prekopljimo in preorjimo jo. Tudi za napravo in pripravo zimskih gredic je zdaj najbolj primeren čas. Vrh zimske solate napravimo streho iz slame ali sirčja. Streha mora biti odprta proti jugu. Zimski radič, peteršilj in drugo zelenjavo, ki bi lahko trpela zaradi mraza in slane pokrijmo z listjem ali pa listnatim vejevjem. Pripravimo za gredice gnoj in kompost. Zelenjavo, ki jo imamo že v kleti, moramo pregledati in odstraniti vse nagnito, posebno pa nagnite zeljnate glave.

VINOGRADNIŠTVO: V vinogradu je glavno opravilo okopavanje in gnojenje trt. Pri okopavanju pazimo, da zgornje korenine trtam gladko tik stebla odrežemo. Sedaj imamo čas za to delo. Kot gnojilo uporabljamo domač gnoj, kateremu dodamo nekoliko superfosfata.

Istočasno moramo skopati vse trte, ki jih mislimo nadomestiti z novimi. Tudi jamice za nove nasade moramo že sedaj skopati, tako da bomo spomladi trte kar zasipali.

SADJARSTVO: Če nisi poškropil in namazal dreves, da zatreš razne škodljivce, izvrši to čim prej. Ne pozabi na gnoj, ki ga drevje potrebuje. Pomni, da brez gnoja ni sadja. Starejšemu drevju gnojimo z gnojem in gnojnico. Z debel strgajmo mah in lišaje; odstranjujmo vodene poganjke ,izrezujmo pregoste vrhove, žagajmo bolne in polomljene veje. Sedaj lahko kopljemo jame za nove nasade in pripravljamo potrebne kole.

KLETARSTVO: Kdor še ni pretočil novega vina, naj ga pretoči; paziti moramo na barvo vina, posebno na rjavenje; ako kaže kakšno napako, jo moramo odpraviti. Kdor si ne zna pomagati, naj vpraša za svet strokovnjaka, a skrbi naj, da bo vino naravno in zdravo. Zapomnimo si to, da ni dobro za vino, ako hranimo v kleti kislo zelje, kislo repo ali kakšen drug podoben pridelek.

CVETLICARSTVO: Snažimo lepotične grme. Pri tem pazimo posebno na to, da odstranimo star les, ki ne da cvetja. Občutljive trajnice pokrijmo z listjem, če tega nismo že storili. Enako velja za vrtnice, ker ne vemo, kakšno vreme bo. Lahko še posadimo čebulice hijacint in tulipanov, ako nismo tega storili že v novembru. Gomolje dalij in begonij moramo redno pregledovati in varovati pred plesnobo. Vlažne gomolje obrnimo narobe in pih potresimo z ogljenim prahom, ki vsrkava preobilo vlago ter zabranjuje plesen in gnilobo. Sobne rastline zalivajmo prav malo. Varujmo jih prepiha in prepogostega menjavanja toplote. Enakomerna toplota najbolj prija sobnim rastlinam.

ČEBELARSTVO: Čebele in čebelnjak pustimo sedaj lepo na miru. Zaradi mraza jim ne moremo nič pomagati. Nemir in razbijanje okrog čebelnjaka le škoduje. Pazimo, da nam umetnega satovja ne uničijo črvi.

Trst in trgovinski sporazum
med FLRJ in Italijo

V Rimu je bil v petek podpisan trgovinski sporazum med FLR Jugoslavijo in republiko Italijo. Sporazum je podpisal v imenu jugoslovanske vlade poslanik FLRJ v Rimu dr. Mladen Iveković, v imenu italijanske vlade pa zunanji minister grof Carlo Sforza.

Po »Gospodarstvu« od 30. novembra posnemamo:

Jugoslavija in Italija sta v svoji gospodarski strukturi izrecno med seboj dopolnjujoči se državi: Jugoslavija, bogata s surovinami in agrarna država (sicer v brzem razvoju k industrializaciji), a Italija uboga s surovinami, toda v severnih predelih že močno industrializirana in bogata z delovnimi silami, tudi strokovnimi.

Po izjavi ministra Sforze da gre za izmenjavo blaga v ogromni vrednosti 32 milijard lir in 300 milijonov dolarjev, sodimo, da se je italijanska veleindustrija upirala tistim določbam trgovinske pogodbe, ki predvidevajo dobavo opreme, potrebne za industrializacijo Jugoslavije v smislu petletnega načrta, boječ se, da bo industrializirana Jugoslavija pričela konkurirati italijanski industriji. Sforza v tej izjavi sam pravi, da bi upoštevanje takšnih pomislekov prineslo samo škodo italijanskemu gospodarstvu, ker bi Jugoslavija v primeru, da ne bi mogla nabaviti potrebnih strojev Italiji, to z lahkoto storila drugje, kakor na primer v Angliji, Češkoslovaški in Belgiji.

V tržaških gospodarskih krogih se gotovo veselijo uspešnega zaključka trgovinskih pogajanj med Jugoslavijo in Italijo, obetajoč si tudi lastne koristi; saj bo Trst v svoji posredovalni vlogi vendar nekaj zaslužil, čeprav se v sodobnih gospodarskih stikih čedalje bolj utrjuje težnja k zmanjšanju, ako ne izločitvi posredniške vloge.

Kljub temu pametnega Tržačana, ko čita poročila o vzpostavitvi tesnih gospodarskih stikov med Jugoslavijo in Italijo, zajame nekakšna poslovna zavist. Mar ne bi mogel Trst s pametno politiko doseči nekaj podobnega? Mar Trst ne bi mogel dobavljati Jugoslaviji strojev in drugih industrijskih izdelkov ter ladij, ki so potrebni Jugoslaviji za industrializacijo in dopolnitev trgovinske mornarice v zameno za surovine, predvsem za rude (baker, svinec cink, železo, mangan in živila) in živino, perutnino, jajca in prašiče. Prav takšno izmenjavo blaga predvideva jugoslovansko-italijanska trgovinska pogodba. (Sforza je v omenjeni izjavi še poudaril, da bo Jugoslavija dobavljala Italiji tudi premog iz raškega rudnika).

Predstavniki Jugoslavije so že neštetokrat poudarili, da je Jugoslavija pripravljena skleniti podoben dogovor s STO-jem, vendar se to vprašanje na veliko škodo tržaške industrije njenih delavcev in nameščencev ter potrošnikov, ne gane z mrtve točke. Po čigavi krivdi? Odlašanje z imenovanjem tržaškega guvernerja pomeni odlašanje rešitve mnogih vprav življenjskih vprašanj, ki bi jih bilo treba nujno rešiti, da bi se zavarovale koristi tržaškega gospodarstva in vsega prebivalstva.

Za čas, dokler se vprašanje guvernerja ne reši in STO ne dobi vsaj začasnega vladnega sveta, je treba vsekakor vključiti v upravo nove gonilne sile, ki bi zanesle tudi v gospodarstvo več iniciativnosti.

KAKO KONJE KRMIMO IN NAPAJAMO

Konj ima en želodec in se hrani od trave, sena, otave, slame, zrnja in vode.

Izmed vseh živali se zadovoljuje tudi s kislo krmo, katero prav dobro izkoristi. Paziti pa moramo, da konj, ki je vajen na kislo krmo, ne dobi naenkrat sladke krme in obratno, ker bi nastale lahko neprijetne prebavne bolezni.

Če kupimo konja ali ga prestavimo iz enega kraja v drugi kraj, skrbimo vedno za pravilno krmljenje.

Da je poplavljena ali plesniva krma konjskemu zdravju škodljiva, ne bom omenjal. Tudi pokvarjen oves je škodljiv; sem spada tudi preperel in plesniv oves. Da malo omilimo njegovo škodljivost, priporočam škropljenje ovsa s slano vodo. Nov oves močno draži prebavne organe, je težko prebavljiv in povzroča kolike. Zato priporočam uporabo novega ovsa šele tretji mesec po žetvi. Če je oves še premlad, ga neposredno pred uporabo lahko opražimo, potem ni škodljiv.

Poleg ovsa pa lahko krmimo tudi ječmen, rž, pšenico in koruzni zdrob.

Čim teže konz dela, tem več in tečnejšo hrano mora dobivati; to velja posebno za spomlad, ko žival menjava dlako.

Srednje težki konj potrebuje dnevno približno:

I. nasvet: 5 kg sena, 6 kg ovsa, 1 kg rezanice. Lažjim konjem polagamo nekaj manj, težjim nekaj več te prehrane. Pri težjem delu stopnjujemo obilico krme, pri lažjem jo zmanjšujemo.

II. nasvet: 4 kg ovsa, 10 kg sena, pol kg sečke (rezanice).

III. nasvet: za nagle konje: 5 kg ovsa, 4 in pol kg sena.

Če konji, ki so v težkem delu, radi praznikov ali slično počivajo, moraš hrano prikrajšati, da ti ne zbolijo težko na tako zvani »nedeljski ali binkoštni bolezni«.

Težkim in srednjim konjem pokladamo lahko mesto ovsa koruzni zdrob. Svarim pa pred italijansko koruzo, tako zvanim činkvantinom, ki je včasih plesniv.

V toplem času lahko tudi zeleno krmiš, za prehod pa vedno pred travo pokladaj malo sena. Predno spustiš žival na pašo, ji pokladaj tudi malo suhe krme. Konjem (bolnim) z vročino ne smeš pokladati ne ovsa, ne otave.

Seno je redilnejše ko otava.

Naglim konjem (dirkačem) pokladamo radi potenja samo suho krmo.

Nadomestna krmila: korenje dajemo konjem radi sladkorja, ki ga vsebuje, posebno če zbole na dihalnih organih. Dnevno pokladamo 6 do 8 kg korenja, katerega moramo zrezati. Od začimb rabimo sol, posebno spomladi, ko menja žival dlako in se nagiblje h kataralničnemu obolenju. Po moji izkušnji zadostuje, če poškropimo oves ali seno s kozarcem vode, kateri pridenemo toliko soli, da je voda ne more več stopiti.

Pitna voda ne sme biti premrzla, kvečjemu 10 do 12° C. Premrzla voda draži dihalne organe, želodec in črevo. Voda mora biti sveža, čista, brez duha. Konji ljubijo predvsem tekočo in mehko vodo, navadijo se pa tudi na trdo, če odgovarja zgornjim zahtevkom.

Običajno napajamo konje trikrat na dan, v vročem poletnem času pa tudi štiri- do šestkrat dnevno.

Če prideš z vročim, prepotenim konjem domov, ga najprvo malo sprevajaj, da se mu umiri srce, pa le takrat če ni vetrovno. V nasprotnem primeru ali če ti primanjkuje časa, razpreži konja in ga temeljito frotiraj (drgni) s slamo. Ne zadostuje pa, da ga drgneš samo po vratu, plečih in zgornjih bedrih, temveč frotiraj ga po celem telesu, posebno po trebuhu in prsih ter nogah tako, da postane popolnoma suh. To delo, če ga vestno opraviš, traja najmanj 15—20 minut; v mrzlem času, ali če si na prepihu, pokrij konja z odejo ali plahto. Na to mu položi sena. Nekateri konji zahtevajo pred hrano napoj. To pa je razvada, ki je celo v toliko škodljiva, da voda odplavi v želodcu vso želodčno kislino, katera manjka pri kasnejši prebavi. V nekaj primerih se to ne opazi, sčasoma se pa ta način napajanja bridko maščuje.

Med potom smeš tudi vročega konja izjemoma malo napojiti, a nato se podvizaj v hitrem koraku pri težkih, v teku pri lahkih konjih. Pazi pa vedno, da voda ni ledeno mrzla.

Konja moraš frotirati tudi, če pride neupehan domov, pa je moker od dežja ali snega.

Na splošnem pa svetujem upoštevanje starega spoznanja: Od doma in proti domu vozi in jahaj počasi! razen če je sila.

Ako potuješ, moraš včasih postaviti konja v tuj hlev in ne veš kakšen prednik je stal na mestu, kamor boš namestil svojega konja. Ni izključeno, da je bil bolan. Če je zobal oves, so padale sline in izcedki iz nosa v jaslí, s tem je podana priložnost okuženja tvojega konja. Zato svetujem, kakor je pri vojakih običaj, da jemlješ na pot zobačo, v kateri lahko odmeriš množino ovsa ali zdroba, obenem pa preprečiš oziroma zmanjšaš nevarnost okužbe. Ta nasvet velja za sejmske dneve, shode in druge prilike, ko se pripeljejo vozniki iz različnih krajev.

MLINSKA INDUSTRIJA
V TRSTU

Na pomolu VI gradijo velik sedemnadstropni električni mlin, ki bo imel dnevno zmogljivost 1200 q žita. Mlin bo združen po posebnem žitnem vodu z obstoječim silosom, ki zmore, kakor znano, vskladiščenje 300.000 q žita.

Poleg tega je v načrtu gradnja drugega mlina, ki bo zmožen zmleti dnevno 800 q žitaric. Stroji tega mlina so bili odpeljani iz Pulja, o čemer je že bilo govora v tržaškem časopisju.

Če so se lastniki omenjenih mlinov odločili za ustanovitev teh velikih industrijskih podjetij, ki zahtevajo brez dvoma velike finančne investicije, moramo sklepati, da so dobro proučili možnost razvoja tovrstne industrijske panoge.

Poudariti je namreč, da se v Trstu ni dosedaj ta sektor prehrambene industrije uveljavil, kar se je nasprotno zgodilo v bližnji Furlaniji.

Jasno je, da se more pri tem računati z donosom domače kmečke proizvodnje tržaškega ozemlja, ki se sedaj poslužuje za svoje potrebe treh majhnih električnih mlinov.

Iz teh razlogov se bo morala mlinska industrija naslanjati na žitarice, ki prihajajo in odhajajo skozi tržaško pristanišče.

Leta 1938 so prispele v tržaško pristanišče naslednje količine žitaric: pšenice 619.000 q (od tega 241.000 q iz zaledja); koruze 1.338.000 q, od katerih 755.000 iz Argentine in 147.000 iz Romunije. V istem letu je prišelo v Trst z železnico 429.000 q pšenice (večinoma iz Madžarske). Skupni tranzitni promet z žitaricami je znašal leta 1938. 2,386.000 q. Istočasno je promet z moko znašal 415 tisoč q.

S predpogojem, da se bo žitni promet povzpel na predvojne količine, bo morala torej nova prehrambena industrija računati vsaj s četrtino celokupne količine žitaric v tržaškem tranzitnem prometu, t. j. z nekaj več kot znašajo skupne potrebe tržaškega ozemlja.

Gospodarske vesti

Žigosanje italijanskega denarja?

V finančnih krogih govorijo o morebitnem žigosanju bankovcev od 10.000, 5.000, 1000 in 500 lir. Trdijo, da je namen žigosanja približno ugotoviti, koliko denarja je v obtoku. Te vesti pa še niso uradno potrjene.

ŽIVAHNA TRGOVINA med SZ in ŠVEDSKO

Po uradnih podatkih švedskega tiska je Sovjetska zveza naročila pri švedskih tvrdkah blaga za 216 milijonov kron. Trgovina se vrši v okviru sporazuma o kreditiranju, ki predvideva kredit 1 milijarde kron od strani Švedske za dobo 6 let. V teku prvih 6 mesecev tega leta je Švedska uvozila iz Sovjetske zveze blaga za okoli 39 milijonov kron, medtem ko je Sovjetska zveza izvozila na Švedsko blaga za 73 milijonov kron.

ZA OHRANITEV POLITIČNE CENE KRUHA

plača italijanska država 106 milijard lir na leto.

Iz statistike poljskega ministrstva za zunanjo trgovino je razvidno, da je do 1. septembra 1947 znašal volumen poljske zunanje trgovine z državami vzhodne Evrope — s Sovjetsko zvezo, Češkoslovaško, Jugoslavijo, Bolgarijo, Romunijo in Madžarsko — 35% celokupnega izvoza in uvoza. Na prvem mestu v poljski zunanji trgovini je Sovjetska zveza (premog, koks, tekstil v zameno za surovine), na drugem mestu je Bolgarija (tobak), na tretjem Jugoslavija in Madžarska — 35% ci zavzema prvo mesto Češkoslovaška (koks), na drugem Jugoslavija in Madžarska.

ŠKRLATINKA

Škrlatinka je otroška bolezen, ki je dobila svoje ime po izrazito rdečem — škrlatastem izpuščaju, ki se pri obolelem pojavi najprej na sluznici v ustih, na mehkem nebu, na žrelnicah, na jezičku in na goltancu. Škrlatinka se javi takoj z visoko telesno temperaturo in s povračanjem. Tudi pri škrlatinki je prvi znak angina. Zdravnik bo že na podlagi sprememb v ustih ugotovil škrlatinko in takoj podvzel vse potrebno, da prepreči nadaljnje širjenje bolezni in tudi komplikacije. V prav hudih primerih se tudi pri škrlatinki pojavijo na žrelnicah belosivkasti obložki in le mikroskopska preiskava lahko odloči, ali je škrlatinka. Jezik je v začetku bolezni pri škrlatinki obložen, čez nekaj dni pa se očisti in ima potem lepo rdečo barvo, kakor malina (malinast jezik). Izpuščaj na koži se pojavi šele dan ali več dni za izpuščajem v ustih in to najprej na vratu in na prsih v obliki gosto posejanih pikic, ki se pozneje zlijejo in se izpuščaj razširi po vsem telesu. Predel nosa, gornje ustnice in brade ostane pri škrlatinki brez izpuščaja. Cez 4 do 5 dni začne izpuščaj bledeti in istočasno se zniža tudi telesna temperatura. V drugem tednu bolezni ali pozneje nastopi luščenje, in sicer najprej na obrazu v obliki malih lusk, pozneje pa v večjih krpah po dlaneh, podplatih in ostalem telesu. Luščenje traja 1 do tri tedne. Včasih pa škrlatinka ne nastopa tako izrazito, telesna temperatura je le malenkostno zvišana in tudi splošno bolnikovo počutje je le malo prizadeto; prav tako pa so tudi spremembe v grlu malenkostne in izpuščaj le naznačen. V nekih primerih vidimo tipično angino in tudi tipični izpuščaj na ustni sluznici, ne opazimo pa nikakega izpuščaja po telesu; to je škrlatinka brez izpuščaja. Nasprotno pa poznamo primere najhujšega zastrupljenja (s toksini bacilov), z visoko vročino, neprestanim povračanjem s krči, blodnjami, nezavestjo in oslabelostjo. Izpuščaj po koži je bledoplavkast.

Najvažnejša komplikacija pri škrlatinki je septična angina, ki se pojavi v drugi polovici prvega tedna obolenja. V teh primerih vidimo angino z debelimi, zamazanimi obložki, ki razpadajo in prehajajo tudi na ostale dele žrela. Zleze na vratu so močno otekle in se zagnojijo; prav pogosto nastane gnojno vnetje v nosu in obnosnih votlinah, v sklepih in raznih organih. Pogosto pride do vnetja srednjega ušesa, bobnič in slušne koščice ter kosti za ušesom razpadejo. Včasih nastopi konec drugega ali v tretjem tednu ali še pozneje brez bolezenskih znakov, ponovno druga bolezen. Vročina se dvigne, v ustih vidimo angino, nastopi vnetje srednjega ušesa in včasih ponovno izpuščaj; včasih tudi vnetje srčnih zaklopk in srčne mišice Najbolj se moramo bati vnetja ledvic in je zato vsaj 4 tedne potrebno redno preiskovati seč na beljakovine. Tudi pri nekaterih drugih boleznih in po uživanju nekih zdravil ter strupov se pojavi na koži izpuščaj, podoben izpuščaju pri škrlatinki; vendar bomo mogli ugotoviti škrlatinko, če smo opazili angino in škrlatast izpuščaj v ustih, zmerili visoko vročino itd.; sicer pa bo bolezen ugotovil zdravnik.

Škrlatinko nalezemo po direktnem dotiku z bolnikom ali z okrevajočim in le redkokdaj po predmetih, ki jih je uporabljal bolnik. Nalezljivost traja še ko se luščimo in tudi dalje Kdor je prebolel škrlatinko, postane imun za vse življenje in le izjemoma oboli drugič. Bolezen se pojavlja najraje pri otrocih med 5. in 16. letom starosti, dojenčki v prvem letu obolijo le izjemoma, večkrat pa se dogodi, da obolijo tudi starejše osebe.

Kako se očuvamo škrlatinke in kako pomagamo obolelemu? Obolelega moramo takoj izolirati in preprečiti, da bi zdrave osebe, razen tiste, ki streže bolniku, zahajale v bolniško sobo. Zdravnik, bo naročil vse potrebno, če bolnika ne bo poslal v bolnico, in bo tudi kontumaciral domače. Ker tudi bakterije, ki provzročajo škrlatinko, izločajo strupe ter oškodujejo važne organe, zlasti srce in ledvice, bo zdravnik s sredstvi, ki so mu v sedanji dobi že na razpolago skrajšal dobo bolezni in preprečil komplikacije. Bolnik mora seveda takoj v posteljo kjer mora ostati tudi še več tednov po ozdravljenju. V prvih dneh bomo dajali bolniku sadne sokove, čaj z mlekom, mleko, močnate jedi, kompot in podobno; pozneje pa kekse, pšenični kruh s surovim maslom, zelenjavo, sadje itd. Če je po tretjem tednu preiskava seči pokazala, da ne vsebuje beljakovine, preidemo lahko na običajno hrano. Proti visoki vročini uporabljamo en do dvakrat na dan delne hladne ovoje (namočimo rjuho v vodi 22° C do 25° C in jo ožeto ovijemo okoli nog ali rok), okoli vratu dajemo vsake 4 ure Priessnitzove obkladke. Večkrat damo bolniku tudi pravo kavo. Tudi proti škrlatinki poznamo uspešno imunizacijo, ki jo je naša zdravstvena oblast že večkrat množično izvajala navadno skupaj z imunizacijo proti davici v eni, istočasni injekciji. *Dr. A. K.*

Tržaška kuhinja

NEDELJA: Testenine na juhi, zrezki, fižolova omaka, zdrobov narastek. — Večerja: Testenine z gnjatjo,*) solata, pečen kostanj.

PONEDELJEK: Grahova juha z *opraženim kruhom, kislo zelje s* klobasami, sadje. — Večerja: Ribe, solata, sir.

TOREK: Mineštra iz riža in sladkega zelja, goveje pogačice, pirekrompir, kompot. — Večerja: Pečene koline, krompirjeva solata, šarkelj,*) kava.

SREDA: Ješprenj na juhi, kuhana govedina, sladka repa in krompir, kostanj. — Večerja: Polenta s paradižnikovo omako, sir, hruške.

ČETRTEK: Rižota z guljažem, solata, ocvrta jabolka. — Večerja: Ocvrta jetrca, kruhovi cmoki, cvetača, sadje.

PETEK: Jota, krompirjeva solata, jabolčni zavitek. — Večerja: Testenine z guljažem, koštanj, jabolka.

SOBOTA: Zelenjadna juha; svinjska pečenka s kislim zeljem, palačinke. — Večerja: ruska solata, hrenovke, puding.

*) *Testenine z gnjatjo:*

Kuhane polžke stresi v vrelo maslo; ko so vroči, primešaj malo kisle smetane, drobno narezane gnjati ter pusti, da se vkuha. Ko se ohladi, primešaj naribanega parmezana in peci v posodi, ki si jo potresla z drobtinami.

*) *Sarkelj:*

8 dkg surovega masla, 2 rumenjaka, 1 celo jajce, 15 dkg sladkorja, pol litra mleka, pol kg presejane bele moke, pecilni prašek, 10 dkg rozin.

Mešaj maslo, jajca, sladkor in mleko ter dodaj nato še moko in pecilni prašek. Testo dobro stepi in dodaj rozine, ki jih dobro vmešaš med testo. Peci v posodi, ki si jo dobro namazala in potresla z moko.

Moda

PRINASAMO DVA LEPA VZORCA DOMAČIH HALJ.

KOSTANJARJI

Con castagne e con bon vin
si fa allegri San Martin.

Ti dobroti sicer ne spravita človeka v dobro voljo samo ob svetem Martinu, ampak tudi drugače. Če se ti zahoče katere teh dobrot, so ti takoj na razpologo. V Trstu namreč bog zelo na gosto «roko ven moli», v jesenskih in zimskih mesecih pa te skoro na vsakem tretjem vogalu čaka prijazni kostanjar, ki ima v zabojčku pod sajasto umazanim pokrivalom vedno pripravljen topel, pečen kostanj.

Na vogal si je postavil peč, vrh nje gibljivo, vso preluknjano ponev, pod katero žari kljub tržaški kurilni revščini primeren plamen. Nad glavo si je postavil zasilno streho, ob straneh pa zaklon proti vetru. — Poleg peči je na tleh vreča s surovim kostanjem. — V ponev je nasul kostanjev, ki jih je prej narezal lepo počez. Velika umetnost je pravilno narezati kostanj, ne premalo in ne preveč in na pravem mestu; od tega mnogo zavisi, kako se bo kostanj spekel in kako luščil.

Kostanj ima v sebi mnogo vode; ko se peče, se voda segreje, spremeni v paro in kostanj se napihne; bolj ko se greje, bolj ga voda razganja in končno razžene — in zbogom lepi kostanj. Sploh je važno, da imajo kostanji v sebi vodo; če so preveč suhi, se ne dajo peči. Kostanjarji nakupijo jeseni mnogo kostanja. Če bi ga imeli v vreči, bi se jim skvaril in izsušil, zato vzamejo zaboje ali pa sode in skladajo: pesek, kostanj, pesek, kostanj in tako do vrha; na vrhu pač mora biti pesek in sicer pesek iz sladke vode, ne morski. Tako jim ostane kostanj svež, dokler ga vsega ne porabijo; pravijo, da vzdrži celo do avgusta naslednjega leta.

Kostanj je zelo hranljiv in je v tem oziru zelo podoben moki, še bolj pa krompirju. Pri nas ga jemo za kratek čas, ponekod se pa ljudje šele nejedo in zredijo, ko zori kostanj. Italijani ga celo uporabljajo za dobro okusno polento, ki jo ponekod prodajajo tudi po cestah, kot pri nas pečen kostanj. Ubogi laški Pavliha, Bertoldo, je celo umrl, čeprav je živel v izobilju na kraljevem dvoru, ker mu niso prinesli poleg ostalih njemu potrebnih jedi tudi kostanjev.

Kostanjarski posel ni ravno naporen posel, ne nosi pa tudi posebnih dobičkov. Tako sedi pri peči na oglu kostanjar, peče, stresa, čaka in prodaja. Dolgčas mu ni prav za prav nikoli, če nima drugega pa prebira časopise in papirje, ki jih ima na razpolago, da dela iz njih vrečice, v katere ti nasuje kostanjev po želji, to se pravi, za toliko lir, kolikor pač misliš plačati.

Iz najstarejše zgodovine kajenja

Tobak je danes najbolj razširjena kadilna rastlina. Na zemlji bo težko še najti kak kotiček, kjer ljudje zanj ne bi vedeli, kjer torej ne bi kadili. Hitreje kot kaka bolezen, hitreje kot katerili koli drug običaj se je kajenje tobaka od konca 16. stoletja naprej razširilo, izhajajoč iz Srednje Amerike, čez vso zemljo.

Uporabo dima tlečih in gorečih rastlin, zlasti pa rastlinskih semen, so ljudje poznali že davno pred odkritjem Amerike, ki je Evropejce seznanilo s kajenjem tobaka pri Indijancih. Že grški zgodovinar Herodot, ki je živel v 5. stol. pr. Kr., pripoveduje o Skitih, ki so bivali ob Črnem morju in v današnji Ukrajini, tole: «Od te konoplje torej vzameje Skiti zrnje in zlezejo pod svoje šotore, kjer vržejo zrna na razbeljene kamne. Čim padejo konopljina zrna na kamne, se kadijo in razširjajo paro, ki prekaša paro vsake grške parne, kopeli. Skiti pa tulijo od veselja nad to paro. «Pomponij Mela, ki je okoli 1. 40. po Kr. napisal zemljepis z zanimivimi narodopisnimi vložki, pa pravi o Trakih, ki so bivali v današnji Bolgariji in Makedoniji: «Vina tam ne poznajo povsod, pač pa mečejo pri pojedinah na ogenj, okoli katerega sedijo, neka semena; dim, ki se dviga iz njih, povzroča pri ljudeh naši vinjenosti podobno veselost.» Od istega naroda ve povedati Plutarh, ki je živel od 1. 46-120 po Kr., tole: «Ob reki Hebrun — to je današnja Marica — raste neka trava, ki ji trgajo Traki vršice. Te polagajo po svojih pojedinah na ogenj. Dim, ki se razvija, vdihavajo, da jih omami, nato pa trdno zaspijo.»

Ta poročila kažejo na to, da so neki narodi že pred 2000 leti cenili dim tlečih rastlinskih delov kot dražilo, ki je vzbujalo veselost, in kot mamilo, ki je uspavalo. Verjetno je, da so v vseh omenjenih primerih za to uporabljali konopljo, torej tudi tam, kjer se ta rastlina ne omenja izrecno; saj jo kadijo še sedaj zlasti mohamedanski narodi, ki imenujejo to kadilo hašiš, to je zelišče. Zanimivo je, da so sredi Evrope, pri Berlinu, pred nekaj desetletji našli glinasto posodo z ostanki konoplje iz tako imenovane hallstatske dobe, to je iz dobe okoli 1. 500 pr. Kr.; iz teh ostankov sklepajo, da so tudi tam uporabljali konopljo kot kadilno sredstvo. Podobno so izkopali posodo s konopljinimi ostanki iz okopa, ki je obdajal staro slovansko trdnjavo Sečin ob ustju Odre. Stari Slovani so torej tudi že bili «kadilci.»

Uživanje dima je bilo torej znano že davno, preden se je razširil običaj kajenja tobaka. Verjetno je celo, da je v prejšnjih časih služilo kajenje uelo več kadil, kot bi si upali trditi danes, ko zgodovina kajenja še ni tako raziskana. O severnoameriških Indijancih n. pr. vemo, da so uporabljali za kajenje kaj mnogovrstne rastline, n. pr. liste in skorje vrbe, notranjo skorjo in liste drena, liste medvedove hrušice, skorjo dobrovite, liste gabra, liste in skorjo borovnice in še druge. Značilno je, da vsebujejo vse te rastline mnogo črešlovine. Kadili pa so severni Amerikanci te rastline, oziroma rastlinske dele iz pip in zdi se, da so imeli ta običaj že dolgo prej, preden so se seznanili s kajenjem tobaka. Na mnogih krajih Severne Amerike so namreč starinoslovci izkopali pipe, ki so tisoč in še več let starejše od pip iz dobe odkritja Amerike; nekako segajo celo v predzgodovinsko dobo.

Kadilna pipa je torej bistveno starejša od kajenja tobaka. Verjetno je, da je pri preseljevanjih, ki so zanesla nekatera severnoameriška indijanska plemena daleč na jug, potovala z njimi tudi pipa. V Srednji Ameriki so se skromni severnjaki seznanili z aromatičnim tobakom; pipa pa je kot taka polagoma zopet potovala z juga proti severu. Prebivalci zahodnoindijskih otokov in vzhodne južnoameriške obale pipe ob odkritju Amerike dejanski niso poznali. Vsa poročila iz tiste dobe pripovedujejo, da so tamošnji domačini kadili tobak le v obliki nekakšne cigare; zvijali so liste v trden zvitek, ki so ga časih še obdajali z ovitkom iz koruznih listov. Indijanci so ga časih še obdajali z ovitkom iz listov. Indijanci so tak zvitek imenovali «tabago». Neki italijanski potovalec, ki je bival v letih 1541-1555 na Antiljah in tudi na srednjeameriški celini, poroča, da so Indijanci tobačno rastlino tudi sadili in jo kultivirali.

Ko so prišli Španci v Ameriko, so se kaj kmalu privadili kajenju. Najprej so kadili bolniki, ki so s tem skušali omamiti svoje bolečine, kmalu pa se je kajenje priljubilo tudi zdravim, tako da so Španci navsezdanje pričeli tobačno rastlino gojiti. Sčasoma so odkrili najboljše vrste tobaka in jih še izboljšali. Ob koncu 16. stoletja so že na vseh Antiljah in na Trinidadu obstajale cvetoče španske tobačne plantaže. Od tod so kmalu nato zlasti španski, angleški in nizozemski mornarji zanesli običaj kajenja tobaka tudi v Evropo.

C. C.

GOSPA Z NAGELJNI

ROMAN CRONINA

Katarina Lorimer, 35-letna lastnica prodajalne umetniškh starin v Londonu, ki se je s svojo sposobnostjo v življenju povzpela, je na neki dražbi kupila Holbeinovo miniaturo slike »Gospa z nageljni«. Bila je v finančnih težavah in hotela miniaturo prodati Brandtu v Ameriki. Tjakaj je potovala z njo njena nečakinja Nancy gledališka igralka, ki se je pred kratkim zaročila z Američanom Chrisom Maddenom. Ta sprva Katarini ni bil všeč, a na poti v Ameriko je spoznala, da ga ljubi. Tudi Madden ni mogel več prikrivati, da ljubi Katarino, a ona ni hotela nečakinji odvesti zaročenca.

Medtem je miniaturo kupil trgovec Ascher — Brandt se je namreč smrtno ponesrečil — vendar Katarina ni vedela za koga.

Katarina je sklenila samo počakati premiero, kjer bo nastopila Nancy in potem odpotovati v Anglijo. Nečakinji stvar ni ostala skrita, vendar ni hotela pokazati, da kaj ve. Brez vznemirjenja je šla na premiero. Igrala je Rentovo tajnico. Dasi ni igrala glavne vloge, je vendar s svojo izvrstno igro pridobila vse občinstvo in kritiki so ji obetali bodočnost. Po predstavi je Katarina srečala Maddena.

Pred Nancino sobico je Katarino ustavil Bertram, čigar močna postava ji je zapirala vhod. Prijazni izraz njegovega lica je bil takšen, kot da gre za navadno stvar, za priroden pojav pri umetnici, katere živci so bili predolgo prenapeti. Nancy je v teh hipih burnega zmagoslavja obupno ihtela.

Dvajseto poglavje

Drugo jutro se je Nancy prebudila v polni zavesti svojega uspeha. Nekaj trenutkov je udobno obležala v razmišljanju in vdihavala vonj cvetlic, ki jih je dobila in ki so dajale njeni sobi tropski vtis. Medtem ko se je razlil čez njeno ljubko lice nek moten izraz je v duhu preživljala dogodke prejšnjega dne.

Bila je zmedena ob misli, da je tako željno pričakovani uspeh končno le prišel, toda ni se prepustila iluzijam: priznala si je samo, da je bilo to delo boljše od vseh ostalih, morda bi še lahko trdila, da je *bilo* v resnici pomembno; toda na vsak način ni mislila na to, da bi si pripisovala s tem posebno zaslugo.

Kdaj prej bi se njena nečimrnost dolgo mudila in naslajala ob tem čudovitem uspehu, toda sedaj je bila drugačna: priznavala je, da dolguje svoj uspeh trpljenju, ki jo je bilo oblikovalo in osvobodilo iz nizkih temnih ovojev skrivnostne sile njene duše. Svoje vloge ni igrala, ampak se je vanjo vživela in trpela. Sedaj je z občutkom ponižnosti, ki je bil pri njej nenavaden, prosila, da bi ji bilo dano napredovati po tej poti. Samo lahna senca na njenem čelu je izdajala globoko notranjo muko. Na postelji sedeč si je prižgala cigareto in zamišljeno kadila; nato je pozvonila za zajtrk.

Hitrost in uslužnost pri zajtrku je bil za Nancy nov dokaz upoštevanja, ki si ga je bila pridobila. Dva natakarja in sobarica so tiho prihiteli, kot da so ure čakali, kdaj bo dala znak življenja; takoj so bile odgrnjene zavese, urejene cvetlice in prinesli so mizico z belim prtom, s srebrnino, s sadnimi sokovi, z vročim čajem in kruhki. Naslonjena na blazine je pregledala časopise; bili so polni hvale, predstavo so poveličevali kot najboljšo v seziji in vsi kritiki so tekmovali v pohvalah za Nancy.

Zazvonil je telefon. Prvi jo je poklical Bertram. »Dobro jutro, Nancy! Upam da si dobro spala.« V njegovem glasu je bila neka očetovska skrb in mnogo nežnosti. »Pridna, pridna moja deklica. Si brala časopise?«

»Da, gospod Bertram.«

»Si zadovoljna?«

»Da, seveda«, je odvrnila Nancy in njen pogled je taval v daljavo.

»Upam! Ha, ha, ni hudič!« in njegov smeh je zvenel v telefonu. Nato je Bertram postal resen.

»Poslušaj me, Nancy. Ti si uspela in to veš. Uspela si z enim mahom in dobro. Poslušaj, jaz bom za vse skrbel, tvoja vloga bo povečana in zboljšana. Prišel bom kmalu v gledališče, toda prej bi hotel kositi s teboj. In sedaj, utepi si dobro v glavo, kar ti bom rekel in odpri dobro ušesa. Obsipali te bodo z najrazličnejšimi ponudbami. Ne podpiši ničesar, niti najmanjšega koščka papirja, ne da bi jaz prej vedel. Si razumela? Ničesar, dokler se ne posvetuješ z menoj! Torej nasvidenje ob eni.«

Ko je spustila slušalko, se je smehljala kot v sanjah; toda ko so se odprla vrata, je imela zopet svoj zmagovalen izraz. Vrnila je Katarini poljub in veselo odgovarjala na njena vprašanja.

»Seveda, Katarina, sijajno sem spala. Kaj vendar misliš? Grde sanje? Oh! Draga, bodi tako ljubezniva in odgovori na telefon. Niti za hip ne prestane! ponudbe, vonjave v darilo, puder v darilo, slike. Šla bi tukaj mimo vsa Peta Cesta.«

Katarina je vzela slušalko in jo z roko pokrila.

»Gospa Lillien s 57 Ceste. Saj ves...«

»Vem, vem! Reci ji, da gospa — to sem jaz — zelo želi videti njene zadnje novosti...«

Ko je Katarina končala z naročilom, se je usedla na rob postelje in zabavno ogledovala Nancy: »Kot filmska zvezda, ne izgubljaš glave«, je končno izjavila. »Nisi torej nič vznemirjena?«

Nancy, ki je baš hotela piti kozarec sadnega soka, je uprla svoje velike oči v Katarino in napravila smešen gib, ko je odkimala.

»Zakaj bi morala biti vznemirjena? Vedela sem in že dolgo predvidevala, da bo šlo tako. To sem hotela. Dosegla sem. Dospela sem. In verjemi, ne bom se ustavila na pol poti.«

»Ne zanašaj se preveč!«

»Draga! Naj se morda vedem ponižno in obotavljajoče? Bodi mirna in pomagaj mi odstraniti ta pladenj. Prosim te, iztegni roko in mi daj mojo šatuljo za čiščenje nohtov!«

Katarina je krotko vstala in ubogala. Ni vedela, zakaj, toda Nancino zadržanje jo je presenečalo in skrivaj je opazovala svojo nečakinjo; njen ljubek obraz, visoke ličnice, obrite obrvi, njeno lepo močno telo, ki se je stezalo v postelji, gibčno kot telo mlade živali. Zopet je zazvonil telefon in odgovorila je Katarina.

»Tu je gospod Morris od Vestris filma! Želi sestanek.«

Nancy se je nagnila naprej.

»Morris!« je vzkliknila. »Morris od Vestris filma!«

Nancy si je grizla ustnice, kar je pri njej vedno pomenilo, da naglo premišljuje.

»Kdaj hoče priti?«

»Čim prej mogoče.«

»Reci mu ob dvanajstih.«

Ko je bil dogovorjen sestanek, se je Nancy zopet vrnila k svojemu sadnemu soku.

»To je zelo važna osebnost, kaj?« je vprašala Katarina.

»Morris? Mislim da je najmogočnejši človek v Hollywoodu! Pripada mu polovica Vestrisa in še pol tucata drugih družb. Igra se z milijoni. Je neke vrste vsemogočni bog pri filmu. Ima svoj lastni nebeški svod, posejan z zvezdami, ki se blešče v daljavi. Od časa do časa ustvari novo in jo doda svoji zalogi.«

Katarina jo je vprašujoče gledala. V Nancinem naglasu je bilo nekaj novega, kar jo je presenečalo, kajti po navadi se ni norčevala iz hollywoodskih zvezd.

Molčali sta.

»Dobro«, je dejala Katarina, »grem nekaj nakupovat. Prepuščam te gospodu Morrisu.«

Čez četrt ure je zapustila hotel.

Nancy se ni niti najmanj mudilo in ko je ob pol enajstih pozvonila svoji sobarici, niso njene kretnje izdajale nobene naglice. Oblekla je čez elegantno pižamo, lahno sobno haljo, si skrbno negovala obraz in dala prenesti cvetlice v salon, kamor je šla tudi sama.

Legla je na divan in ni ji bilo treba predolgo čakati. Točno ob dogovorjenem času je Morris prišel. Proti pričakovanju, da mora biti vsak hollywoodski ravnatelj velik, debel in hrupen, je bil ta suh, previden in obziren.

Vstopil je naglo, kot nekdo, ki se boji, da bo zamudil vlak, udaril po nemško s petami in se nagnil nad njeno roko. Potegnil si je stol k divanu in začel vztrajno opazovati Nancy. Nekaj časa ni rekel ničesar, toda zdel se je zadovoljen s svojim preizkusom. Nato so se njegove nosnice razširile in vdihovale vonj vrtnic.

»Krasno, krasno«, je ugotovil z dobrodušno kretnjo. »Dalo se bo nekaj narediti. Kaj bi dejali, gospodična.. kako že? Sheruood? Za filmsko družbo Vestris! Reklama, Reklama! Nič ne odtehta reklame!«

Preden je sploh mogla odgovoriti, se je Morris nagnil naprej in z naraščajočo gorečnostjo nadaljeval:

»Poslušajte, gospodična Sherwood, jaz sem človek, ki opravlja svoje posle hitro. Vsakdo, ki pozna Charla Morrisa, to ve. Vi razumete, zakaj sem jaz tu?«

»Domnevam«, je z brezčutnim glasom odvrnila Nancy.

Morris je pokimal: »Dobro. Pričenjava se razumeti. Imela ste velik uspeh, kaj ne?«

»To še ni to, kar pričakujem.«

Morris je odobravajoče prikimal.

»Vedno bolje. Ugaja mi, da so osebe, s katerimi delam, ambiciozne. Poslušajte me, dekle moje. Igrajmo z odprtimi kartami. Sinoči sem bil v gledališču in ugajali ste mi. Vsekakor pa sem si moral biti na jasnem, da je šlo za moj prvi vtis. In zato sem danes tukaj in sedaj sem popolnoma prepričan.«

Nastal je molk.

»Predlagam vam pogodbo.«

Nancy ni odgovorila. Njen neprodirni pogled je bil še nadalje uprt v majhnega Morrisa, ki se je nagnil zaupno k njej in jo s prisrčno neprisiljenostjo trepljal po kolenih.

»Vi veste, draga hčerka, kaj vse jaz premorem. Lahko naredim iz vas »zvezdo« kot Hophburnovo ali Garbo. In naredil bom. Veste, kdo sem jaz? Carl Morris. Vem kaj govorim. če kaj hočem, je to takoj storjeno. Denar nima nobene važnosti. Da sem ustvaril Hermannovo, sem potrošil en milijon. Danes mi jih ona vrača desetkrat toliko. Ste videli njen poslednji film? Bajno naravnost. Umetnost, drama, strast, vse; samo zaročni prizor me je stal s pristno Napoleonovo posteljo trideset tisoč dolarjev.«

Potegnil je cigareto in nadaljeval vedno bolj važno: »Torej poslušajte me, gospodična Sherwood. Dobra prijatelja bova. Pridite k meni danes zvečer.

Prehrana slovenskega ljudstva

Mešega ljudskega življenja nas ed pojavi in značilnostmi nagotovo zanima vse, meščane in deželane, kaj Slovenci v raznih pokrajinah jemo in pijemo. Vprašanje naše ljudske prehrane pa ni le stvar navadne radovednosti, marveč predstavlja važno postavko v spoznavanju našega narodnega življenja in tudi predmet, narodopisne (narodoslovne) vede. Kakor nam spoznavanje kmečke hiše, načina gospodarstva, noše, jezika podaja podobo o življenju slovenskega ljudstva, tako ne sme v tej vrsti podatkov manjkati tudi hrana. Žal imamo o njej še zelo skope in raztresene podatke, čeprav bi želeli imeti o tem predmetu lepo knjigo s slikami. (Slovenski knjižni zavod v Ljubljani bo v kratkem izdal knjigo o ljudski prehrani v Prekmurju; sledile naj bi ji ostale pokrajine, da bi kmalu spoznali vso Slovenijo!) Zato čaka hvaležna naloga naše prijatelje, da opišejo za naš list značilna jedila, pijače, običaje v zvezi s pripravljanjem in uživanjem jedil itd. Pričujoči pregled more biti le zelo bežen in kaže na različnost v prehrani slovenskih pokrajin, ki je odvisna od oblike tal, podnebja, sosednih vplivov, značaja in gospodarskega stanja prebivalcev, njih izobrazbe, okusa itd.

Zbirno gospodarstvo

Najstarejša oblika pridobivanja hrane je nabiranje sadežev in zelj ter lov. Ostanke tega načina vidimo še danes v nabiranju gob, divjih sadežev, jagod, brusnic, malin, borovnic, kostanja, lešnikov, lipovega cvetja, regrata, kislice, zajčje detelje itd.; v pitju brezovega soka, medu divjih čebel i.p. Pri nabiranju jagod in borovnic uporabljajo starinska orodja: grebene in posodo iz skorje: kozul, kozor.

Lov na divjačino in ribe je pri nas želo star in je bil važnejši v preteklosti, ko je kmet s kijem ubijal medveda in srnjaka. V novejšem času so lovili srne na zanko, pritrjeno na mlado drevo. Trentarji se so odlikovali kot lovci na gamse. Medvede so lovili v past (skopce) in jamo. Lov na zajce in manjšo divjad pa je še danes splošno v navadi. Posebnost je lov na polhe v notranjskih, dolenjskih in zapadnih štarjerskih gozdovih. Rabili so loke z vabo, votel panj, zlasti pa skrinjico «samojster», polhovna, «polhove škatle». — Zelo je bil priljubljen lov na vodne race. — Ribolov je ob vseh rekah in morju važen; love postrvi, ščuke, some, sulce, bolene, mrene, klene in druge vrste. Pri tem rabijo sake, vrše, mreže, osti, trnke in drugo orodje. Manj love rake, žabe; tudi polže uživajo.

Juhe

V mnogih krajih pred desetletji še niso poznali juh in še danes so mnogokje redke. Najnavadnejše so: prežganka z jajcem ali prazna, suha juha z ješprenjem, razne mesne juhe, mlečna s testeninami, krompirjem ali fižolom; sladka krompirjeva, fižolova, gobova; obara in šara iz koštrunovega mesa in okopavin. Največ vrst juh pozna menda Mursko polje in Prekmurje. Tu je gosto zakuhana juha večkrat glavna ali edina jed, podobno kot na Gorenjskem in Dolenjskem sok.

Prikuhe

Po vsej Sloveniji so važen živež krompir, zelje, repa in fižol v raznih oblikah. Podobno kot ga v mnogih oblikah uživamo, ima krompir tudi povsod svoje ime: korun, podzemljice, čompe, krumpli, konoper itd. Kot prikuha s prežganko je še najmanj v navadi; raje ga jemo celega, pečenega, zmečkanega, v solati. — Zelje, kapus kuhamo sladko in kislo, mešano s kašo, ješprenjem; uživamo pa tudi presno z oljem ali brez njega. Star je način «ribanja» in kisanja v kadeh, kamor ga stlačijo z bosimi nogami. — Podobno pripravljajo tudi repo, ki jo kuhajo sladko in kisko, tudi mlečno; ponekod sladkano, zrezano na kocke (prekmurska krlanka, oblica v Laščah). Pečena je pečenica na Goriškem, smojka v Skofji Loki «Bujta» (ubita) repa s kašo, mastnimi delj in kožami prašiča je na dan kolin prekmurska posebnost. «Aleluja» pa so kuhani repni olupki v žegnu (repje na Primorskem).

Fižol, ki se zove ponekod grah, bob, buče (tikvi), kumare, (murke v Prlekiji, oubirke v Prekmurju), grah (grašič), bob, leča so vse leto, zlasti pa poleti, važna jed, bodi z omako, zabeljene z oljem in kisom.

Prikuham so blizu omake: špinača in kislica, hrenova s kisom ali smetano, čebulina, gobova.

(Nadaljevanje prihodnjič)

L. Lagin: *Fantastičen roman*

PATENT AV

Zdravnik Stifen Popf je iznašel sredstvo za pospeševanje rasti organizma. Posrečilo se mu je spremeniti dva pritlikavca v navadna človeka. Eden od njiju Avrelij Padrele je hotel odkupiti patent, Popf pa je ponudbo odklonil, kar je njegovo ženo Bereniko tako užalilo, da je odpotovala s Padrelejem.

Primo Padrele ni hotel več priznati Avrelija za svojega brata, v želji da ostane sam lastnik bogate tvrdke. Tako odpotuje Arelij zopet k Popfu, ki naj bi mu dal dokazov, da je res bivši pritlikavec. Berenika se skesano vrne k možu.

Popf je zaradi svojega izuma močno zaslovel. Zastopnik družbe »Zavora«, Sindirak Cfardeja, mu ponuja za patent 5 milijonov kentavrov in tudi lekarnar Bambolj želi ustanoviti z njim trgovsko podjetje.

— Za božjo voljo, ne bodite jezni name, dragi Bamboli, — je rekel Popf, ki je priprl vrata, — toda če ne gre za nujno stvar, bi vas prosil, da odložite najin pogovor do jutri ali še bolje do nedelje. Pravkar imam važen poslovni razgovor z nekim gospodom, ki je prišel od zunaj.

— Nikar, kaj govorite, doktor! Moja zadeva ni prav nič nujna, — je hitel zatrjevati boječi lekarnar, ki je bil deloma celo vesel, da je bil odločilni sestanek s Popfom preložen. — Oprostite za nadlego, doktor. Lakho noč, doktor!

Popf se je vrnil gori. Cfardeja mu je razložil, da se akcijska družba, ki jo ima čast zastopati, ne ukvarja samo s proizvodnjo zavor, marveč z vsakim drugim poslom, ki zahteva večjega razmaha in ustvarjalno pobudo.

— Prav nič se ne bom začudil, če bodo nekoč o naši družbi napisane debele knjige, — je pristavil. — Kar se tiče zneska, ki...

Popf je rekel:

— Preden se začneva pričkati o znesku, morava pretehtati druga, važnejša vprašanja.

»Važnejša vprašanja, kakor je pogojeni znesek?!« Gospod Cfardeja je bil prijetno iznenaden. Torej ta doktor vendar ni posloven človek.

Popf je nadaljeval:

— Lek prodam samo v tem primeru, če se v pogodbi zapiše, da bo prodajna cena ampule samo dvajset odstotkov višja od proizvodnih stroškov... Hočem, da je lek dostopen vsakemu revežu...

— Toda... — se je zdrznil gospod Cfardeja.

— Dovolite, da vam do konca razložim svoje misli, — je rekel Popf. — To še ni vse. Družba mora razpresti reklamo najpozneje dva tedna po sklepu naše pogodbe.

— Toda dovolite!... — gospod Cfardeja je naglo šinil pokonci. — Zdi se mi...

— Meni pa se zdi, gospod Cfardeja, da ste se vsekakor namenili preprečiti, da bi zaključil svojo misel! — je vzkipel Popf. — Povedal sem vam že, da nisem posloven človek in da mi je zaradi tega težko razpravljati o takih zadevah!

Gospod Sindirak se je oprostil in se znova spustil v naslanjač. Zdaj je bil vedno bolj prepričan, da doktor Popf zares ni posloven človek, kar pa, kakor je to čudno, ne samo da ne more olajšati položaja, ampak utegne privesti do resnih težav.

— In zdaj še dve točki, — je rekel doktor Popf. — Proizvodnja in razširjenje leka se mora začeti v najkrajšem času in brez vsake omejitve v obsegu povpraševanja. To je prvo. Drugič, jaz moram biti član ravnateliskega sveta novo ustanovljene družbe, da bom imel možnost nadzorovati, če se pogoji natanko izpolnjujejo. Končal sem.

Naslonil se je na hrbet naslanjača in bil pripravljen poslušati. Gospod Sindirak Cfardeja pa ni takoj izpregovoril. To, kar je zahteval doktor Popf, je bila čudovita zmes naivnosti in spretnosti, da je bil Popf v veliki zadregi. Temu neumnemu doktorju pač ni mogel razlagati da akcijska družba »Zavora« kupuje tudi take izume, ki jih ne namerava uresničiti

Skušal je pojasniti Popfu, da nobena resna tvrdka ne more sprejeti v pogodbo take točke, kakršne omenja visoko spoštovani doktor, zakaj industrija in trg nista tako preprosti zadevi in je zato težko vnaprej povedati, kdaj je najugodnejši čas začeti s proizvodnjo in prodajo njegovega znamenitega leka.

— Za potrošnika je moj lek vedno ugoden, — ga je prekinil Popf.

— Toda, dragi doktor, — ga je skušal pregovoriti gospod Cfardeja, — izvolite upoštevati, da mora vsaka tvrdka najprej skrbeti za svoje interese in šele potem upoštevati interese potrošnikov. Konjunktura, to vam je resna zadeva. Včasih vam je naklonjena, včasih nenaklonjena. To ve sleherni poslovni človek.

— Ne maram biti posloven človek! — ga je izzivalno prekinil doktor Popf. — Jaz sem znanstvenik in hočem, da se moj izum čimprej uveljavi.

— Zdi se mi, — je rekel nekam osuplo gospod Cfardeja, — da če hoče znanstvenik zares prodati svoj izum...

— Predvsem hočem, da se uresniči!

— Če govorimo o znesku...

— O znesku pozneje, o tem bova govorila nazadnje.

— Zelo mi je žal, gospod, — je rekel Sindirak Cfardeja, — toda bojim se, da so vaše zahteve nesprejemljive za našo tvrdko, — delal se je, kakor da namerava vstati, toda Popf se ni prav nič zmenil za to kretnjo in zastopnik akcijske družbe »Zavora« je obsedel. Začasno je bilo treba preiti na kaj drugega, da bi zbral misli. Tod nič pametnega mu ni prišlo v glavo, zato je odložil smotko, izvlekel novo in jo prižgal.

Popfu pa je bilo zdaj docela jasno, da če ne vnese v pogodbo svojih zahtev, se akcijski družbi »Zavora« ne bo mudilo z realizacijo njegovega izuma, temveč bo počakala, kdaj nastopi dobra konjunktura. Kdaj neki nastopi ta preklicana konjunktura in ali sploh kdaj nastopi? To so hoteli odločati brez njegovega sodelovanja, s tem pa ni mogel nikakor soglašati. On je hotel, da bi ljudje dobivali poceni govedino, svinjino, koštrunovino, mleko, maslo, volno, usnje in mnogo drugih proizvodov, ne da bi bilo to odvisno od »Zavore« in od njenega mnenja, kdaj bo naposled čas za proizvodnjo in razširjenje leka.

Ni počakal, da bi gospod do konca pokadil smotko. Rekel je:

— Vedite, gospod, da bom do konca vztrajal pri svojih pogojih.

— Jaz sem samo zastopnik tvrdke. O takih vprašanjih odloča samo svet ravnateljev. Če dovolite, bi se rad zvezal s svojim šefom po telefonu, nakar bi se znova sestal z vami. Da ne pozabim, ali mi lahko poveste številko, s katero ste zapatentirali svoj čudoviti lek?

— Ni še zapatentiran, — je prostodušno odgovoril Popf. — Najprej bom tu izvršil prvo množično vbrizganje leka, nato pojdem v Patentni urad. Sicer nimam nič proti temu, če se še enkrat sestaneva. Samo računajte na to, da so moje zahteve končne. Pogajanja so možna le o denarni strani pogodbe. Tako povejte svojemu šefu.

Novica, da lek še ni zapatentiran, je dokončno prepričala gospoda Cfardeja, da je Popf sila nepraktičen človek. Toda niti najmanj ni pokazal kako važne so bile zanj te Popfove besede. Gospod Cfardeja si je spričo tega naredil nov načrt delovanja, ki ga je nameraval sporočiti čimprej svojemu načelniku. Poslovil se je in odhitel na mednarodno telefonsko centralo.

ČETRTO POGLLAVJE, KI NAM PRIPOVEDUJE, KAJ JE PREDLAGAL GOSPOD SINDIRAK CFARDEJA KO SE JE VRNIL S TELEFONSKE CENTRALE, IN KAJ SE JE POTEM ZGODILO.

Že pri prvem poročilu o leku bakbuškega zdravnika Popfa, so v akcijski družbi »Zavora« spoznali, kako velikega pomena je ta izum. Šlo je za pravcato revolucijo v živinoreji kakor tudi v vseh panogah industrije in trgovine, ki so bile z njo povezane.

Le pomislimo: prašički, teleta in jagnjeta, so sedemdesetkrat hitreje zrasli do svojega normalnega razvoja kakor sicer!

Težko je bilo takoj izračunati, za koliko bi se znižala cena mesu, volni, usnju in mlečnim izdelkom spričo ogromnega prihranka na krmi in strežnem osebju živine. Toda tudi brez tega preračuna je bilo jasno, da je šlo za ogromno znižanje cen živilom, oblačilu, obutvi in mnogim drugim predmetom množične potrošnje. V dveh, treh letih bi bila cena volni in usnju tako nizka, da bi izpodrinila bombažne tkanine in neusnjeno obuvalo. Industrija volne in usnja bi povzročila katastrofalni padec bombažne proizvodnje in proizvodnje v drugih industrijskih panogah. To bi najprej občutile banke, ki finansirajo te industrije. Prav tako bi nastal prevrat v mlečni, mesni in industriji konserv, a margarinovi in mnogi drugi trusti, ki proizvajajo predmete za revne sloje, bi propadli...

Ravnatelji akcijske družbe »Zavora« so vnaprej uživali, ko so pomislili, kako bodo prosili milosti mesni, mlečni, konservni, usnjarski, bombažni in tekstilni kralji, kako bodo zastokali finančni baroni in pohlevno prinesli v jeklene blagajne »Zavore« odkupnino, pa če bo znašala nič koliko milijonov kentavrov, da bi le preprečili proizvodnjo malih ampul leka, ki bi prinesle ogromni večini arženteiskega naroda in vsemu svetu življenje brez gladu in pomanjkanja.

Še od nobenega izuma ni »Zavora« pričakovala tako legendarnih dobičkov in tolikšne moči kakor od tega.

Takoj so poslali v Bakbuk Sindiraka Cfardeja, ki je bil umazanec, toda pretkan, izkušen in brez načel. Medtem ko ga je vlak peljal v Bakbuk, medtem ko si je tam ogledal čudovito živinorejo v doktorjevem hlevu, medtem ko se je pogajal s Popfom, so se v »Zavori« vršila noč in dan pripravljalna dela, ki so se tikala vprašanja leka. V treh urah je bil sestavljen spisek sindikatov, koncernov, trustov, kartela samostojnih podjetij in bankirskih hiš, ki so jih nameravali vnaprej pritisniti z izsiljevanjem, brž ko postane izum doktorja Popfa last akcijske družbe »Zavora«.

Enaintridesetega avgusta ob šestih zvečer je doslej neopazni sodelavec znanstveno-raziskovalnega urada Alfred Vaderhunt poročal svojemu načelniku o posebnem načrtu za racionalno uporabo Popfovega leka. Gospod Šamberi ga je molče poslušal, ne da bi dvignil oči od lepo napisanega poročila. Nato je pogledal Vanderhunta, ki je skromno stal pred njim. Videl je v njem genija, mračnega, s praznim svinčenim pogledom, z gladko prečo na rdečih laseh z obrazom brez gub, ki je izražal delavnost in vztrajnost, samo delavnost in vztrajnost, drugega nič.

Gospod Šamberi je bil človek močnih živcev in široke vesti. Dovolj je, če povemo, da se mu ni nikoli sanjalo o izumiteljih, ki so si vzeli življenje zavoljo »nacionalizacije« njihov izumov. Toda celo gospod Šamberi se je zgrozil, ko se je seznanil z načrtom Alfreda Vanderhunta, zgrozil se je in doumel, da ves denar, kar ga je »Zavora« upala zaslužiti z lekom doktorja Popfa, ni bil niti tisočinka tega, kar bi utegnil prinesti Vanderhuntov načrt.

— Dobro, — je rekel, — lahko greste. O tem je treba dobro razmisliti. Lahko greste.

Komaj se je Alfred Vanderhunt skril za vrati, je gospod Šamberi snel telefonsko slušalo in se zvezal z gospodom Prokrustom, ki je bil podrejen samo eni osebi v vsej Aržanteji in sicer gospodu Primu Padreleju.

— Gospod Prokrust, — je rekel Šamberi, — imam neki predlog, ki je povsem nenavaden. Ali me lahko takoj sprejmete?

Ta telefonski pogovor je bil enaintridesetega avgusta ob petih dva in trideset minut popoldne. Opozarjamo bralce na ta datum, ki je usodnega pomena v zgodovini znanosti in aržanteiskega naroda. Štirideset minut pred šesto je gospod Prokrust sprejel Šamberija, ob sedmih in nekaj minut pa je gospoda Prokrusta sprejel gospod Primo Padrele, se mudil z njim v že znanem kabinetu uro časa. Nato se je Prokrust vrnil v trust, se tam sestal pri zaprtih vratih s Šamberijem in Vanderhuntom. Vsi trije so sestavili šifrirano brzojavko, ki je četrt ure pozneje že ležala v bakbuškem telefonskem uradu in čakala, da pride ponjo Sindirak Cfardeja.

Kmalu potem je dostojni predstavnik »Zavore« med potjo od Popfa na telefonsko postajo stopil v brzojavni urad. Brzojavko je razbral razmeroma hitro. Potem jo je raztrgal na drobne koščke, ki jih je vrgel v stranišče. Na telefonski medkrajevni postaji se ni dolgo mudil. Potrdil je prejem šifrirane brzojavke, poročal prav na kratko o pogajanjih s Popfom ter povedal gospodu Prokrustu (poklical je k telefonu sicer Šamberija, toda govoril je z njim sam Prokrust!), da Popf ni zapatentiral svojega leka. Odgovor, ki ga je dobil, ga ni zadovoljil, toda Prokrust se je prav malo zmenil za to, če so njegovi podrejeni služabniki dobre ali slabe volje. Sindirak je to dobro vedel. Zato je rekel svojemu vrhovnemu šefu, da pojde takoj k doktorju Popfu in bo natanko izpolnil svojo dolžnost. Gospod je nazadnje pripomnil, da zmagovalcev ne sodijo, in Sindirak Cfardeja se je nemudoma napotil k Popfu, še preden si je poskrbel sobo v hotelu...

Takrat ni tratil časa s prirezovanjem smotke. Kar po domače je odgriznil konček, tako je bil razburjen. Prižgal je smotko in rekel Popfu:

— Pravkar sem govoril s svojim šefom. Povedal sem mu, kakšne so vaše zahteve. Potrdil je moje besede: nobena tvrdka ne more sprejeti obveznosti, pri katerih vi vztrajate.

— Če je tak, — je odgovoril Popf, — potem se ne da nič narediti.

— Tudi če vam povem znesek, ki vam ga... je začel Sindirak Cfardeja, toda doktor Popf ga je precej grobo prekinil:

— Saj sem Vam že povedal, da je v tej stvari denar na zadnjem mestu. Pogajal se bom z drugimi bolj popustljivimi tvrdkami ali pa se bom obrnil na ministrstvo za kmetijstvo...

Gospod Cfardeja, ki doslej še ni izgubil upanja, da pojde brez ukrepov, ki mu jih je predlagal Prokrust, je pomilovalno pogledal svojega sobesednika. Popf naj zdaj samemu sebi pripiše posledice.

Imel pa je še neko ugodno ponudbo za doktorja Popfa po naročilu gospoda Prokrusta.

— Dobro, — je rekel gospod Cfardeja, — doslej sem govoril z vami kot s človekom, ki je lastnik izuma, katerega sem nameraval kupiti pod čim ugodnejšimi pogoji. Zdaj dovolite, da vam govorim kot znanstveniku.

Ciril Kosmač:

Gosenica

Novela je iz zbirke novel »Sreča in kruh«.

V ljudski šoli so me učili, da so prirodoslovci razdelili življenje na zemlji v tri skupine: v človeštvo, živalstvo in rastlinstvo. Živalstvu so odmerili sredino — in ker pravi pregovor, da je srednja pot najboljša pot, so živali na najboljši poti. Telo imajo in kakor vse kaže tudi um in prosto voljo. Duše nimajo, kajti če bi imeli dušo, bi ne bile — živali. In nemara je vse njihovo življenje prav zaradi tega tako smotrno in naravno, ker jim nihče ne utepa v glavo katekizma ničevosti in vzvišenosti pokorščine. Velike žro male; to je pri njih naravna postava. To se dogaja tudi pri človeštvu — in sicer s postavo, ki to z božje kakor človeške sodnije izrecno prepoveduje.

O živalih ne vem prida. Čeprav sem kmet, poznam samo tiste, s katerimi sem se seznanil v domačem hlevu, na polju in v gozdu. Vse te živali smo pri nas po nekem tihem sporazumu, ki je prehajal od rodu do rodu, delili v pet skupin: v koristne, nadležne, škodljive, strupene in indiferentne. K prvi skupini smo šteli predvsem krave, prašiče in kure. S konji, voli in biki smo imeli malo opravka; naša kmetija je bila majhna in teh živali nismo redili. V skupini nadležnih živali so bile miši, podgane, muhe, pajki, molji, bolhe in kuhinjski ščurki. Vsa ta plemena so prebivala v naši hiši od pamtiveka — in nikdar se nismo zaradi njih čez mero razburjali. Po ustnem izročilu pa se je še do današnjih dni ohranila navada, da smo tem živalim nastavljali pasti, medico, robak, strup, različne morilne in uspavalne praške ter podobna sredstva, da bi se prenaglo ne množile. Izrecno pa jim strehe nismo nikdar odrekli. V to skupino so sicer sodile tudi uši in stenice, toda do teh dveh plemen nismo poznali strpnosti: uši smo imeli med vojno in smo jih preganjali z lugom in lisjakovo vodo; stenice pa so imele svojo ljudovlado v postelji starega očeta — in zato smo očetovo posteljo po očetovi smrti zažgali. Škodljive živali so živele v prosti naravi: zajcem smo nastavljali zadrgalice, ker so glodali lubje mladih drevesc, lisice smo preganjali zaradi kurje tatvine, jazbecu smo ponoči kurili stare cape na vratovih njiv, da bi ga nagnali iz koruze. Strupene živali so bile vse kače razen slepiča. Indiferentne pa ptiči, metulji, čmrlji, sršeni, netopirji, žabe in tako dalje. Za te živali se nismo preveč zanimali. Uporabljali smo jih v vsakdanjem pogovoru, ne da bi mislili nanje: živi kakor ptič, leta kakor metulj, brenči kakor čmrlj, gleda kakor sršen, pije kakor žaba in tako dalje. Poznali smo tudi ribe, toda rib nismo prištevali k živalim, ampak k ribam.

Tudi gosenica je žival. Kdaj sem jo prvič videl, ne vem. Kolikor se spominjam, poznam tri vrste gosenic: dlakave, svetločrne in svetlorjave barve, ki so se takoj zvile v špiralo, če sem se jih dotaknil s travno bilko; gole, zelene, ki so se mi zdele kaj nemarne, in take, ki so imele na vsakem vretencu kosmato bradavico. Poslednje so se mi zdele najbolj zanimive in smešne; spominjale so me tete, ki je imela po bradi prav take bradavice. Gosenice so bile škodljive: mama se je pritoževala, da so ji obžrle kapus, oče je spomladi stokal okrog sadnega drevja. V šoli so me poučili še o tem: iz vsake gosenice se izleže metulj. In sklepam, da je imela učiteljica, ki je nam to razlagala, vsekakor »odlično« v pedagogiki, ker je ob tej priliki povedala tudi lep in koristen nauk:

»Poglejte, otročički moji, kakor je v na videz grdi gosenici skrit lep metulj, tako je tudi v grdem človeku skrito dobro srce. Metuljčki so vendar krasni, kajne, otročički?« je rekla in plosknila z rokami.

S tem smo se vsi strinjali.

»Seveda ,seveda!« smo se drli. »Vsi metulji so krasni, samo ješče ne!«

To je bilo vse, kar sem takrat vedel o gosenicah. Kasneje pa se je moje življenje, ker sem iskal življenje, tako zasuknilo, da sem se z gosenico pobliže spoznal.

* * *

Meseca aprila 1930 so me pripeljali iz koprske kaznilnice v rimsko ječo Regina Coeli. Tridnevna vožnja brez kruha, vode, spanja in cigaret me je precej oslabila. Za navrh pa so mi še roke omrtvele; prsti so mi otekli in pomodreli. Ko so me izpregli, to se pravi, ko mi je karabinjer snel lisice, se je izza zapestja pocedila gnojna kri. Več dni nisem mogel gibati s prsti. Raskavo leseno žlico, ki me je praskala po ustih, sem prijemal z dlanmi, kruh pa sem drobil s koleni, ki so bila za ta posel dovolj ostra.

A vendar me vsa utrujenost in vse bolečine niso ovirale, da bi si takoj ne ogledal svojega novega bivališča. Jetniku je sprememba celice kakor svobodnemu človeku potovanje v neznano deželo. Vse mu je novo: okno, pod, polica, vrata, postelja — in najmanj teden dni ubije, preden prešteje vse predalčke v mreži in razreši vse napise, ki so jih njegovi predniki z žeblji, iglami in nohti uklesali v stene in v okenski okvir.

Celica v rimski ječi je bila v primeri s celico v Kopru prava omara: tri metre dolga, dva metra široka, dva in pol visoka. Njena notranjščina ni bila zanimiva, kakor ni bila na prvi pogled zanimiva še nobena celica, čeprav sem jih obiskal že lepo vrsto. Obokan strop, tla iz cementa, ki ga je zidar z nerodno roko kar z zidarsko žlico razrezal v dokaj nepravilne četverokotnike, stene pobeljene z vodenim belilom. V kotu je bila majhna polica in na polici okrušena majolika za vodo. Tik police sta bili z žebljem vdolbeni v steno dve vrstici stare pesmi:

Tam za goro zvezda sveti,
Aj, kak' jasno se blišči.

Pod te dve vrstici je nekdo s sveto jezo, kar je bilo vidno iz širokih zamahov velikih črk, pikro pripomnil:

FIGO PA NE BLIŠČI.

Skozi vodeno belilo so se še poznali napisi in razne risbe. Napisi so bili, kakor so bili takrat napisi po celicah: W LA LIBERTA', HOČEMO SVOBODO, W LENIN, SLOVAN NA DAN, A MORTE IL RE in tako dalje. Ravno pretiranih risb ni bilo. Viden je bil samo še rahel obris, ki naj bi podajal golo razkoračeno prsato žensko. V tistem trenutku se je po obrisu plazila sploščena, sestradana stenica na lovu za krvjo.

Opustil sem podrobno ogledovanje svoje celice. Časa bo še na preteк, sem si rekel in stopil k oknu. Okno je bilo še precej veliko, zakrižano, zamreženo in na zunanji strani pregrajeno z neke vrste stopnicami iz motnega stekla. Tej pregradi pravijo v Italiji volčje žrelo in je pred oknom za to, da vidi jetnik samo ozke pasove neba. Če sem se dvignil na prste, zvil vrat in pogledal kar se je le dalo na levo, sem ujel vrh griča Gianicolo, kjer je Garibaldijev spomenik. To je bila vsa moja širna pokrajina. Bila je res širna pokrajina v primeri z oknom v Kopru, ki mi je nudilo samo kos sivega zidu.

Toda še več. Blizu je bil kos življenja. Pod oknom je rasel divji kostanj. Moral je biti precej debel, star in visok, da so njegove veje segale do drugega nadstropja. V svoji rasti k soncu iz teme jetniških dvorišč je pognal mladiko mimo mojega okna. Ta mladika je bila živa, majniška v maju. Na njej je bilo štiri in dvajset že izvaljenih lističev, štirje pa so bili še zabubljeni v temnorjavih smolnatih popkih. V nekaj dneh se bodo tudi ti nasrkali sončnega soka in razgnali temnorjavi obod, kakor piščeta lupino in se razpihnili. In razpihnili so se. Bili so majhni, svetlozeleni, podobni napolodprtim otroškim ročicam. Okrenili so se proti soncu kakor otrok k materi. Vsako jutro je bilo v njih nekaj rosnih biserov. Ob vzhodu, ko sonca nisem videl, je v vsakem biseru zagorelo majhno, drobno sončece. Prvega maja sem ta sončeca preštel; naštel sem jih sedem in petdeset.

Lističi so rasli z neverjetno naglico. Vsako jutro so bili širši, zelena barva temnejša. Opozoval sem jih vsak dan, poznal sem vsakega posebej. Če bi jih potrgali in mi jih položili na slamnjačo, bi natančno povedal, v kakšnem vrstnem redu so rasli na mladiki. Z njimi sem doživljal tudi svojo pomlad: staro tepko pred našo hišo na Tolminskem, lipo za hlevom in očeta, ki zdaj na pomlad s kropom poliva star lesen plug, da bi se ne klecala lemež in črtalo. Tudi o svoji bodočnosti sem ugibal z njimi. Bil sem trdno prepričan, da bodo prej doživeli in odpadli, kakor bom izpuščen iz ječe. Kakor vsako jutro, tako sem tudi 15. maja ob sončnem vzhodu naskrivaj skočil iz postelje, da bi opazoval majhna sonca v biserih na mojih listih. Bilo je zlato jutro, kakor pravimo. In v tem zlatem jutru sem takoj opazil, da se je list, ki je samo s konico gledal izpod motnega stekla, stresal v rahlih neenakomernih sunkih.

(Nadaljevanje prihodnjič.)

TORTILJSKO predmestje

JOHN STEINBECK **Ilustrira B. Grom**

V. KAKO JE SV. FRANČIŠEK KAZNOVAL PILONA, PABLA IN JEZUSA MARIJO

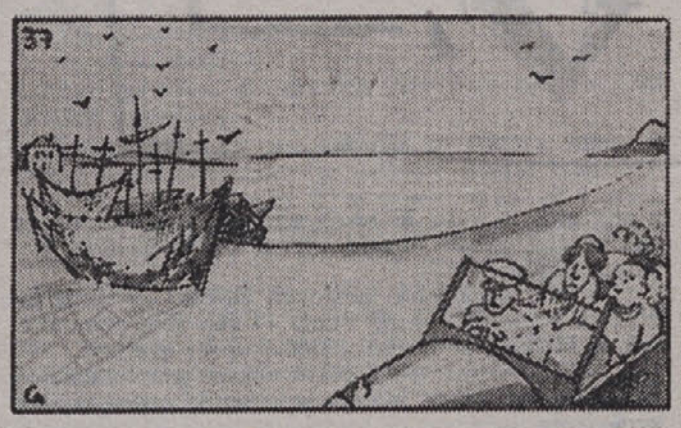

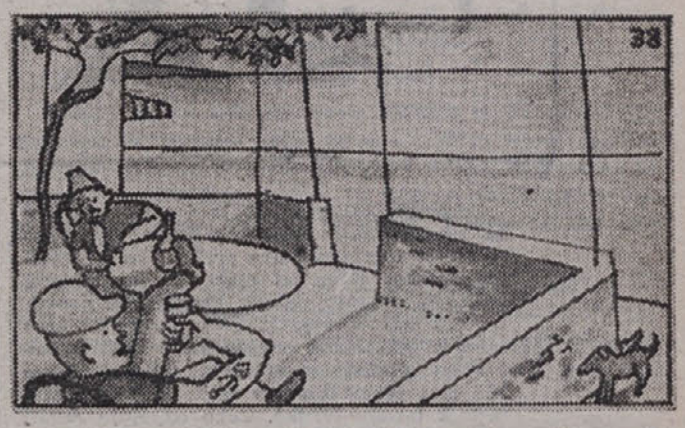

37. Popoldne je prehajalo v večer tako neopazno kakor minevajo srečnežu leta! Sonce se je narahlo pozlatilo in z morja je začel pihati veter, poln prijetnega vonja. Popravljalci mrež vzdolž Montereyske obale so si prižigali cigarete, po cesti pa so drveli elegantni avtomobili, v njih debele gospe, ki so naveličano in prazno gledale v svet. — 38. Pablo in Pilon sta sedela na Torellijevem vrtu in mirno pila: »Dobro sva napravila, da nisva nesla vina Dannyju, pri pitju ne pozna meja«, je dejal Pilon. »Prav, prav«, mu je pritrjeval Pablo: »Danny je videti zdrav, a je eden tistih ljudi, ki jih smrt lahko vsak čas pobere.«

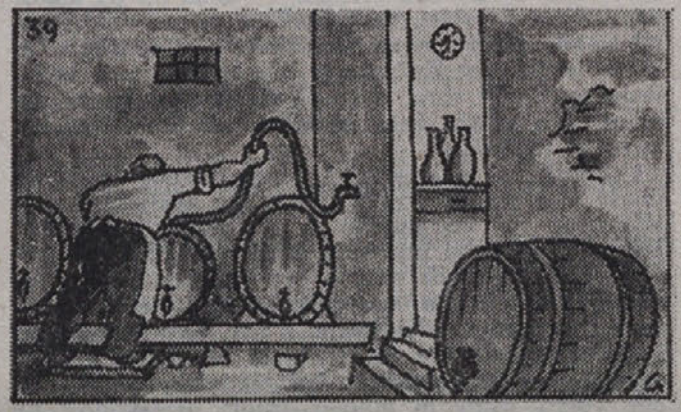

39. Ves Monterey se je počasi pripravljal na večer. Lastnik alkoholne točilnice je prilival vode pijačam, ki jih bo točil po polnoči in stresal popra v visky, ki ga bo prodajal pred polnočjo. V plesnem paviljonu je gospod Rosendale razpostavljal po pladnjih slaščice. S tovarniške strehe so se dvignili galebi in odleteli v svoja gnezda, po vodi so udarjali pelikani in si iskali prenočišč. — 40. Pilon in Pablo sta sedela pri vinu, dokler ni gospod Torelli zapustil hiše. Nato sta odšla v kuhinjo, se z gospo Torelli šalila in ji izmikala jedila. Ko je Pablo nakradel še nekaj drv, sta odšla domov.

41. Ob topli peči sta grela vino in ugibala, kod hodi njun tovariš. Nenadoma so se vrata odprla in Jezus Marija se je prizibal v sobo ves strgan in krvav. Dolgo je buljil predse, ne da bi spregovoril; tedaj je Pilon brezobzirno vprašal: »So bili zopet vojaki?« »Da«, je dejal Jezus Marija, »štirje so bili in Arabella jim je pomagala ter me celo s kamnom udarila po glavi.« — 42. »Saj sem ti dejal«, mu je govoril Pilon, »da so take vrste dekleta kot Arabella tudi zlobne.« Jezus Marija se je kmalu potolažil in trije tovariši so se še pozno v noč smejali in peli. Ko jih je premagal spanec, so legli k počitku; ogenj v peči je ugasnil in samo sveča je še brlela.

Fizkultura šport fizkultura šport

Jugoslovanski pokal je osvojil Partizan

V soboto in nedeljo so se v medsebojnih tekmah srečala zadnja štirj moštva, da odločijo, komu naj pripade pokal dar maršala Tita. V prvi tekmi sta se borila moštvi Naša krila in Sarajevo; neodločen rezultat (0:0) se ni izpremenil niti po dveh podaljških igre po 15 minut, nakar je zmagovalca odločil žreb, ki je bil naklonjen Našim krilom. V drugi tekmi sta zaigrala Partizan in Sloga in je Partizan zasluženo zmagal (4:0). Naslednjega dne sta se srečala najprej Sarajevo in Sloga, kjer je prvo visoko zmagalo (4:1), v drugi tekmi pa zmagovalca prejšnjega dne. Ta tekma se je spet končala z zmago Partizana (2:0), ki si je tako osvojil pokal. Po tekmi je generalmajor Babič v imenu maršala Tita izročil pokal zmagovalcu.

NA SLIKI VIDIMO POKAL, KI GA JE PODARIL MARŠAL TITO ZA ZMAGOVALCA V POKALNEM TEKMOVANJU.

Zmaga Dinama v Pulju

V nedeljo je bila v Pulju nogometna tekma med Dinamom iz Zagreba in domačo Polo. Zmagal je zasluženo Dinamo z visokim rezultatom 6:2

Nepopolni spored v prvenstvu STO-ja

V nedeljo so bila igrišča silno razmočena in še dež je padal, tako da se nekatere tekme niso odigrale. Tako sta odložila tekmo tudi vodilna na lestvici, Skedenj in Sv. Ana, medtem ko je Magdalena po tesni zmagi nad Pristaniščniki (1:0) začasno prevzela vodstvo. Strojna tovarna je imela lahko delo: pripadli sta ji obe točki, ker se Ponziana sploh ni pojavila na igrišču, kar je zelo nešportno. Ostali rezultati: Costalunga:Rojan 3:1; Umag—Dreher 3:1; Milje—Aurora 2:2; Piran—Montebello 2:0.

Po nekaterih še neodigranih tekmah je lestvica naslednja:

Magdalena	8	6	2	0	21	8	14
Skedenj	7	6	1	0	38	6	13
Sv. Ana	7	6	1	0	14	3	13
Tov. strojev	8	6	1	1	12	3	13
Piran	8	4	2	2	12	7	10
Dreher	8	3	2	3	13	9	8
Izola	7	3	1	3	13	7	7
Ponziana	8	3	1	4	14	14	7
Costalunga	8	3	1	4	10	10	7
Rojan	8	3	1	4	9	15	7
Aurora	8	3	1	4	7	15	7
Montebello	8	2	1	5	10	14	5
Umag	7	1	2	4	5	17	4
Milje	8	1	2	5	5	19	4
Nabrežina	7	1	0	6	6	26	2
Pristaniščniki	8	1	0	7	3	19	2

Še ena zmaga Triestine

Torino in Milan se ne moreta ločiti; še vedno imata isto število točk. Tudi to nedeljo sta bila oba v gosteh in obadva sta se rešila z neodločenim rezultatom: Alessandria:Torino 2:2 in Lucchese:Milan 0:0. Na tekmi Inter:Bari (4:1) je vse štiri gole zmagovalca zabil igralec Quaresima. Triestina je imela v gosteh Fiorentino in jo v boljši igri kot kaže rezultat 1:0 premagala. Tako je sedaj v lestvici na 6. mestu, takoj za Bologno, ki je to nedeljo odpravila Livorno z izdatnim rezultatom (4:1). Ostali rezultati: Sampdoria:Napoli 2:1 (tekma se je odigrala na nevtralnem terenu v Firencah, ker je bilo igrišče Sampdorie zaradi neredov diskvalificirano za eno nedeljo); Pro Patria:Genova 3:2; Salernitana:Modena 1:0; Lazio:Atalanta 1:1; Vicenza: Roma 1:1.

Lestvica je sedaj taka:

Torino	11	7	2	2	32	7	16
Milan	11	7	2	2	20	12	16
Inter	11	6	2	3	31	13	14
Juventus	10	5	3	2	21	12	13
Bologna	11	5	3	3	18	12	13
Triestina	10	4	4	2	12	10	12
Salernitana	11	4	4	3	16	17	12
Fiorentina	11	4	3	4	8	8	11
Pro Patria	11	4	3	4	15	16	11
Modena	10	3	4	3	11	9	10
Genoa	11	5	0	5	21	20	10
Alessandria	11	4	2	5	14	20	10
Lazio	11	3	3	5	8	12	9
Fari	10	3	3	4	9	14	9
Livorno	11	3	3	5	13	22	9
Roma	10	3	3	4	13	19	9
Vicenza	10	3	3	4	10	18	9
Atalanta	11	2	4	5	9	14	8
Lucchese	10	3	2	5	8	25	8
SampDoria	10	3	1	6	14	17	7
Napoli	10	1	4	5	9	16	6

Norkoeping - Juventus 2:0

Švedski klub Norkoeping je že štiri leta državni prvak. Njegovo ime smo slišali v zvezi z nedavnim gostovanjem moskovskega »Dinama« v skandinavskih državah. Tedaj je bil namreč po Dinamu poražen s 5:1. Sedaj se je odpravil malo po svetu — tja do Južne Amerike. Na poti se je ustavil tudi v Torinu, kjer je odigral tekmo z Juventus, ki je pravkar slavila svojo petdeset letnico. Norkoeping ji je izrazil svoje čestitke s čistim rezultatom 2:0, ki seveda ni nič kaj v čast italijanskemu nogometu in ki priča, da gre ta rakovo pot.

Plavanje

Višek športnih dogodkov prihodnje leto bo olimpiada v Londonu. V jugoslovanskem plavalnem športu bo pa še pred odhodom reprezentance v London (18. julija) nekaj zelo zanimivih tekem. Tako bo 13. junija v Beogradu tekma v waterpolu z madžarsko reprezentanco in 20. junija pa v Zagrebu tekma med obema reprezentancama v plavanju. Čez tri tedne (10. in 11. julija) pa se bo jugoslovanska reprezentanca udeležila mednarodnih tekem v Milanu.

Tenis

Prvi dan tekmovanja med Italijo in Svedsko v Stockholmu je prinesel po eno zmago vsakemu moštvu. Cucelli je premagal Onsvegerja 13:6, 7:5, 7:5, 6:2, Sved Bergelin pa Del Bella s 6:2, 6:1, 6:0.

Po deset najboljših slovanskih skakačev

Zadnjič smo objavili imena desetih najboljših slovanskih lahkoatletov, ocenjenih po finskih tablicah. Čeh Emil Zatopek, ki mu pripada prvo mesto, se je izkazal kot letošnji najboljši tekač na svetu na progi 5 km. V raznih srečanjih je premagal vse svoje tekmece, med njimi slavnega Finca Heina in Šveda Niberga. Doslej ima samo svetovni rekorder Gunar Haeg boljši rezultat, kot je njegov: 14:08,2. Sovjetski tekmovalec Hejno Lip je vrgel kroglo samo za 2 cm slabše, kot je letošnji najboljši rezultat.

Zelo pomemben je uspeh Jugoslovanov Gubijana v metu kladiva (56,24 m) in Žerjala v metu diska (50,10 m).

Danes objavljamo deset najboljših v *skoku v daljavo:*

Hisem (ČSR) 725 cm,
Fikejz (ČSR) 718 cm,
S. Kuznjecov (SZ) 715 cm,
Rihošek (ČSR) 712 cm,
Lenert (FLRJ) 709 cm,
Agajekov (SZ) 709 cm,
Golovkin (SZ) 708 cm,
Moravec (ČSR) 708 cm,
Matis (ČSR) 707 cm,
Adamčik (Poljska) 702 cm.

Skok v višino:

Hansenbas (ČSR) 195 cm
Rusanov (SZ) 192 cm
M. Kuznjecov (SZ) 190 cm
Reš (SZ) 190 cm
Vukovič (FLRJ) 189 cm
Pilirog (SZ) 186 cm
Lang (ČSR) 186 cm
Tonko (ČSR) 186 cm
Afanasjev (SZ) 185 cm
Suharjev (SZ) 185 cm
Portnov (SZ) 185 cm
Horak (ČSR) 185 cm.

Skok s palico:

Ozolin (SZ) 412 cm
Krajcer (ČSR) 410 cm
Dubinin (SZ) 401 cm
Kujazev (SZ) 400 cm
Jurison (SZ) 391 cm
Jagodin (SZ) 390 cm
Volkov (SZ) 390 cm
Moroončik (Poljska) 382,5 cm
Lenert (FLRJ) 380 cm
Rajevski (SZ) 380 cm
Ujuk (SZ) 380 cm
Berezinski (SZ) 380 cm

Troskok

Agajekov (SZ) 14,53 m
Jon (ČSR) 14,50 m
Zambrimborc (SZ) 14,37 m
Borisov (SZ) 14,25 m
Žilkin (SZ) 14,20 m
Dagorov (Bolgarija) 14,15 m
Rihoček (ČSR) 13,99 m
Koubi (ČSR) 13,86 m
Kenčev (Bolgarija) 13,82 m
Naftulin (SZ) 13,75 m

ŠAH

V Moskvi se igra velik Čigorinov spominski turnir Poleg deset sovjetskih šahovskih mojstrov se ga udeležujejo tudi Jugoslovana dva Trifunovič in Gligorič, Čeha Pachman in Kottnauer, Poljak Platter in Bolgar Cvetkov. Dr. Trifunovič je v prvem kolu premagal Novitelj-nova, ki je letošnji prvak Ruske SSR, v drugem je remiziral s Platterjem, v tretjem pa partije s Cvetkom še ni končal. Gligorič je v prvem kolu izgubil partijo z velemojstrom Kotovom, iger z Botvinikom in Novoteljnom pa še ni končal.

Po tretjem kolu je vodil Kerés s 3 točkami.

KRIŽANKA

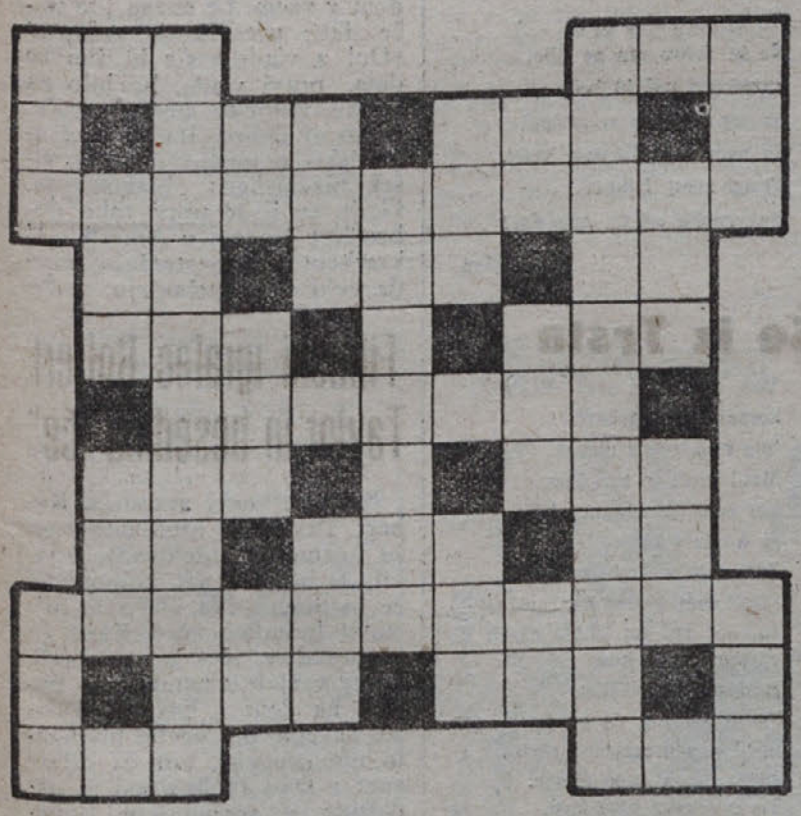

Vodoravno: 1. orožje, predlog; 2 ruska reka, čutila; 3 planinska rastlina; 4 tablica na naših motornih vozilih, poglej jo odzadaj (toda pazi, da te ne piči!), zaimek; 5 struga, sorodnik; 6 zabava; 7 klop brez ene noge, žensko ime; 8 tirolska reka (fonetično!) kanton v Svici, vzklik; 9 človek, ki prezira; 10 ime primorskega pesnika, žuželke; 11. moško ime; je nekoč vladal.

Navpično: 1. železna cesta, svetlobni pojav; 2 del sulice, žensko ime; 3 čin v vojski; 4 veznik, del strehe, kraj pri Ljubljani; 5 žensko ime, hrvaško ime; 6 oddelki; 7 zaimek, moško ime; 8 kad brez dna, del voja, karta; 9 slovenski časopis; 10 zaimek, rimski pozdrav; 11 čas, drevo.

Šifrirana anekdota

Znani 1 2 3 4 5 — 6 2 7 5 2 8 je 9 10 4 8 4 11 — 12 3 13 14 2 — v 15 13 14 7 Filoksena, 10 13 3 se je 5 7 3 14 13 12 4 11 — 2 8 — 5 15 13 16 7 12 2 17 pesmi. Čez 6 13 11 15 — 14 4 18 4 — 16 4 — 15 13 — 1 2 3 4 5 — zopet poklical 10 — 18 13 19 2 — 2 5 — 20 9 — 8 7 21 13 1 — 19 3 4 11 — svoje 21 13 18 20 2. — 5 13 10 4 15 časa 15 13 Filoksen 8 6 3 22 4 11, — 21 7 1 13 20 — 18 13 — 15 13 — 21 4 okrenil.

»10 4 20 — 17 7 14 13 23?« ga je vprašal 6 2 7 5 2 8.

»12 — 15 13 14 7«, — 15 13 — 20 2 3 5 7 — 7 6 12 3 5 2 11 Filoksen.

Dopolnjevalka

R A — — — — —
— R A — — — —
— — R A — — —
— — — — R A —
— — — — — R A

turški praznik
vas v Bosni, znana po tunelu
razsipanje
govor
velik otok

Kupon št. 44

za nagradno tekmovanje Ljudskega tednika

Pravokotnik

1	2	A	A	A	A	A	A	A	A
A	1	2	A	A	A	A	B	C	C
Č	E	1	2	E	E	E	F	H	I
I	I	I	1	2	I	I	J	J	K
K	L	L	M	1	2	N	N	N	N
N	N	N	O	O	1	2	O	O	O
O	O	O	O	P	P	1	2	P	R
R	R	R	R	R	R	R	1	2	S
T	T	V	V	V	V	Z	A	1	2

1. dom; 2. osebnost iz Prešernovih poezij; 3. vzdržnost; 4. mesto; 5. nesreča; 6. cerkveni prostor; 7. panoga športa; 8. del Trsta; 9. čednost. — Enaki številki odgovarja enaka črka.

Ugankarjem

Danes vam moramo sporočiti neko novost. Že sami ste opazili, da smo v tem kotu včasih precej stisnjeni. Zato smo dejali, kako bi bilo če bi se preselili. Zagledali smo se v tisti prostor tam ob »Tortiliskem predmestju«. Toda zdi se da sta tam že Miče in Vane abonirana. Zato smo se dogovorili, da se bomo menjavali: enkrat mi, enkrat pa onadva. Iz tega sledi, da bodo uganke le vsakih 14 dni, a zato jih bo več. Ker bo tam več prostora, se bomo lahko zopet včasih kaj pomenili. Povedati moramo, di imamo med reševalci že nekatere sodelavce, ki so nam začeli pošiljati svoje prispevke v zadnjem času in smo nekatere od teh že objavili. Naj ne zamerijo, če ni vedno vse objavljeno, pač pa naj nam še nadalje pošiljajo. Vse sodelovce pa opozarjamo, da ne moremo jemati v poštev risanih ugank, če niso izdelane s tušem. Vedeti morate namreč, da ostane risana uganka taka, kakršno ste naredili vi; v klišarni se samo poveča ali pomanjša, če je treba.

Preden pa se zares preselimo, prosimo, da nam naši ugankarji povedo, kaj oni o temu načrtu pravijo: naj se izrazijo, ali so *za* ali *proti*.

Rešitev ugank št. 42

KRIŽANKA: *Vodoravno:* 1 tank, kapa; 2 apel, kanonir; 3 David, Sabina, 4 Ataman, Vital; 5 Ida, as, la; 6 J. A., svila, k; 7 a, Klara, pa; 8 ol, la, von; 9 Memel razkol; 10 Ararat, krona, 11 Maribor, oris; 12 arak, kakt. — *Navpično:* 1 tasa, mama, 2 apatija, erar 3 Nevada, omara, 4 klima, klerik, 5 na, sl., lab; 6 k, naval, to 7 as, sirar, r; 8 nav, la, ak, 9 kobila, vzrok; 10 Anita, pokora; 11 Pina, kanonik, 12, aral, last.

STOPNICE: s, os, bas, oves, Taras, ananas. — Sobota.

KVADRATNA DVOJICA: krov, ruda, oder, Varšava, apel, veto, aloa.

VREMENSKA NAPOVED: Topli lepi dnevi jeseni — dolgo zimo rado ponieni.

IZID ŽREBANJA:

I. VERA SARDOČ, Trst, Via Caseducci 8.

II. STEFKA HROVAT, Tržič, Pot na pilarno 1 a.

III. MARICA KAVČIČ, Kranj, Koroška cesta št. 2.

Odgovorni urednik
Jože Koren
Tiskala Zadružna tiskarna v Trstu.

PEPA piše JUCI

Draga Juca!
Dokaj dni je že minilo
kar se ljudstvo iznebilo
kralja je in pa Benitta;
vendar ta dva še delita
po uradih svoje pravo.
Človek prime se za glavo,
kadar zve, da bi uradi
še dandanes silno radi
takšne nam priimke dali,
ko so včasih jih pisali.
Če zagledajo kje «že»-je,
huda mržnja v njih zaveje;
črkam vsem, ki imajo streho
že očitajo pregreho
in jih nočejo priznati;
a zato se aleati
na urade ne jezijo
in jim vso prostost pustijo.
Draga Juca, si že brala,
da pri radiu nastala
zdaj sprememba je velika?
Tam se Cankarju podtika
propagande nemogoče
in se ga priznati noče.
Cankar pa po tej nesreči
nič ni manjši, le še večji.
In še večji bo postajal,
tisti pa, ki ga je grajal,
tam nekje sred Argentine
nanj obujal bo spomine.
Sem iz Vidma vest prejela,
da nesreča doletela
tam je znani list «La Voce»;
uredništvu precej vroče
je v trenutku tem postalo.
Če bo le kaj pomagalo...
A v Milanu, kot se čuje,
s to rečjo bilo je huje
in De Gasperijeva vlada
nima tega prav nič rada,
ker ji to njen stolček trese;
Če pa enkrat stol se trese.
lahko, veš, saj nič ne ve se,
vlado s stola dolj strese.
Prav tako francoska vlada
nima delavcev nič rada;
pravijo, da tudi ona
Trumanovega zakona
rada bi se poslužila.
Pa bo kmalu popustila;
kajti delavske so vrste
tudi na Francoskem čvrste.
Zdaj pa še to, draga moja:
glej, da bo družina tvoja
tudi nekaj darovala,
kadar bom jaz pobirala
za božičnico denar!
Tole veš, je važna stvar!
Kdor otrokom ne daruje
ta si slabo srečo kuje!

Tvoja Pepa!

Balkanska komisija

Ustanovitev balkanske komisije je posebnost svoje vrste. To je komisija, ki naj bi pomirjevalno pripravljala teren za novo vojno. Posebnost te komisije je tudi v tem, da si jo na Balkanu nihče ne želi. Se prav posebna posebnost je pa v tem, da na Balkanu ne bo imela dostopa. Po vseh teh posebnostih je pričakovati, da bo komisija v celoti kos nalogam, ki jo čakajo, to je, da bo o Balkanu tako poročala, kot ji bo od ustanoviteljev naročeno.

Miklavževa pošta

Bliža se praznik radodarnega svetnika. Od vsepovsod prihajajo na njegov nebeški naslov pisma s prošnjami. Najnam belobradi nebeščan oprosti, če smo vtaknili v njegov nabiralnik našo roko, potegnili ven nekaj teh pisem in jih tu objavili. Za kazen naj pač «kraški burji» letos nič ne prinese. Pisma bomo priobčili v točnem prepisu z navedbo kraja, od koder so bila odposlana in s podpisom odpošiljatelja.

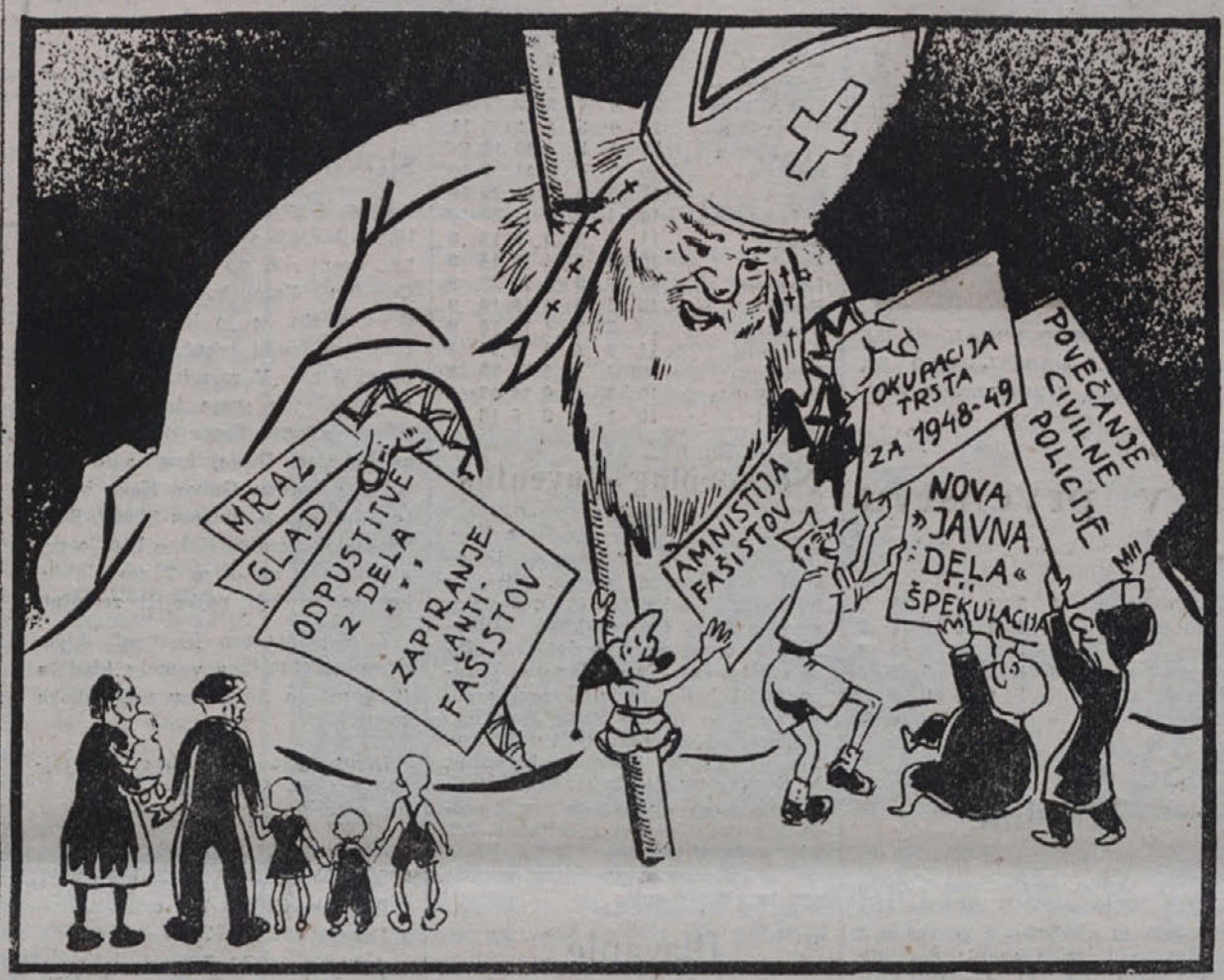

Iz Italije

Dragi sveti Nikolaj!
kar te prosim, to mi daj!
Jaz želim si le dolarjev,
takih, ki od gospodarjev
sem že nekaj jih dobil.
A zato bom priden bil.
Le dolarji, to je zame,
drugo vse hudič naj vzame.

De Gasperi

Iz Francije

Jaz te prosim prav lepo,
da mi daš oblast v roko.
Bom kot Hitler gospodaril,
po levici močno udaril.
Če kaj vnet si za Angleže!
naj mi tvoja milost ustreže!
Če pa nisi stranke naše,
potlej pa naj vrag te jaše!

De Gaulle

Tudi iz Trsta

Meni, Nikolo, daj hlače,
veš, ker sicer me drugače
kakšen moški v zakon vzame,
to pa ni primerno zame.

Sko:

Iz Grčije

Monarhisti tukaj zbrani
vsakemu smo srčno vdani,
ki darove nam deli,
na oblasti nas drži.
Prosimo te prav lepo:
nam prinesi letos to:
čevlje z dobrimi podplati,
kajti moramo bežati
vsak dan že pred partizani.
In zato so razcapani
naši čevlji že tako,
da ven palci gledajo.

Monarhisti iz Grčije

Iz Amerike

Mi vsegà dovolj imamo;
če želiš, ti še kaj damo.
Tvoje spremstvo so hudiči,
ti naj pobero pri priči
komunistično drhal.
In v zahvalo ti bom dal
nekaj lepega s seboj.
To prav majhen je zaboj,
ki napolnjen je z atomi,
kamor pride, vse polomi.
Dolgo z njim smo svet strašili!
zdaj pa smo ugotovili,
da se te reči ljudje
iz dneva v dan vse manj boje.
Ker ta stvar ni več za rabo,
ti jo radi damo s sabo.

Truman

Iz Trsta

Dragi, sveti moj bradati,
kar ne dajo aleati,
to nam zdaj prinesi ti.
V prvi vrsti, se mi zdi,
guvernerja bi rabili.
Morda kakšen lahkokrili
angel bi prišel v poštev?
Ta bi perutnice imel,
če bi dobro mu ne bilo,
razprostrl pač bi krilo
in lepo v nebo se zmazal
in nam v Trstu osle kazal.
Dragi sveti Nikolaj,
guvernerja v Trst nam daj!

Tržačan

Še iz Trsta

Veš, moj dragi svet' Miklavž,
komunistični grdavž
'ma v Sloveniji oblast.
Meni vzeli so vso čast,
ker sem domobranec bil,
za Angleže se boril.
Zdaj sem v Trstu emigrant,
čisto sem prišel na kant.
In, ker pač ne smem nazaj,
v Argentiniji bom raj
si dosmrtni poiskal.
In te prosim, če bi dal
mi do tja brezplačno karto,
zame in za mojo Marto.
To te prosim prav lepo.
A nazaj me več ne bo.

Ivan Belec, emigrant.

Morski pes v koprskem zalivu pobegnil!

Misleč, da je tudi Koper že dokončno priključen Svobodnemu tržaškemu ozemlju, se je nameraval tam stalno naseliti nek morski pes, ki ima na vesti že nešteto človeških življenj. Ko pa je videl, da temu ni tako in da je v Kopru še vedno taka oblast, ki zločince kaznuje, je morski pes svojo namero opustil in pobegnil. Napotil se je proti Trstu, vedoč, da bo lahko tu počel, kar bo hotel. Kajti tudi morskemu psu je že znano, kako sodijo tu zločincem. V skrajnem primeru, tako si misli ta morski pes, me bodo po treh, štirih ubijalskih zločinih obsodili v Trstu kvečjemu na pogojno kazen; verjetno pa me bodo le spoznali za neumnega.

Škotska

Dva Škota sta stavila, kdo bo dalj časa zdržal pod vodo. Istočasno sta se spustila pod vodno gladino. Od tega je preteklo že dvajset let. In še nobeden od njiju ni pogledal iz vode. Baje sta oba utonila.

Dober dreser

»Mojega psa sem neverjetno zdresiral«, je nekdo v družbi pripovedoval, »takoj me uboga. Če mu, na primer, rečem: No, Bobi, ali greš sem ali ne! gre takoj sem ali pa ne.«

Italija in blagodat ameriške pomoči

Ameriška pomoč je Italijo nad vse osrečila. Blagostanje je doseglo tak višek, da je večina opustila vsako delo. Zadošča ji ameriška pomoč, kaj bi se še naprezala za vsakdanji kruh! Vlada ne ve več, kam z denarjem. Zato bo zaposlila čim več ljudstva v vojaške vrste; tako, da bo prišel en vojak na enega civilista. Vlada sploh želi ustreči ljudem v vsem. Le enega jim noče dati: uresničenja zahteve: »Dol z vlado!« Če bi jim to dala, pravi vlada, bi bilo za široke množice preveč sreče. In to ni dobro. Italija je z ameriško pomočjo dosegla višek tuzemskega blagostanja. Godi se ji že prav tako dobro kot črncem v Ameriki. V kratkem jim postrežejo morda celo še z linčanjem.

Filmski igralec Robert Taylor in besedica „če"

Slavni filmski zvezdnik Robert Taylor je pred odborom za neameriško delovanje izjavil, da bi pobil vse komuniste, če bi mogel. Na srečo je pristavil besedico »če«. Kajti če bi besedice »če« ne pristavil, bi ga verjetno nemudoma poslali na delo v Evropo. Tako pa, seveda, mu ne bo preostalo nič drugega, kot da odide spet v svoj Hollywood in nadaljuje s snemanjem ljubezenskih filmov — če jih bo po tej izjavi še sploh hotel gledati kak pošten zemljan.

NAROČNINA: Cona A: mesečna 60.—, četrtletna 180.—, polletna 330.—, celoletna 300.— lir. — Cona B: 40.—, 120.—, 240.—, 400.— jugolir. — FLRJ: 24.—, 70.—, 140.-, 280.- din. — Ček. račun na ime »Ljudska založba« Trst 11-5156; Reka 45-301; Ljubljana »Primorski dnevnik« 60-4045-34. — *Cene oglasov:* Za vsak mm višine v širini enega stolpca: trgovski 40.— lir, finančni in pravni 60.— lir, osmrtnice 70.— lir. — OGLASI pri Upravi od 8.30 do 12.00 ure in od 15.00 do 18.00 ure. — TELEFON št. 93-807.